

Faculteit Letteren & Wijsbegeerte

Isabelle de Meyer

À la recherche d'une langue perdue: het Lislakh

Een kritische blik op de methodologie van zowel de voor- als tegenstanders bij het innemen van een standpunt over de –al dan niet- mythische voorouder van de Indo-Europese en Afro-Aziatische talen

Masterproef voorgedragen tot het behalen van de graad van
Master in de taal- en letterkunde
Latijn-Grieks

2014

Promotor   Prof. dr. G. De Boel
                    Vakgroep Taalkunde

**K'elHä wet'e-i Ŝak'u-n kähla
k'ala-i palhV-k'V na wete
śa da Ŝa-k'V ŜejV Ŝälä
ja-k'o pele t'uba wete

*Language is a ford through the river of time
It leads us to the dwelling of ancestors
But he doesn't arrive there
Who fears deep water*

<Illič-Svityč>

Dankwoord

In eerste plaats wil ik mijn promotor, prof. dr. G. Deboel bedanken voor het begeleiden van mijn thesis. Tevens voor het aanstekelijke enthousiasme waarmee hij iedereen steeds opnieuw onderdompelt in een wilde stroom van etymologieën en ervoor heeft gezorgd dat ook ik misschien 'mijnen dada' heb gevonden.

Vervolgens mijn ouders die mij door dik en dun gesteund hebben en altijd klaar stonden om te helpen. Voor mijn mama die de Russische werken heeft vertaald, is een спасибо wel op zijn plaats. Ook mijn zus en broers verdienen een bedankje voor alle mentale opkickers de voorbije maanden, en in het bijzonder David en Michaël.

Ten slotte mag ik ook mijn vrienden niet vergeten die de allerbeste waren in het doen alsof mijn taalkundemopjes en -weetjes na de zoveelste keer nog steeds grappig en interessant waren. Bij uitstek Sien, Emma en Sarah, voor het daarbovenop nog eens nalezen van de thesis.

Lijst Gebruikte Afkortingen

AA:	Afro-Aziatisch
Ber:	Berbertalen
Dolg:	Dolgopolsky
Eg:	Egyptisch
IE:	Indo-Europees
IS:	Illič-Svityč
Koet:	Koetsjitisch
O&S:	Orel en Stolbova
Om:	Omotisch
P...:	Proto-...
PAA:	Proto-Afro-Aziatisch
PIE:	Proto-Indo-Europees
Sem:	Semitisch
Tsjad:	Tsjadische talen

Inhoudstafel

Inleiding		9
<i>Deel 1: Context en doel van de hypothese</i>		10
Hoofdstuk 1	Hypothese en vraagstelling	11
1.1	Overzicht van de drie verschillende fasen	11
1.1.1	De Indo-Euro-Semitische hypothese	12
1.1.2	De Indo-Euro-Afro-Aziatische hypothese	12
1.1.3	De Nostratische hypothese	13
1.2	Afwijzing van het postulaat	15
1.2.1	Op zoek naar de oorzaak	15
1.2.2	Drogredenering ?	16
Hoofdstuk 2	Oogst van de zoektocht	17
2.1	Linguïstische paleontologie	17
2.2	Taalverandering	18
2.3	Tussentijdse conclusie	19
<i>Deel 2: Methodologie van de verificatie</i>		20
Inleiding		21
Hoofdstuk 1	Fase 1: Niet- taalkundige invloeden	22
1.1	Geografische plausibiliteit	22
1.2	Etnische beweegredenen	22
Hoofdstuk 2	Fase 2: Datavergaring	23
Hoofdstuk 3	Fase 3: Comparatieve methode	25
3.1	Stap 1: Typologie uitschakelen	25
3.1.1	Stap 1a: Gelijkenissen op slechts één vlak	25
3.1.2	Stap 1b: Gelijkenissen op beide vlakken	26
3.2	Stap 2: Ontleningen en toeval uitschakelen	27
3.2.1	Stap 2a: Bij vocabularium	27
3.2.1.1	Leenwoorden	27
3.2.1.2	Toeval	28
3.2.2	Stap 2b: Bij grammaticale morfemen	29
3.2.3	Stap 2c: Voornaamwoorden	30
3.3	Stap 3: De comparatieve methode an sich	31

3.4	Stap 4: Reconstructie	33
	3.4.1 Stap 4a: Reconstructie van protofonemen	34
	3.4.2 Stap 4b: Reconstructie van protomorfemen	35
	3.4.3 Stap 4c: Reconstructie van de syntaxis	35
3.5	Stap 5: Herhaling en stamboom	35
3.6	Tussentijdse conclusie	36
Hoofdstuk 4	Fase 4: Oordeel vellen	37
4.1	Voldoende bewijs	37
4.2	Onvoldoende bewijs	37
	4.2.1 Vervaldatum?	37
	4.2.2 Tegenargument	38
4.3	Tussentijdse conclusie	39
Deel 3:	<i>Toepassing van de methodologie op de Lislakh-hypothese</i>	40
	Inleiding	41
Hoofdstuk 1	Fase 1: Niet-taalkundige invloeden	42
1.1	Geografische plausibiliteit	42
1.2	Etnische beweegredenen	42
Hoofdstuk 2	Fase 2: Datavergaring	44
2.1	Afro-Aziatische data	44
	2.1.1 Transcriptie	44
	2.1.2 Naslagwerken	45
	2.1.2.1 Cohen	45
	2.1.2.2 Etymologische woordenboeken en lijsten	46
	2.1.2.3 Grammaticale naslagwerken	47
	2.1.2.4 Oorzaken van gebrekkig materiaal	48
	2.1.3 De taalfamilie zelf	48
	2.1.4 De gevolgen voor de Lislakh- en Nostratische hypothese	49
2.2	Indo-Europese data	50
2.3	Tussentijdse conclusie	50
Hoofdstuk 3	De comparatieve methode	51
3.1	Vocabularium	51
	3.1.1 De Indo-Euro-Semitische fase	51
	3.1.2 De Indo-Euro-Afro-Aziatische fase	52
	3.1.2.1 Hodge	53
	3.1.2.2 Bomhard	54
	3.1.2.3 Algemeen	55
	3.1.3 Nostratisch	55
3.2	Grammaticale elementen en voornaamwoorden	58
	3.2.1 Algemeenheden	58
	3.2.2 Typologie	59
	3.2.3 Affixen	60
	3.2.4 Gevolg	61

3.3	Tussentijdse conclusie	61
Hoofdstuk 4	Oordeel	62
4.1	Methodologie	62
4.2	Mentaliteit	62
	4.2.1 Tegenstanders	63
	4.2.2 Voorstanders	63
	Conclusie	65
	Bibliografie	66
	Bijlage 1: Lijst van alle vermelde talen	70
	Bijlage 2: De Nostratische taalfamilie naar Bomhard	73
	Bijlage 3: Het resultaat van DNA-onderzoek	74
	Bijlage 4: De indeling van de Afro-Aziatische talen naar Ehret	75

Inleiding

‘Qui n'a point réfléchi sur le langage, n'a point réfléchi du tout’, pende Émile-Auguste Chartier - beter bekend als ‘Alain’- nog geen eeuw geleden neer. Het is moeilijk om zich in te beelden dat er mensen zijn die nog nooit over het concept ‘taal’ hebben nagedacht. Dit begrip omvat namelijk talloze aspecten, ingrediënten, die ervoor zorgen dat we inzicht krijgen in de leefwereld rondom ons. Een van die bestanddelen, die de mens al van heugenis boeit, is de vraag waar de talen vandaan komen en waarom alle volkeren ter wereld zich uiteten in een andere taal. Zo vindt men in de Bijbel het verhaal van de toren van Babel terug. Erg wetenschappelijk is deze vertelling echter niet. Daarom is men zelf op zoek gegaan naar een antwoord. Door de eeuwen heen werd stapsgewijs een nieuw stukje van de puzzel ontrafeld. Men ontdekte onder andere dat het Grieks, Sanskriet en Latijn verwant waren en tevens dat het Fins en Hongaars een nauwe band met elkaar hielden. Zo kwam aan het licht dat we toch niet allemaal een volledig verschillende taal spreken, maar dat er sprake is van verscheidene taalfamilies. Men onderscheidt bijvoorbeeld de Indo-Europese en Afro-Aziatische taalfamilie. Sommige taalkundigen wilden het hier echter niet bij laten en gingen nog iets dieper graven. Men had bijvoorbeeld reeds het Nederlands en het Duits weten op te delen in een Germaanse taalfamilie en die op haar beurt in verband kunnen brengen met onder andere de Romaanse en Keltische talen. Waarom zou men het bijgevolg daarbij laten en stoppen met puzzelen nog voor de puzzel af is? Aldus redenerend, lieten enkele linguïsten zich onderdompelen in een woeste zee vol talen en taalfamilies op zoek naar een verdere verwantschap. Een van de voorstellen die naar boven kwam, was een relatie tussen de Indo-Europese en Afro-Aziatische talen. Enkele linguïsten hadden vele woorden vergeleken en waren tot de conclusie gekomen dat er zó vele gelijkenissen te ontwaren waren tussen die twee taalfamilies, dat toeval gewoonweg niet meer aan de orde kon zijn. Toch werd de these door de meeste wetenschappers slechts als een mythe beschouwd. Ook nu nog acht men haar eerder als fictie dan feit. In dit werkstuk zal onderzocht worden of de stempel die men gedrukt heeft op het postulaat eigenlijk wel terecht is.

Opdat het onderzoek zo efficiënt mogelijk zou verlopen, is de these in drie opgedeeld. In het eerste stuk vindt opnieuw een tweedeling plaats. Om te beginnen zal het ontstaan en de evolutie van de stelling uit de doeken worden gedaan, waarna de precieze beweegredenen achter de vraagstelling uitgebreid zullen worden aangetoond. Hierop volgt een hoofdstuk waarin wordt uitgelegd waarom het precies belangrijk is dat het oordeel over de these correct is. Of met andere woorden, wat het nut van het ontdekken van een macrofamilie zou zijn. In het tweede deel wordt nauwkeurig uiteengezet hoe men eigenlijk te werk moet gaan indien men op een wetenschappelijke, objectieve manier wil nagaan of twee taal(families) aan elkaar genealogisch verwant zijn. Vervolgens zal in het derde deel worden geanalyseerd of zowel de voor- als de tegenstanders zich aan deze methodologie hebben gehouden. De elementen waarin zij afwijken van het juiste pad zullen worden ontrafeld, waarna er gewikt en gewogen zal worden in hoe verre deze elementen –al dan niet terecht- effect hadden op hun oordeel. Uiteindelijk zal daaruit de conclusie voortvloeien of de stelling terecht werd afgewezen of niet. Het is dus niet de bedoeling dat op de volgende bladzijden wordt geëxamineerd of de verwantschap voorhanden is of niet. Er wordt enkel uitgepluisd of men al dan niet de these gerechtvaardigd in een hokje heeft geplaatst.

Deel 1: Context en doel van de hypothese

Hoofdstuk 1: Hypothese en vraagstelling

1.1 Overzicht van de drie verschillende fasen

Dat het Nederlands, Duits en Engels aan elkaar verwant zijn, staat buiten kijf. Ze vormen samen met nog enkele andere talen de Germaanse taalgroep en stammen allen af van één en dezelfde taal, genaamd het Proto-Germaans. Men zou echter nog een stapje verder kunnen gaan en aangeven dat ook deze taal jaren geleden verwant was aan andere zusters talen, zoals het Proto-Romaans, het Proto-Grieks en het Proto-Balto-Slavisch. Al deze talen, die elk hun eigen taalfamilie hebben voortgebracht, zouden op hun beurt dan weer afstammen van één prototaal, namelijk het Proto-Indo-Europees (PIE). Deze theorie wordt al eeuwenlang algemeen aanvaard. Taalkundigen zijn er bovendien van overtuigd dat ze er reeds in geslaagd zijn om een groot deel van deze niet-geattesteerde taal te reconstrueren. Enkele linguïsten wilden het hier echter niet bij laten en poneerden dat de kans heel groot was dat het PIE op haar beurt millennia geleden zelf een zusters taal was binnen een nog grotere taalfamilie. Zo verklaren S.M. Lamb en E.D. Mitchell dat er heden ten dage slechts een vijftigtal talen als genealogisch geïsoleerde talen worden beschouwd. Aangezien het aantal talen waar men weet van heeft op meer dan 5000 wordt geschat, betekent dit dat slechts maximum 1% van alle talen geen enkele verwantschap vertoont met een andere taal. Het lijkt bijgevolg vrij logisch om aan te nemen dat er ergens op de wereld nog steeds talen worden gesproken die afstammen van een prototaal die ooit een zusters taal was van het PIE.¹ De vraag luidt enkel: welke talen? Al van oudsher werd geopperd dat bepaalde Indo-Europese (IE) talen misschien wel verwant zijn aan bepaalde Afro-Aziatische (AA)² talen. Deze hypothese nam door de jaren heen verscheidene vormen aan. Men kan drie fasen onderscheiden: de Indo-Euro-Semitische, de Indo-Euro-Afro-Aziatische en de Nostratische.³

---

¹ Lamb en Mitchell (1991), p. 7.

² Greenberg gaf in 1963 het boek 'Languages of Africa' uit waarin hij stelde dat men alle Afrikaanse talen kan onderverdelen in vier taalgroepen die niet aan elkaar verwant zijn, namelijk: de Afro-Aziatische talen, de Niger-Congotalen, de Nilo-Saharaanse talen en de Khoisantalen. Vervolgens maakte hij duidelijk dat het Afro-Aziatische vijf dochtertalen omvat die allen op hun beurt een hele taalfamilie hebben voortgebracht: het Semitisch, de Berbertalen, het Egyptisch, het Koesjitsch en het Tsjadisch. Deze bevindingen werden algemeen aanvaard, hoewel men tegenwoordig het West-Koesjitsch, beter bekend als het Omotisch, als een zesde, aparte dochters taal beschouwt. Vroeger nam men aan dat het AA slechts uit twee taalgroepen bestond: de 'Hamitische talen' en de Semitische. Het 'Hamitische' stond hierbij dan synoniem voor alle andere niet-Semitische talen. Deze visie bleek echter onhoudbaar, aangezien er niet zoiets bestaat als de 'Hamitische talen'. Synoniemen voor de AA taalfamilie zijn onder andere 'Afroasiatic', 'Afrasian', 'Hamito-Semitic', 'Erythraic' en 'Lisramic'. In totaal omvat zij meer dan driehonderd talen, waarvan er zo een honderdvijftig alleen al tot het Tsjadisch behoren. Het Egyptisch is de enige volledig uitgestorven tak. De laatste variant ervan, het Koptisch, werd immers tot de 17de eeuw n.Chr. gesproken.

In de bijlage kan een lijst worden gevonden met daarin alle talen die vermeld worden in deze thesis, gevolgd door de taalfamilie(s) waartoe ze behoren.

³ Stachowski (2011), p. 8; Merk op dat deze fasen niet volledig tijdsgebonden zijn. Globaal genomen was er eerst de eerste fase dan de tweede en dan de derde. Er bevinden zich enkele uitschieters onder de auteurs, die bijvoorbeeld vanwege hun toegepaste methodologie onderverdeeld zijn in fase 1, hoewel ze pas tegen het einde van de 20ste eeuw gepubliceerd hebben.

1.1.1 De Indo-Euro-Semitische hypothese

In het eerste ontwikkelingsstadium vergeleek men slechts bepaalde IE met enkele AA talen om de verwantschap tussen beide taalfamilies aan te tonen. Hierbij werd de nadruk gelegd op het Grieks en Indo-Iraans enerzijds, en het Hebreeuws en Egyptisch anderzijds. De eerste die een vergelijkend woordenboek opstelde, was Friedrich Delitzsch aan het einde van de 19de eeuw.⁴ Hierin plaatste hij gelijkende IE en Semitische wortels naast elkaar en merkte hij verscheidene klankovereenkomsten op. Na deze pionier volgden al gauw vele anderen, zoals Carl Abel, die eind 19de eeuw het IE vergeleek met zowel het Semitisch als het Egyptisch, Hermann Möller, Linus Brunner en Saul Levin, die gedurende de 20ste eeuw het IE opnieuw naast het Semitisch (Sem) plaatsten, en Albert Cuny, die een vergelijkende studie van het IE en zowel het Semitisch als het Egyptisch (Eg), de Berbertalen (Ber) en het Koesjitsch (Koet) maakte.⁵

Gemeenschappelijk aan al deze auteurs is dat zij slechts een aantal IE en AA talen met elkaar vergelijken. Met de Tsjadische (Tsjad) talen en het Omotisch (Om) werd er geen rekening gehouden. Toch konden allen klankovereenkomsten en overeenkomsten op vlak van vocabularium alsook van grammaticale morfemen aanbieden. Sommigen, zoals Cuny, waagden zich zelfs aan het reconstrueren van de fonologie. Antoine Meillet merkte op: 'Ce n'est pas un hasard si, depuis longtemps, des linguistes s'efforcent de montrer entre les langues sémitiques et chamitiques d'une part, et les langues indo-européennes d'autre part, une parenté d'origine (...)'.⁶ Hoewel hij aldus zeer optimistisch klonk, beschouwde Meillet de stelling echter nog niet als bewezen.⁷ Maar met alles wat men tot dusver reeds verwezenlijkt had, leek de toekomst er veelbelovend uit te zien.

1.1.2 De Indo-Euro-Afro-Aziatische hypothese

De tweede fase onderscheidt zich van de eerste omwille van het gegeven dat de taalkundigen ditmaal wél rekening hielden met de andere AA talen. Slechts twee namen kunnen met deze aanpak verbonden worden: Allan R. Bomhard en Carleton T. Hodge. De eerste taalkundige schreef in 1984 het boek 'Toward Proto-Nostratic, A New Approach' waarin hij 318 gelijkende PIE en PAA wortels naast elkaar plaatste. Hieruit leidde hij een hele resem aan klankovereenkomsten af. De term 'Proto-Nostratic' werd toegekend aan de prototaal waarvan het PAA en PIE zouden afstammen. Over het ontstaan van dit begrip zal in de volgende paragraaf meer uitleg worden gegeven.

⁴ Zie hiervoor: Delitzsch, F., *Studien über Indogermanisch-Semitische wurzelverwandtschaft*, 1873.

⁵ Zie hiervoor: Carl, A., *Einleitung in ein ägyptisch-semitisch-indoeuropäisches Wurzelwörterbuch*. Leipzig 1884; Carl, A., *Über Wechselbeziehungen der ägyptischen, indoeuropäischen und semitischen Etymologie I*. Leipzig 1898; Carl, A., *Ägyptisch und Indogermanisch*. Frankfurt 1896;

Hermann, M., *Semitisch und Indogermanisch. Teil I. Konsonanten*. Kopenhagen 1906;

Hermann, M., *Indoeuropäisk-Semitik Sammenlignende Glossarium*. Kopenhagen 1909;

Hermann, M., *Vergleichendes indogermanisch-semitisches Wörterbuch*. Kopenhagen 1911;

Hermann, M., *Die semitisch-vorindogermanischen laryngalen Konsonanten*. Kopenhagen 1917;

Linus, B., *Die gemeinsam Wurzeln des semitischen und indogermanischen Wortschatzes*. Bern 1969;

Saul, L., *The Indo-European and Semitic Languages: An Exploration of Structural Similarities Related to Accent, Chiefly in Greek, Sanskrit, and Hebrew*. New York 1971;

Saul, L., *Semitic and Indo-European, Volume 1: The Principal Etymologies, With Observations on Afro-Asiatic*. Amsterdam 1995;

Saul, L., *Semitic and Indo-European, Volume 2: Comparative Morphology, Syntax and Phonetics*. Amsterdam 2002;

Albert, C., *Notes de phonétique historique. Indo-européen et sémitique*, *Revue de phonétique* 2 (1914), 101–132;

Albert, C., *Etudes prégrammaticales sur le domaine des langues indo-européennes et chamito-sémitiques*. Paris 1924;

Albert, C., *Contribution à la phonétique comparée de l'indo-européen et du chamito-sémitique*, *BSL* 32 (1931), 29–33;

Albert, C., *Recherches sur le vocalisme, le consonantisme et la formation des racines en « nostratique », ancêtre de l'indo-européen et du chamito-sémitique*. Paris 1943;

Albert, C., *Invitation à l'étude comparative des langues indo-européennes et des langues chamito-sémitiques*. Bordeaux 1946.

⁶ Zie hiervoor Meillet, A., *Structure générale des faits linguistiques*, in: Monzie, A.D., Febvre, L.P.V., France, H., Berger, G. (edd), *L'Encyclopédie française*. Parijs 1937, 16.

⁷ Cuny (1946), p. 10.

Evenzo pende Hodge enkele artikelen neer waarin hij de verwantschap tussen het AA en IE bestudeerde. Zo werd onder andere zijn artikel 'Indo-European and Afroasiatic' gepubliceerd in het boek 'Sprung from common Source' in 1991 en in 1998 het artikel 'The implications of Lislakh for Nostratic' in het werk 'Nostratic, sifting the evidence'. In tegenstelling tot Bomhard vertrekt hij niet van de gereconstrueerde talen, maar van de AA en IE talen zelf. Bovendien noemt hij de prototaal niet Nostratisch, maar Lislakh. Deze term bestaat enerzijds uit de AA stam *lis-, die tong betekent, en anderzijds uit de IE stam *lakw-, die volk beduidt.⁸ Ook hij geeft telkenmale een tabel van klankovereenkomsten weer.

Aangezien het grote minpunt van de eerste groep taalkundigen - namelijk dat ze niet met alle dochtertalen rekening hielden - niet meer voorhanden was bij Bomhard en Hodge, zou men verwachten dat het publiek de theorie ditmaal met open armen zou aanvaarden. Niets is echter minder waar, zoals blijkt uit de commentaar van T.L. Markey en Vitalij V. Shevoroshkin: 'Now, let us discuss, however briefly, a recent work by Bomhard (1984), who, while oblivious of the background argumentation of and most of the literature on Nostratic⁹, not to mention an apparently inadequate grounding in Indo-European studies, attempted to demonstrate a genetic relationship between Indo-European and Afro-Asiatic. (As an aside - and hardly to be construed as a gratuitous swipe - we are rather amazed that Bomhard's study was passed for publication: the review process, if there ever was one, could hardly have been very stringent.)'¹⁰

1.1.3 De Nostratische hypothese

Een derde en laatste aanpak wordt gekenmerkt door het feit dat het PIE en PAA niet meer binair met elkaar vergeleken worden, maar binnen een grote groep prototalen. De prototaal van deze groep prototalen noemt men het Nostratisch.¹¹ Hoewel dit concept al begin 20ste eeuw het licht zag, wordt zij als laatste vermeld, omdat juist deze aanpak, in tegenstelling tot de vorige twee, tot op de dag van vandaag nog gehanteerd wordt.

De term 'Nostratisch' werd in 1903 door Holger Pedersen, een student van Möller, bedacht. Het begrip stamt af van het Latijnse 'nostrates', wat 'onze landgenoten' betekent en verwijst naar alle taalfamilies die verwant zijn aan de IE talen.¹² Pedersen stelde, om te beginnen, dat het IE verwant zou zijn aan de Oeraalse en Semitisch talen. Aangezien de afscheiding tussen het IE en het Sem heel vroeg zou zijn opgetreden, zou het IE veel meer gelijkenissen met de Oeraalse talen vertonen. Daarnaast zou het IE ook verwant zijn aan onder andere het Joekagiers, het Altaïsch en het Eskimo-Aleotisch.¹³

---

⁸ Hodge (1998), p. 237.

⁹ Hier wijst 'Nostratic' niet op het Proto-Nostratisch van Bomhard, maar op dat van Pedersen. Dit begrip zal in de volgende paragraaf uitvoerig worden besproken.

¹⁰ Markey en Shevoroshkin (1986), p. xxxii.

¹¹ Merk opnieuw op dat het Proto-Nostratisch van Bomhard uit de vorige paragraaf niet gelijk is aan het Nostratisch van deze paragraaf. Om verwarring te vermijden zal vanaf heden de term 'Lislakh' gehanteerd worden wanneer men enkel doelt op het Proto-Indo-Euro-Afro-Aziatisch, en het begrip 'Nostratisch' als men verwijst naar de voorouder van een hele resem aan prototalen, waaronder het PIE en PAA. Gereconstrueerde vormen uit het Nostratisch of Lislakh zullen worden aangeduid met twee '*'. Gereconstrueerde vormen van alle prototalen van een lager niveau in de stamboom zullen worden vermeld met slechts één '*'.

¹² 'Grønbech halt es p. 69 für möglich, dass das türkische Wort für "Gans" aus dem Indogermanischen entlehnt sein könnte (...). Es giebt meiner Ansicht nach bei diesem Worte drei Möglichkeiten: Zufall, Entlehnung und Verwandtschaft. Auch mit dieser letzten Möglichkeit muss man rechnen. Sehr viele Sprachstämme in Asien sind zweifellos mit dem Indogermanischen verwandt; vielleicht gilt das für alle diejenigen Sprachen, die man als ural-altaisch bezeichnet hat. Ich möchte all mit dem Indogermanischen verwandten Sprachstämme unter dem Namen "nostratische Sprachen" zusammenfassen. Die nostratischen Sprachen nehmen nicht nur in Europa und Asien einen sehr breiten Raum ein, sondern sie erstrecken sich auch bis nach Afrika hinein; denn die Semitisch-chamitischen Sprachen sind meiner Ansicht nach zweifellos nostratisch.' Zie hiervoor Pedersen, H., *Türkische Lautgesetze*, ZDMG 57 (1903), 560.

¹³ Greenberg (1998), pp. 53-54; Zie hiervoor: Holger, P., *Die indogermanisch-semitische Hypothese und die indogermanische Lautlehre*, IF 22 (1908), 341-365; Holger, P., *Linguistic Science in the Nineteenth Century: Methods and Results*. Cambridge 1931.

Een volgend icoon binnen de Nostratische hypothese is Vladislav Markovich Illič-Svityč (IS). In de tijd van de Sovjetunie, en meer bepaald in de jaren '60, wijdde hij zich aan een vergelijkende studie tussen de IE, AA, Oeraalse, Altaïsche, Zuid-Kaukasische en Dravidische talen. Deze zes taalfamilies vormden in latere studies de standaard binnen de Nostratische taalfamilie. Hij wees erop dat de meeste gelijkenissen tussen het IE en het AA te wijten waren aan ontleningen en dat de genealogische verwantschap zelf slechts zwak was.¹⁴ Alvorens hij zijn bevindingen kon afwerken, werd hij het slachtoffer van een verkeersongeval. Van de 607 mogelijke Nostratische wortels werden er 378 postuum in drie verschillende delen gepubliceerd door Vladimir Dybo.¹⁵ Deze laatste maakte deel uit van de Moskou-school, die ontstond in navolging van IS en nog steeds bestaat en actief is.¹⁶ Naast Dybo maken ook grote namen als Vitalij V. Shevoroshkin, T.L. Markey, V.V. Ivanov, Sergej Starostin... deel uit van deze school.

Bijna tezelfdertijd, maar onafhankelijk van IS, onderzocht Aharon Dolgopolsky (Dolg) dezelfde hypothese. Zijn Nostratisch omvatte zowel de IE, AA, Zuid-Kaukasische, Oeraalse, Altaïsche en Dravidische talen, als het Eskimo-Aleoetisch, Tsjoecksjo-Kamtsjadaals, Nivch en Elamitisch. Hij stelde een Nostratisch woordenboek op dat meer dan 3000 gereconstrueerde woorden omvatte.¹⁷

Behalve de Russen hebben ook andere taalkundigen zich over de these gebogen. Twee grote figuren steken uit: Bomhard – die ook reeds bij de bespreking van de tweede fase ter sprake kwam – en Joseph H. Greenberg. Deze twee Amerikanen waren overtuigd van het bestaan van het Nostratisch, maar gaven het allebei een andere invulling. Greenberg noemt zijn superfamilie niet 'Nostratisch', maar 'Euraziatisch'. Deze omvat het Indo-Europees, het Oeraals-Joekagiërs, het Altaïsch, het Tsjoecksjo-Kamtsjadaals, het Nivch, Koreaans, Japans, Ainu en het Eskimo-Aleoetisch. Het AA, de Zuid-Kaukasische talen en het Elamo-Dravidisch beschouwde hij als zusters talen van het Euraziatisch en niet als dochtertalen ervan. Ook hij uitte deze hypothese in de jaren '60, zonder kennis van de Moskou-school die op dat ogenblik zo goed als onbekend was in de Verenigde Staten.¹⁸ Het idee dat de AA taalgroep geen dochter- maar een zusters taal van het Nostratisch is, en dat het IE en AA dus slechts in de verte verwant zijn aan elkaar, is een concept dat door de meeste aanhangers van de Nostratische hypothese aanvaard wordt, zoals door Starostin, Fleming, Shevoroshkin, Manaster Ramer, Ringe...¹⁹

Bomhard vervolgens, publiceerde na zijn werk in 1984 regelmatig reconstructies van het Nostratisch. Hij nam het idee van een Euraziatische taalfamilie over. Hieronder plaatste hij de Tyrreense, IE, Altaïsche, Eskimo-Aleoetische talen en het Oeraals-Joekagiërs, Nivch en Tsjoecksjo-Kamtsjadaals. Deze taalfamilie beschouwde hij op haar beurt verwant aan de AA, Elamo-Dravidische en Zuid-Kaukasische talen. Deze talen vormen allemaal samen de Nostratische taalfamilie (zie bijlage 2). Tot slot opteerde hij dat het Soemerisch een zuster- of misschien zelfs een dochters taal van het Nostratisch was.²⁰ Het AA wordt door Bomhard dus weldegelijk als een dochters taal beschouwd.

Elke taalkundige binnen de derde groep kenmerkt zich door het aanbieden van niet alleen klankovereenkomsten en duizenden woordreconstructies, maar daarbovenop ook een hele resem aan grammaticale overeenkomsten tussen de verscheidene taalfamilies waartoe ook het AA en IE behoren. Aangezien Lyle Campbell en Willian J. Poser, in overeenstemming met zo goed als iedere taalkundige, stelden dat 'a plausible demonstration of genetic relationship does not in fact depend precisely on similarities among the languages compared, but rather on systematic correspondences

---

¹⁴ Greenberg (1998), pp. 54-55.

¹⁵ Zie hiervoor: Illič-Svityč, V.M., *Opyt sravnenija nostratičeskix jazykov (semitoxamitskij, kartvel'skij, indoeuropejskij, ural'skij, dravidijskij, altajskij)*. Vvedenie. *Sravnitel'nyj slovar' (b-k)*. Moskou 1964; Illič-Svityč, V.M., *Opyt sravnenija nostratičeskix jazykov (semitoxamitskij, kartvel'skij, indoeuropejskij, ural'skij, dravidijskij, altajskij)*. *Sravnitel'nyj slovar' (l-ž)*. Moskou 1976; Illič-Svityč, V.M., *Opyt sravnenija nostratičeskix jazykov (semitoxamitskij, kartvel'skij, indoeuropejskij, ural'skij, dravidijskij, altajskij)*. Vvedenie. *Sravnitel'nyj slovar' (p-q)*. Moskou 1984.

¹⁶ Zo hebben ze zelfs een website gemaakt omtrent de Nostratische hypothese: <http://www.nostratic.ru/>.

¹⁷ Zie hiervoor: <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/196512>.

¹⁸ Greenberg (1998), p. 51.

¹⁹ Greenberg (1998), pp. 52-53.

²⁰ Bomhard (2014), p. 562.

among sounds in compared words, especially basic vocabulary, and on patterned grammatical evidence of the appropriate sort,²¹ zou men verwachten dat de Nostratische hypothese aan elke vereiste voldeed om aanvaard te worden. Bovendien zijn de linguïsten die zich aan de stelling hebben gewaagd niet van de minste.

1.2 Afwijzing van het postulaat

Desondanks schrijft diezelfde Campbell: 'As for me, until such time as more convincing evidence may be presented, I personally reject the Nostratic hypothesis.'²² Hij verwerpt aldus, tegen alle verwachtingen in, de Nostratische hypothese en bijgevolg ook de verwantschap tussen het IE en AA. Sterker nog, niet alleen Campbell, maar ook vele andere linguïsten keuren de stelling radicaal af op grond van onvoldoende bewijs. Aangezien de voorstanders van de these zoveel tot stand brachten, is dit enigszins verwonderlijk.

1.2.1 Op zoek naar de oorzaak

Wanneer men op zoek gaat naar een precies antwoord op de vraag wat er juist ontbrak aan bewijsmateriaal waardoor de stelling niet werd aanvaard, brengt dit uitpluizen al gauw enige teleurstelling teweeg. Zo beschrijft Clackson in zijn boek 'Indo-European Linguistics, An Introduction' hoe men reeds vanaf de 19de eeuw speculeerde over de verwantschap tussen de IE talen en andere taalfamilies, met als bekendste voorbeeld Franz Bopp, die eerst een relatie van het PIE met het Malayo-Polynesisch en vervolgens met het Georgisch voorstelde. Hierop schrijft hij dat de methodologie, aan de hand waarvan het Nostratisch werd gereconstrueerd, dezelfde is als diegene waarmee men het PIE heeft hersteld. Vervolgens gaat hij verder: 'The frustration evident in many of the statements of Nostraticists is clear: they are using the same methods as IE linguistics, yet their results are not accepted by most IE linguistics for reasons which are seldom clearly articulated. This confusion arises from a misunderstanding about the comparative method. The (partly) successful operation of the comparative method over a non-restricted field of (open-class) vocabulary does not furnish proof that two languages are genetically related, rather the comparative method is used to reconstruct the parent language of any two languages which are already hypothesised to be related. The hypothesis that the IE languages are related is, (...), based upon a self-evident affinity between languages.'²³ Drie pagina's later voegt Clackson er bovendien aan toe dat het er eigenlijk niet zozeer toe doet of de Nostratische hypothese al dan niet correct is. Deze zou immers niets kunnen bijdragen indien ze toch correct zou blijken te zijn.²⁴ Uit deze redeneringen lijkt het bijgevolg ten eerste alsof de methode waarmee men een onderlinge verwantschap staaft, enkel geldig is bij talen die a priori reeds verwant lijken te zijn. Volgens deze veronderstelling zou Clackson zodoende onder andere de verwantschap die Bopp voorgesteld had, eigenlijk moeten aannemen. Dit vanwege het feit dat Bopp niet lukraak een relatie had voorgesteld tussen het PIE en Malayo-Polynesisch, en het PIE en Georgisch, maar op basis van de vele gelijkenissen die hij zag. Het feit dat men zijn voorgestelde relatie tussen onder andere het Armeens en de andere IE talen wel wilde aannemen, maar niet deze tussen het PIE en Malayo-Polynesisch, wijst erop dat er andere redenen aan de grondslag liggen van de afwijzing. Redenen die niet toe te schrijven zijn aan het al dan niet a priori zien van een verwantschap. Een tweede opvallende factor

---

²¹ Campbell en Poser (2008), p. 11.

²² Campbell (1998), p.145.

²³ Clackson (2011), pp. 20-21.

²⁴ Clackson (2011), p. 23.

is de stelling van Clackson dat het er eigenlijk niet zozeer toe doet of de these al dan niet juist is, aangezien deze geen enkel nut zou hebben.

Niet alleen Clackson blijkt echter zo negatief te staan jegens de Nostratische hypothese. Zo goed als elke auteur van een boek over vergelijkende historische taalkunde wijdt hooguit – als ze het onderwerp al aansnijden – enkele zinnen aan de stelling. Hierbij wordt er stevast in de eerste alinea op gewezen dat de theorie in het algemeen niet wordt aanvaard. Een vluchtige blik op de Oxford Concise Dictionary of Linguistics maakt dit duidelijk. Daar leest men immers: “Nostratic” – merk de aanhalingstekens op – Conjectural family of languages whose branches are usually said to include at least Indo-European, Afro-Asiatic, Altaic, Dravidian, Kartvelian, and Uralic. Divers others are added by divers enthusiasts. From Latin *nostras* ‘of our part of the world’. An old conjecture, but despite continuing attempts to give substance to it, still the kind of hypothesis one believes to the extent that one believes in that kind of hypothesis.’²⁵ Ermee rekening houdend dat dit boek werd uitgegeven door niemand minder dan P.H. Matthews, een taalkundeprofessor aan de universiteit van Cambridge, kan men niet anders dan concluderen dat het merendeel van de wetenschappers grondige redenen heeft om de hypothese af te wijzen. Bovendien klinkt het aannemelijk om te redeneren dat, indien het postulaat enigszins potentieel zou hebben, er volop onderzoek en publicaties over aan de gang zouden zijn. Gezien het feit dat de resultaten van de weinige taalkundigen, die zich ermee bezighouden, geen reactie teweegbrengen, bestaat er geen andere mogelijkheid dan dat deze linguïsten niets interessants, laat staan wetenschappelijks, te bieden hebben. Aldus beraadslagend, besluit men ten slotte – zonder kennis van de precieze argumenten – dat de casus terecht is afgesloten.

1.2.2 Drogredenering?

Maar wat als iedereen er al jarenlang zo over nadenkt? Er bestaat een kans dat eender welke verwantschapsrelatie tussen het PIE en een andere taalfamilie decennia geleden werd afgekeurd op grond van politieke of methodologische redenen die nu niet meer voorhanden zijn. De mogelijkheid bestaat dat deze redenen – van welke aard ze ook mogen zijn – heden ten dage niet meer aan de orde zijn, maar dat de theorie nooit meer werd heronderzocht aangezien ze ooit werd tegengesproken. Het is plausibel dat enkele taalkundigen geen interesse toonden en het nut niet inzagen van een dergelijke stelling en ze bijgevolg, zonder ze grondig te hebben bestudeerd, hebben afgeweerd. Wat als de hypothese onterecht wordt afgewezen? Het is duidelijk dat het de moeite waard is om deze kwestie onder de loep te nemen. Een eerste zaak die moet gebeuren alvorens daadwerkelijk te onderzoeken of de stelling al dan niet terecht werd verworpen, is aantonen dat zij wel degelijk een verdienste kan hebben voor de wetenschap. Vervolgens zal worden nagegaan op welke manier men te werk behoort te gaan om de verwantschap van twee talen te beoordelen. Hierna zal worden geverifieerd of men deze methode al dan niet heeft toegepast op de Lislakh-hypothese. Ten slotte zal het antwoord, dat daarop gegeven wordt, leiden tot conclusie of de stelling al dan niet terecht teniet werd gedaan.

---

²⁵ Zie hiervoor: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199202720.001.0001/acref-9780199202720-e-2259?rskey=91tqth&result=2260>.

Hoofdstuk 2: Oogst van de zoektocht

Alvorens over te gaan tot het feitelijke vraagstuk moet er eerst kort uit te doeken worden gedaan waarom iemand zich met een dergelijke kwestie zou bezighouden. Men zou immers de vraag kunnen stellen of het enigszins uitmaakt dat het PIE al dan niet verwant is aan het PAA. Afgezien van het voor de hand liggende gegeven dat deze zoektocht een uiterst interessante uitdaging is op taalkundig vlak, biedt het vergelijken van beide taalfamilies ook twee andere voordelen van algemeen nut aan.

2.1 Linguïstische paleontologie

Om te beginnen is het reconstrueren van een prototaal één van de meest geschikte manieren om kennis te vergaren over ons prehistorisch verleden.²⁶ Men gaat er immers van uit dat, indien de prototalen van één taal zouden afstammen, deze taal ook ooit werd gesproken door een volk binnen een bepaalde periode en binnen bepaalde omstandigheden.²⁷ Deze historische context zou zijn weerslag hebben gevonden in het vocabularium. Door te onderzoeken welke woorden al dan niet voorhanden zijn in de gereconstrueerde prototaal, kan men de levenswijze achterhalen van het protovolk. Daar waar de archeologie zich voornamelijk toespitst op de materiële artefacten van een cultuur, brengt de taal meer aan het licht over de ideologie en sociologie van een volk.²⁸

In het boek 'The Nostratic Macrofamily and Linguistic Palaeontology' proberen C. Renfrew en A. Dolgopolsky het verleden op te graven en de levensomstandigheden van het Nostratische volk te achterhalen. Zo zetten ze uiteen dat het thuisland in West-Azië moet worden geplaatst. Daar zou het volk ongeveer 17000 jaar geleden hebben vertoefd, nog voor de opkomst van de neolitische landbouweconomie tijdens het mesolitische jager-verzamelaar tijdperk na de laatste ijstijd.²⁹ Dit werd afgeleid uit de volgende termen: **goki: spoor, het spoor volgen, **de'sV: de sporen volgen, **šubyV: speer, spietsen, **tapV: (het doel) raken, **mentV: je doel missen. Deze woorden zouden erop wijzen dat het waarschijnlijk jagers waren.³⁰

Uiteraard zijn beide onderzoekers zich bewust van alle hindernissen bij een dergelijke zoektocht doorheen de geschiedenis. Zo bestaat de kans dat het misschien een migrerend volk was en er bijgevolg geen sprake kan zijn van een vast thuisland. Ook dient men rekening te houden met het feit dat talen evolueren en dat men dus nooit een synchrone reconstructie kan opbouwen, waardoor men factoren, die niet op eenzelfde moment plaatsvonden, met elkaar in verbinding brengt. Daarnaast zijn er ook een heleboel woorden verloren gegaan in de loop der tijd of hebben er mogelijk enkele betekenisveranderingen plaatsgevonden. Dergelijke en nog andere obstakels ontmoet men uiteraard ook bij het achterhalen van de context van bijvoorbeeld het PIE. Binnen de Nostratische hypothese is het bovendien nog maar de vraag of de taal en het volk er überhaupt ooit geweest zijn.

---

²⁶ Rankin (2003), pp. 183-184.

²⁷ Dolgopolsky (1998), pp. 18-19.

²⁸ Rankin (2003), pp. 183-184.

²⁹ Renfrew (1998), p. xvi.

³⁰ Dolgopolsky (1998), pp. 38-41.

Ten slotte moet ook worden opgemerkt dat niet enkel de woorden, die verwant zijn aan elkaar en bijgevolg leiden tot de reconstructie van een prototaal, gewichtig zijn. Zowel Dolgopolsky als onder andere M. Ramer wijzen erop dat ook leenwoorden van groot belang zijn, wenst men de historische context van een volk te reconstrueren. Deze woorden vertellen ons immers meer over handelsroutes, migratiepatronen, culturele overdrachten en dergelijke meer.³¹ Zo kan het grote aantal leenwoorden vanuit het Semitisch naar het IE binnen het domein van de getallen en de domesticatie van dieren, ons heel wat bijleren over de contacten die er onderling moeten geweest zijn tussen de twee taalgroepen.³²

2.2 Taalverandering

Een tweede punt waarvoor het vaststellen van een taalfamilie zinvol is, speelt zich af binnen het domein van de taalverandering. Enerzijds komen er bij het onderzoek van de overgang van de prototaal naar de dochtertalen bepaalde typologische fenomenen aan het oppervlak. Dit geldt zowel voor de ontwikkeling van de klanken, als voor de evolutie van de morfosyntaxis en dan meer bepaald het grammaticalisatieproces³³, als de semantische verandering van woorden door de jaren heen.³⁴

Anderzijds kunnen vastgestelde zustertalen ook helpen bij het verklaren van bepaalde uitzonderingen binnen één tak van de taalfamilie. Een gekend voorbeeld binnen de IE taalgroep is de wet van Verner. Het behouden PIE accent in de Arische en Griekse talen heeft geleid tot het vinden van de regelmaat tussen enkele uitzonderingen binnen een andere tak, namelijk de Germaanse. Op eenzelfde manier zouden de zustertalen van het PIE waarschijnlijk enkele onregelmatigheden binnen de IE tak kunnen verklaren.³⁵

Greenberg toont bijvoorbeeld aan hoe zijn Euraziatische taalfamilie een oud mysterie zou hebben verklaard. Het woord 'ik' in het PIE wordt namelijk gereconstrueerd als *eǵ(h)om. Men meende vroeger dat het begrip oorspronkelijk een deiktische functie had. Hierbij werd de /-om/ door onder andere Brugmann geïnterpreteerd als een onzijdig met een abstracte betekenis. Hij vertaalde de PIE vorm met 'meinde Hierheit'. Savchenko dan weer, opperde dat de eind /-m/ overeen kwam met de m-morfeem van de eerste persoon enkelvoud die men ook kan ontwaren in andere voornaamwoorden of werkwoordsaffixen. Deze uitleg werd algemeen aanvaard en men ging ervan uit dat de /-m/ er in een later stadium binnen het PIE werd aan toegevoegd als een soort extra aanduiding van de eerste persoon. In het Tsjoektsjisch echter, zijn de eerste en tweede persoon singularis respectievelijk /igəm/, of /egəm/ en /igət/, of /egət/. Deze vormen kan men als bevestiging aanzien voor het gegeven dat de eind /-m/ van *eǵ(h)om wel degelijk op een eerste persoon enkelvoud wijst. Bovendien zou de verwantschap van de vormen uit de twee verschillende

---

³¹ Dolgopolsky (1998), pp. 18-19; Ramer, Michalove, Baertsch en Adams (1998), p. 67.

³² Ramer, Michalove, Baertsch en Adams (1998), p. 68; In deze paper zal het woord '(historisch)verwantschap' altijd duiden op genealogische verwantschap. Dit niettegenstaande het gegeven dat een verwantschap op basis van leenwoorden ook wijst op een historische verwantschap.

³³ Het grammaticalisatieproces is - op enkele uitzonderingen na - een eenrichtingsproces dat in alle talen ter wereld voorkomt. Het houdt in dat bepaalde woorden door de jaren heen steeds meer 'gegrammaticaliseerd' worden. Het proces start bij inhoudswoorden zoals zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, zelfstandige werkwoorden en bijwoorden. Deze kunnen mettertijd evolueren tot functiewoorden zoals lidwoorden, voorzetsels, hulpwerkwoorden en deiktische partikelen. Vervolgens kunnen dergelijke woorden verder ontwikkelen tot clitica en ten slotte tot affixen. Dit houdt niet in dat ieder inhoudswoord ooit een affix zal worden. Het proces kan immers ook onderweg al stoppen. Zie hiervoor Hopper, P.J., Traugott, E.C., *Grammaticalization*. Cambridge 2003. Het is echter wel zo dat een woord kan evolueren tot een affix, maar tegelijkertijd ook nog als inhouds-, of functiewoord kan blijven bestaan, waarna deze opnieuw het grammaticalisatieproces ondergaat. Het gevolg hiervan is dat meerdere gelijkvormige affixen met verschillende betekenissen kunnen ontstaan uit één enkel woord. Zie hiervoor Shields (2011), p. 132.

³⁴ Rankin (2003), p. 184.

³⁵ Greenberg (1991), p. 138.

talen erop kunnen wijzen dat dit geen recente ontwikkeling is binnen het PIE, maar daarentegen een heel archaïsch fenomeen is.³⁶

2.3 Tussentijdse conclusie

Als besluit kan worden gesteld dat het onderzoek naar een verwantschap tussen de IE en AA talen, of de Nostratische hypothese in zijn geheel, wel degelijk zinvol is. Ten eerste kunnen we meer kennis bijeenrapen over het prehistorisch verleden. Ten tweede kan men zo meer inzicht verwerven over taalveranderingen en mysteries binnen de IE taalfamilie, die tot dusver onopgelost bleven, ophelderen. Ten derde blijkt dat het onderzoek tevens gewichtig kan zijn indien het geen vruchten afwerpt. Ook de leenwoorden waar men tegenop botst gedurende de zoektocht, kunnen immers heel erg waardevol zijn.

---

³⁶ Greenberg (1991), pp. 131-132.

Deel 2: Methodologie van de verificatie

Inleiding

In het vorige deel werd aangetoond dat niet alleen de resultaten, maar ook het proces van de speurtocht naar de verwantschap tussen het IE en AA zinvol is. Het lijkt bijgevolg de moeite waard om te verifiëren of de casus terecht is afgesloten of niet. Er zijn immers drie mogelijkheden die elk een verschillend resultaat teweegbrengen. Ofwel hebben zowel de voor- als tegenstanders van de hypothese de zaak op de meest nauwkeurige, objectieve en correcte manier onderzocht en zal blijken dat zelfs de sterkste argumenten van de aanhangers niet kunnen weerstaan aan de kritiek van de oppositie. In dit geval moet men concluderen dat de stelling terecht werd afgewezen. Een tweede mogelijkheid is dat beide partijen de procedure onberispelijk hebben gevolgd, maar dat de tegenargumenten niet voldoende afbreuk kunnen doen aan het dogma. Aldus zal men moeten besluiten dat de stelling onterecht werd verworpen aangezien zij correct is. Een derde en laatste optie is dat één van beide of zelfs beide groepen niet nauwgezet en zorgvuldig te werk zijn gegaan en dat bijgevolg geen enkel standpunt zuiver is. Het oordeel of de stelling al dan niet juist is, zal dientengevolge nog moeten worden uitgesteld. Ook in dit geval is de casus niet terecht afgesloten.

Samengevat kunnen we stellen dat men moet nagaan op welke wijze voor- en tegenstanders te werk zijn gegaan en waarom. Dit door het proces, dat grosso modo gelijklopend is voor beide partijen, nauwgezet te overlopen. Hierbij onderzoekt de taalkundige of het geografisch gezien mogelijk is dat twee talen aan elkaar verwant zijn. Vervolgens verzamelt de wetenschapper zoveel mogelijk correcte data van beide talen om aan de hand daarvan de verwantschap te onderzoeken. Ten slotte moet er geoordeeld worden of er al dan niet voldoende bewijsmateriaal is om de hypothese aan te nemen of te verwerpen.

Hoofdstuk 1: Fase 1: Niet-taalkundige invloeden

1.1 Geografische plausibiliteit

De eerste fase van de methode om de verwantschap tussen twee talen onderling te onderzoeken omvat het toetsen van de geografische waarschijnlijkheid. Want alvorens twee of meerdere talen naast elkaar te leggen, is het nodig stil te staan bij de vraag of er überhaupt een mogelijkheid bestaat dat deze talen geschiedkundig gezien ooit van één taal afstamden. Zo lijkt het zeer onwaarschijnlijk dat de taal van de Aboriginals in Australië een zustertaal is van het Grieks of Keltisch, vermits dit volk zich al aan de andere kant van de wereld bevond nog voor het PIE opgesplitst werd in de verscheidene dochtertalen.³⁷ Men kiest dus niet lukraak enkele talen, maar overweegt eerst de plausibiliteit van de verwantschap. In de meeste gevallen onderzoekt men bovendien talen waarvan men a priori op basis van gelijkende elementen vermoedt dat ze verwant zijn. Dit is echter geen vereiste.

1.2 Etnische beweegredenen

Bij deze fase is het belangrijk op te merken dat, hoewel geografische elementen invloed kunnen hebben op de indelingen van een taalfamilie, ditzelfde niet geldt voor etnologische aspecten. De invloed van racisme heeft er soms voor gezorgd dat men talen van bepaalde volkeren al dan niet als verwant wilde beschouwen. Het spreekt voor zich dat deze componenten niet in verband staan met elkaar. Hier moet aan worden toegevoegd dat de omgekeerde redenering wel correct is. Zoals werd aangestipt in het vorige deel kan het ontdekken van een nieuwe taalfamilie ons immers meer vertellen over de menselijke prehistorie.³⁸

---

³⁷ Merk op dat dit niet inhoudt dat het Australisch niet verwant kan zijn aan bijvoorbeeld het Nostratisch, waar het Grieks een deel van zou uitmaken. Indien men dit echter zou willen aantonen, moet men het Nostratisch en niet het Grieks vergelijken met het Proto-Australisch. De redenen hiervoor zullen later aan bod komen.

³⁸ Croft (2005), pp. xii-xiii.

Hoofdstuk 2: Fase 2: Datavergaring

Vervolgens dient de taalkundige zoveel en zo juist mogelijke data te verzamelen van de twee of meerdere talen die men wenst te vergelijken. Hierbij moet deze op verscheidene factoren te letten. Drie elementen kunnen er immers voor zorgen dat er fouten in de vergaarde data ontstaan, waardoor men, uit het op elkaar lijken van twee vormen, onjuiste conclusies zou kunnen trekken.

Om te beginnen mag de wetenschapper de letters waarin de vormen geschreven staan niet zomaar naar het Latijns alfabet transcriberen. Men moet ze in fonetisch schrift omzetten. Men houdt zich immers bezig met de klanken zoals ze daadwerkelijk uitgesproken werden, met de fonemen.³⁹

Hierbij behoort de linguïst dialectvariëaties zoveel mogelijk uit de transcripties te houden. De onderzoeker moet proberen altijd het correcte, oorspronkelijke woord waar de dialectvormen van afstammen te noteren. Het is met andere woorden nodig om op te klimmen naar de oudste stadia van een taal(familie), omdat de kans groter is dat men daarin de meest archaische elementen zal aantreffen. Er zijn hier twee redenen voor. Ten eerste zorgt dit ervoor dat de taalkundige zich niet kan laten misleiden door nieuwere, recentere woorden of betekenissen. Zo vergeleek Greenberg ooit het woord 'bit' (dansen) in het Koasati (<Muskogi) met onder andere 'bišom' (dansen, zingen) in het Huaxteeks. Het eerste woord bleek echter een geëvolueerde vorm van het woord *k^wit- in het Proto-Muskogi te zijn wat oorspronkelijk 'neerdrukken' betekende. Het woord in het Koasati blijkt dus een heuse semantische en formele metamorfose ondergaan te hebben. Hieruit moet worden geconcludeerd dat de twee woorden uit de twee verschillende talen waarschijnlijk toch niet verwant zijn aan elkaar. Dit is een fout die Greenberg niet zou gemaakt hebben, indien hij eerst de prototaal van de talen onderling zou hebben gereconstrueerd.⁴⁰

Ten tweede kan ook het omgekeerde fenomeen zich voordoen. Twee woorden die niet onmiddellijk op elkaar lijken, kunnen plots heel wat overeenkomsten vertonen indien men opklimt naar de prototaal. Zo geeft Greenberg het voorbeeld van het Engelse 'tooth' en 'dā:t' in het Hindi. Beiden betekenen 'tand' en zijn verwant, hoewel de onderzoeker dit op het eerste zicht niet onmiddellijk zou kunnen concluderen. Het Duitse 'tsa:n' en Nederlandse 'tand' leren ons echter bij dat er hoogstwaarschijnlijk ooit een nasaal was voor de Engelse -th. Uit het gegeven vervolgens dat tand in het Kashmiri en Sindhi 'dand' is, kunnen we afleiden dat de genasaliseerde vocaal in het Hindi allicht een korte vocaal en een nasaal reflecteert. Op dergelijke wijze wordt al gauw duidelijk dat de twee woorden uit de twee verschillende talen meer gelijkenissen vertonen dan op het eerste zicht duidelijk was.⁴¹

Tot slot moet de taalgeleerde ook voorzichtig zijn bij het vertalen van de elementen uit de ene taal naar de andere. Zo geven Campbell en Poser een voorbeeld uit de 'Mayan-Mixe-Zoquean' hypothese van Brown en Witkowski. Zij vergeleken enkele vormen uit de Mixe-Zoquealen die 'schelp' betekenden met het woord 'sak' in het K'iche. Dit woord was in het Spaans vertaald naar 'langosta'. Deze term hadden de onderzoekers dan weer vertaald naar 'kreeft'. Bijgevolg veronderstelden zij dat de woorden van de verschillende talen verwant waren aan elkaar, aangezien 'schelp' en 'kreeft' qua betekenis niet zo heel erg ver uit elkaar liggen. Het blijkt echter dat het een Spaans dialect uit

---

³⁹ Rankin (2003), pp. 188-189.

⁴⁰ Campbell en Poser (2008), pp. 208-209.

⁴¹ Greenberg (2005) p. 97.

Guatemala betrof, waarin 'langosta' niet 'kreeft', maar 'sprinkhaan' beduidt. Aangezien de gelijkenis tussen een schelp en sprinkhaan al heel wat verder te zoeken is, wordt de vorm opeens dubieus.⁴²

---

⁴² Campbell (2003), p. 280.

Hoofdstuk 3: Fase 3: De comparatieve methode

In de derde fase analyseert men vervolgens de data die men verkregen heeft in fase 2 aan de hand van een bepaalde procedure. Dit proces wordt de comparatieve methode genoemd, omdat twee of meerdere talen op vlak van zowel vocabularium als morfosyntaxis met elkaar worden vergeleken. Op grond van de gelijkenissen, die de onderzoeker onderling kan ontwaren, wordt vervolgens de prototaal gereconstrueerd. Dit klinkt echter eenvoudiger dan het is. Er kunnen namelijk heel wat oorzaken aan de basis van de gelijkenissen liggen. Niet alle gelijkenissen wijzen bijgevolg op historische verwantschap. Er moet dus een soort stappenplan gevolgd worden waarbij alle andere mogelijke redenen geëlimineerd worden, zodanig dat er enkel nog sprake kan zijn van genealogische overeenkomsten.

3.1 Stap 1: Typologie uitschakelen

Alvorens de gelijkende elementen van een taal te examineren, moet de wetenschapper beginnen met de data te filteren. Niet alle elementen binnen een taal zijn immers even zinvol voor het aantonen van verwantschap tussen twee of meerdere talen. Een eerste onderscheid dat de taalkundige namelijk moet maken binnen de categorie gelijkende elementen, is op welk vlak ze overeenstemmen. Er doen zich twee mogelijkheden voor. Ofwel zijn ze gelijkend wat betreft zowel hun vorm als betekenis, ofwel stemmen ze overeen op slechts één van de twee vlakken.

3.1.1 Stap 1a: Gelijkenissen op slechts één vlak

Binnen deze categorie kan opnieuw een tweedeling worden gemaakt. Een eerste mogelijkheid is dat twee of meerdere talen gebruik maken van elementen die eenzelfde betekenis dragen, maar in een verschillende vorm. Hieronder beschouwt men bijvoorbeeld het voorhanden zijn binnen een taal van geslachtsonderscheidende elementen. Ook het feit dat verscheidene talen het futurum uitdrukken aan de hand van het werkwoord 'wensen' in combinatie met een infinitief, kan hiertoe worden gerekend. Het gegeven dat zowel het Grieks, Roemeens als het Servisch dit doen, respectievelijk met 'tha' + infinitief, 'voiu' + infinitief en 'ću' + infinitief, wijst op een recente ontwikkeling binnen deze drie talen op grond van een typologische evolutie. Deze is dus niet het resultaat van genealogische verwantschap.⁴³

Vervolgens kunnen ook de elementen onderscheiden worden, die gebruik maken van eenzelfde vorm, maar niet dezelfde of geen betekenis hebben. Zo geldt het hanteren van eenzelfde fonetisch systeem niet als bewijs van historische overeenkomst. Zowel het Hausa in West-Afrika als het Klassiek Latijn, als de Penutische talen, maken gebruik van vijf klinkers, die elk lang of kort kunnen

---

⁴³ Greenberg (2005), pp. 7-8.

zijn (a, a:, e, e:, o, o:, i, i:, u, u:). Dit is uiteraard toevallig.⁴⁴ Ook eenzelfde fonologische evolutie duidt niet onmiddellijk op historische verwantschap.⁴⁵

Tot slot valt ook ‘sound symbolism’ onder deze noemer. Het lang of kort uitspreken van klanken wordt in sommige talen immers gehanteerd om een onderscheid te maken tussen iets groots en iets kleins. In het Nederlands wordt deze techniek dan weer uitgevoerd om iets al dan niet te benadrukken. Een dergelijk typologisch fenomeen wijst niet onmiddellijk in de richting van verwantschap.⁴⁶

Typologische criteria die vroeger veelvuldig werden gehanteerd bij het aantonen van een verwantschap, maar die dus niet correct zijn, zijn onder andere het al dan niet van de partij zijn van klinks in een taal, ablaut- en umlautverschijnselen, het voorhanden zijn van aspecten zoals de duratief, het feit dat de taal met aspecten werkt in plaats van met tijden en de volgorde waarin de elementen van een taal worden gerangschikt.⁴⁷

Uiteraard zullen verwante talen ook wel enige typologische gelijkenissen met zich meedragen en kunnen dergelijke overeenkomsten dus wel degelijk te wijten zijn aan verwantschap. Maar de kans is dusdanig groot dat dit eenvoudigweg te verklaren is door toeval of taalcontact binnen een culturele area, dat dit nooit als bewijs kan gelden. Meer nog, gezien het feit dat talen steeds evolueren en in contact komen met andere taalsystemen, zijn te veel op elkaar gelijkende talen op typologisch vlak zelfs verdacht. Als conclusie moet bijgevolg gesteld worden dat noch de aanwezigheid, noch de afwezigheid van bepaalde typologische kenmerken tussen twee of meerdere talen invloed mag hebben op het oordeel of ze al dan niet historisch verwant zijn.⁴⁸

3.1.2 Stap 1b: Gelijkenissen op beide vlakken

We moeten bijgevolg enkel naar die elementen kijken die zowel qua vorm als betekenis gelijkend zijn. De combinatie tussen vorm en inhoud is immers volledig arbitrair en wordt niet typologisch bepaald.⁴⁹ Dit wil echter niet zeggen dat dergelijke vormen daarom onontkoombaar met elkaar genealogisch verwant zijn. Indien twee of meerdere volkeren dezelfde klank of klankencombinatie verbinden met eenzelfde concept, kan dat op verscheidene oorzaken duiden. Ten eerste kan het effectief wijzen op historische verwantschap. Er kan daarnaast ook sprake zijn van puur toeval. Ten slotte kan het ook voorvallen dat de ene taal het woord van de andere ontleend heeft. Aangezien er geen rechtstreekse methode is om aan te tonen of twee elementen al dan niet verwant zijn, is de taalkundige genooddaakt de twee andere opties uit te schakelen. Men moet dus conclusies trekken aan de hand van een argument uit het negatieve. Wanneer de linguïst immers alles behalve één mogelijkheid elimineert, kan die niet anders dan concluderen dat deze laatste, overgebleven optie de juiste is.⁵⁰

Alvorens aan deze eliminatie te beginnen, is het nodig te beseffen dat je woorden niet zomaar mag vergelijken in de willekeurige hoedanigheid waarin je ze tegenkomt. De taalgeleerde mag zich enkel toespitsen op de kleinste onderscheidende elementen van een taal die een semantische waarde dragen, namelijk de morfemen.⁵¹ Het Nederlandse woord ‘grootste’ en het Engels ‘smallest’ lijken in

---

⁴⁴ Greenberg (2005), p. 8.

⁴⁵ Greenberg (2005), p. 53.

⁴⁶ Campbell en Poser (2008), p. 197.

⁴⁷ Greenberg (2005), p. 8; Campbell en Poser 2008, pp. 191-192.

⁴⁸ Greenberg (2005), p. 8.

⁴⁹ Greenberg (2005), p. 34.

⁵⁰ Harrison (2003), p. 215.

⁵¹ Merk het verschil op tussen fonemen en morfemen. Fonemen zijn vormen zonder betekenis en worden bijgevolg ingedeeld bij typologieën, zoals we zagen in 3.1.1. Indien een foneem een bepaalde semantische waarde wordt toegekend, wordt het een morfeem. Stel nu bijvoorbeeld dat de drie talen uit 3.1.1 dezelfde vijf klanken steevast zouden hanteren om vijf verschillende

dergelijke hoedanigheid niet onmiddellijk aan elkaar verwant. Splitst men echter beide woorden in morfemen op, respectievelijk groot + ste en small + est, dan merkt men meteen op dat het grammaticale morfeem, dat de vergrotende trap aanduidt, vrijwel identiek is. Hoewel het wortelmorfeem van twee woorden kan verschillen, kunnen de grammaticale morfemen nog steeds overeenstemmen, en omgekeerd. Het is dus zeer belangrijk dat de wetenschapper de elementen in de juiste morfemen opsplijt. Je mag 'grootste' dus niet opsplitsen in bijvoorbeeld groo + tste. Dit klinkt weliswaar vanzelfsprekend, maar blijkt niet zo eenvoudig te zijn in talen die men niet voldoende beheerst. Wanneer de onderzoeker tegen woorden opbotst die het resultaat zijn van een samensmelting van verscheidene woorden, kan dit al gauw tot foute conclusies leiden wanneer de herkomst van de oorspronkelijke termen niet meer ontwaard kan worden.⁵² Zo reconstrueerde IS het Nostratische negatiepartikel ****ʔäla**. Hiervoor had hij zich in eerste plaats gebaseerd op de verbodsvorm van de tweede persoon uit de Oeraalse talen, namelijk: ***äla/ela**. Deze vorm bestaat echter uit twee morfemen en meer bepaald ***e-/(ä-)**, een prefix dat een negatief werkwoord inleidt en ***l**, een deverbaalsuffix.⁵³

3.2 Stap 2: Ontleningen en toeval uitschakelen

In de tweede stap moet men die elementen uitschakelen die gelijkend zijn ten gevolge van ontlening of toeval. In plaats van dit in twee verschillende paragrafen op te delen, waarbij eerst het ene en vervolgens het andere wordt geëlimineerd, zal er een opdeling worden gemaakt tussen enerzijds de wortelmorfemen van het vocabularium van een taal en anderzijds de grammaticale morfemen. Het concept van zowel ontlening als toeval zal dientengevolge worden besproken per categorie, aangezien dit overzichtelijker zal uitkomen wanneer in het volgende deel onderzocht zal worden op welke vlakken de tot dusver toegepaste methode binnen de Lislakh- of Nostratische hypothese tekort schiet.

3.2.1 Stap 2a: Bij vocabularium

3.2.1.1 Leenwoorden

We beginnen bij de meest voor de hand liggende morfemen, namelijk de wortelmorfemen van woorden. Deze termen worden sneller ontleend dan grammaticale elementen. Desondanks worden niet alle woorden even gemakkelijk overgebracht van de ene taal op de andere. Zo werd aangetoond dat het kernvocabularium, waaronder men bijvoorbeeld woorden voor lichaamsdelen en verwanten verstaat, zo goed als nooit ontleend wordt, in tegenstelling tot cultuurgerelateerde woorden.⁵⁴

Niettemin doet het zich soms voor dat zelfs de basiswoordenschat wordt overgenomen van een andere taal. Zo heeft het Fins uit bepaalde IE talen, zoals het Baltisch en het Germaans, woorden als 'moeder', 'dochter', 'zuster', 'tand', 'navel', 'nek'... ontleend. Ook het Engels is befaamd voor zijn vele ontleningen. Zo heeft deze taal onder andere de termen 'stomach', 'face', 'vein', 'artery', 'intestine',

---

tijden aan te duiden, zouden deze klanken niet enkel hun vorm maar ook hun betekenis delen. In dat geval kan men niet onmiddellijk concluderen dat er sprake is van typologisch toeval.

⁵² Hamp (1998), p. 13.

⁵³ Campbell (2003), p. 278.

⁵⁴ Greenberg (2005), p. 14.

‘mountain’, ‘navel’, ‘pain’, ‘penis’, ‘person’, ‘river’, ‘round’, ‘saliva’, ‘testicle’... uit het Frans overgenomen.⁵⁵

Het lijkt bijgevolg op het eerste zicht onmogelijk om uit te maken of een term al dan niet een leenwoord is. Toch zijn er enkele vaste regels om dergelijke woorden te kunnen onderscheiden van de rest van de woordenschat van een taal. Ten eerste geldt dat leenwoorden in de meeste gevallen slechts in één enkele taal van een taalfamilie doordringen en dan zo goed als altijd in een geografisch aanliggende taal. Als verscheidene zusters talen bijgevolg eenzelfde morfeem delen, is de kans groot dat deze term van dezelfde voorouder afkomstig is.⁵⁶ Vervolgens geldt ook het omgekeerde. Als een bepaalde taal heel veel gelijkenissen deelt met een andere taal, maar niet met de zusters talen van die andere taal, is de kans groot dat de termen die deze gelijkenissen vertonen, ontleend werden. Zo kan worden opgemerkt dat in het Engels veel klanken uit het Frans voortkomen, maar nauwelijks uit de andere Romaanse talen.⁵⁷ Ook tussen ontleende woorden kunnen klankovereenkomsten tevoorschijn springen. Deze zijn echter van een andere aard dan die van genealogisch verwante termen. Zo vertonen het Engels en Frans een eigen set klankovereenkomsten zoals Frans /š/ = Engels /č/.⁵⁸ Op dezelfde manier weet men dat het Turks vele woorden ontleend heeft uit het Arabisch en zelf geen Semitische taal is. Het Turks vertoont namelijk enkel Semitische morfemen in die woorden die heel sterk op het Arabisch lijken.⁵⁹ Ten slotte geldt dat een leenwoord vrijwel identiek zal zijn als het woord waaraan het ontleend is. Historisch verwante woorden zullen vaak net iets minder op elkaar lijken.⁶⁰

3.2.1.2 Toeval

Nadat de onderzoeker de leenwoorden heeft opgespoord en uitgeschakeld, behoort die de termen, die door toeval op elkaar gelijken, te elimineren. Om te beginnen moet hij alle onomatopeeën opzij schuiven. Hoewel ze verwant kunnen zijn, gelijken ze in de meeste gevallen op elkaar ten gevolge van menselijke perceptie.⁶¹ Onder deze categorie vallen niet enkel dierengeluiden, maar vaak ook woorden voor blazen, wind, borst, zuigen...⁶² Gerelateerd aan onomatopeeën, zijn ook ‘nursery’ woorden zoals mama en papa. Deze woorden zijn weliswaar binnen bijvoorbeeld de IE taalfamilie verwant, maar de kans is dusdanig groot dat een taal een m-klank en een p-klank toewijst aan deze concepten ten gevolge van de fonetische beperktheden van een baby, dat aan dergelijke gelijkende woorden niet veel gewicht mag worden gehecht.⁶³

Een volgend aspect betreft de grootte van de semantische speling die zich tussen twee gelijkende woorden mag bevinden. Enerzijds moet men ruimte open laten voor een semantische verandering, aangezien dit een natuurlijk fenomeen is. Er zijn immers betekenisverschuivingen die wereldwijd voorkomen. Zo is het woord ‘maand’ vaak afkomstig van ‘maan’, het woord ‘zon’ van ‘dag’ en vice versa.⁶⁴ De mogelijkheid bestaat dus dat twee elementen met dezelfde vorm een enigszins andere betekenis dragen, maar toch verwant zijn aan elkaar. De wetenschapper dient dus niet enkel woorden naast elkaar te plaatsen die exact hetzelfde betekenen.

Anderzijds mag je ook niet te veel speling toelaten. Hoe groter het semantische verschil is dat wordt veroorloofd, des te groter de kans is om twee termen te vinden die op elkaar gelijken qua vorm. Zo zou men begrippen als ‘kijken’, ‘gapen’, ‘turen’, ‘staren’, ‘waarnemen’, ‘koekeloeren’, ‘gluren’...

⁵⁵ Campbell (2003), p. 271.

⁵⁶ Greenberg (2005), p. 15.

⁵⁷ Greenberg (2005), p. 38.

⁵⁸ Greenberg (2005), pp. 38-39.

⁵⁹ Greenberg (2005), pp. 90-91.

⁶⁰ Croft (2005), p. xix.

⁶¹ Greenberg (2005), p. 35.

⁶² Campbell (2003), pp. 272-273.

⁶³ Croft (2005), p. xiv.

⁶⁴ Greenberg (2005), pp. 37, 55.

enzovoort, als equivalent van het werkwoord 'zien' kunnen beschouwen. Men zou zelfs nog een stap verder kunnen gaan en woorden gerelateerd aan 'oog' ook aanvaarden. De overgang van zien naar oog is immers een semantische transformatie die vaak voorkomt. Het gevolg hiervan is dat er per term gemakkelijk vijftien gelijkende woorden gevonden kunnen worden, die in zekere zin nog binnen het hetzelfde semantisch vlak vallen.⁶⁵ Het feit dat twee woorden gelijkend qua vorm uit twee verschillende talen semantisch enigszins ver uiteen liggen, wil daarom nog niet onmiddellijk zeggen dat ze niet verwant zijn aan elkaar. Evenwel zal er ook aan deze woorden minder gewicht worden gehecht.⁶⁶

Een uitzondering hierop geldt wanneer de semantische variatie van de ene taal ook kan worden teruggevonden in de andere taal en/of de zusters talen ervan. Dit geldt zelfs eerder als een bevestiging van de verwantschap.⁶⁷ Toch moet men oppassen voor dergelijke 'woordfamilies'. Het bespeuren van dezelfde radicalen in woorden van meerdere talen die allemaal eenzelfde thema delen, kan gevaarlijk zijn, indien men openstaat voor heel veel variaties. Zo halen Campbell en Poser het voorbeeld aan van onderzoeker DeLancey die een verwantschap tussen het Sahaptin, Klamath en de Tsimshiantalen wenste aan te tonen aan de hand van de 'fire family'. Dit op basis van een heleboel woorden die wat betreft de vorm de radicalen /lk(w)/ deelden en wat betreft de semantiek iets met vuur te maken hadden, zoals 'vuur maken', 'branden', 'hout', 'zon', 'warm'... Het gevolg van deze semantische omvang, – en weliswaar ook enkele andere factoren die verder aan bod zullen komen – is dat het heel gemakkelijk is om elementen bloot te leggen die aan dergelijke voorwaarden voldoen. Zo zou men zonder enig probleem de PIE wortel *leuk- (schijnen) hieraan toe kunnen voegen, of het Finse woord 'liekki' (vlam).⁶⁸

Een bijkomend probleem is dat, bij het onderzoek van twee vreemde talen, de woorden van beide talen meestal eerst naar het Engels worden vertaald. Hierbij bestaat de kans dat men geen exact equivalent vindt, waardoor bepaalde woorden een foute betekenis toegekend krijgen en met de verkeerde woorden vergeleken zullen worden.⁶⁹

Ten slotte spreekt het voor zich dat hoe langer twee woorden zijn die op elkaar lijken, des te kleiner de kans is dat dit te wijten is aan toeval.⁷⁰ Omgekeerd moeten monosyllabische elementen van de vorm CV, VC of V vermeden worden.⁷¹ De mogelijkheid bestaat uiteraard dat ze wel degelijk verwant zijn, maar aangezien de kans dusdanig groot is dat toeval aan de basis ligt van een onderlinge gelijkenis tussen dergelijke korte morfemen, is het beter om geen risico's te nemen. Indien twee lange morfemen naast elkaar worden geplaatst, waartussen slechts één of twee klanken overeenstemmen, geldt diezelfde regel.⁷²

3.2.2 Stap 2b: Bij grammaticale morfemen

Binnen deze categorie is de uitleg kort wat betreft ontleningen. Grammaticale morfemen worden zelden ontleend. Het probleem is echter dat ze vaak kort zijn en dat de kans op toeval bijgevolg groter is. Het zijn immers vaak affixen die een CV, VC of V structuur vertonen. Hierbij moet ook opgemerkt worden dat eenzelfde affix vaak meerdere functies vervult ten gevolge van het grammaticalisatieproces (zie voetnoot 33). Zodoende is de kans groot dat je altijd wel een overeenkomstig affix zal vinden tussen twee talen. Omgekeerd maken talen veelvuldig gebruik van meerdere affixen voor één en dezelfde functie. Ook dit zorgt voor een grotere kans op toevallige

---

⁶⁵ Oswald (1991), pp. 402-403.

⁶⁶ Greenberg (2005), p. 37.

⁶⁷ Oswald (1991), pp. 403-404.

⁶⁸ Campbell en Poser (2008), pp. 211-212.

⁶⁹ Greenberg (2005), p. 41.

⁷⁰ Croft (2005), p. xv.

⁷¹ 'V' staat symbool voor vocaal en 'C' voor consonant.

⁷² Campbell en Poser (2008), p. 200.

gelijkenissen. Bovendien bestaan affixen doorgaans uit de minst gemarkeerde medeklinkers, namelijk de /t/, /k/, /s/, /m/ en /n/, die veelvuldig voorkomen over de hele wereld. Dit vanwege het feit dat deze het minste verwarring kunnen veroorzaken met andere medeklinkers.⁷³

De taalkundige dient voornamelijk op zoek te gaan naar overeenkomsten van een zeldzaam morfologisch proces tussen twee of meerdere talen. Kan die iets dergelijks ontwaren, dan staat de historische verwantschap tussen deze talen zo goed als onmiddellijk vast. Zo heeft het Engelse morfeem /gud/ een alternerende /be-/ voor /-tər/ in de comparatief en /-st/ in de superlatief. Hetzelfde morfeem in het Duits, /gu:t/, heeft /be-/ voor de /-sər/ en de /-st/. Dergelijke fenomenen zijn echter niet gemakkelijk te ontwaren, aangezien ze snel worden weggeveegd door analogie.⁷⁴ Soms valt het ook voor dat verwante talen dezelfde analogie zullen toepassen waardoor dan opnieuw dezelfde vormen ontstaan.⁷⁵ Bovendien komt analogie minder vaak voor bij veelgebruikte werkwoorden.⁷⁶

Ten slotte moet erop gewezen worden dat ook gelijkenissen tussen dezelfde morfeemcombinaties een groter gewicht dragen. Zo worden de woorden die oor betekenen in de Niger-Congotalen vaak gecombineerd met het affix /-ku/. De kans dat dit voorval te wijten is aan toeval, is miniem.⁷⁷

3.2.3 Stap 2c: Voornaamwoorden

De voornaamwoorden vormen een derde categorie omdat er nog niet veel consensus over bestaat. Er zijn slechts twee factoren waar alle linguïsten het eens over zijn. Ten eerste is het zo dat voornaamwoorden van plaats kunnen veranderen. Als je ze in de ene taal als affix terugvindt en in de andere als prefix, doet dit geen afbreuk aan het al dan niet verwant zijn van de twee talen.⁷⁸ Ten tweede moet er opgemerkt worden dat ook voornaamwoorden ontleend kunnen worden. Zo zijn het Engelse 'they', 'their' en 'them' ontleend uit het Scandinavisch en het Indonesische 'saya' (ik) en 'kalian' (jij) uit het Sanskriet.⁷⁹

Naast deze feiten zijn de wetenschappers er nog niet aan uit of gelijkende voornaamwoorden als een teken van historische overeenkomst kunnen gelden. Volgens sommige taalkundigen zoals Nichols en Doerfer zou het gebruik van een /n/ in de eerste persoon en /m/ in de tweede in de Amerindische talen, en een /m/ in de eerste persoon en /t/ in de tweede binnen de Nostratische talen, te wijten zijn aan de zuigreflex bij kinderen. Men zou ze bijgevolg moeten indelen bij de 'nursery' woorden als mama en papa.⁸⁰

Campbell en Poser beschouwen de voornaamwoorden dan weer als grammaticale elementen. Ook deze vormen zijn immers vaak slechts affixen die het resultaat zijn van grammaticalisatie. Bijgevolg gelden alle opmerkingen die in die categorie voorhanden waren ook hier, en meer bepaald het feit dat affixen doorgaans gebruik maken van dezelfde medeklinkers. Dit wordt duidelijk aangetoond door een het volgende overzicht van Callaghan:⁸¹

---

⁷³ Campbell en Poser (2008), pp. 189-190, 218.

⁷⁴ Croft (2005), p. xv; Greenberg (2005), pp. 11, 37.

⁷⁵ Greenberg (2005), p. 48.

⁷⁶ Nichols (2003), p.283.

⁷⁷ Croft (2005), p. xv.

⁷⁸ Croft (2005), p. xxix.

⁷⁹ Campbell en Poser (2008), p. 213.

⁸⁰ Croft (2005), p. xxix-xxx.

⁸¹ Zie hiervoor Callaghan, C.A., *An "Indo-European" type paradigm in Proto Eastern Miwok*, in: Beeler, S., Klar, K., Langdon, M., Silver, S. (edd.), *Amercian Indian and Indo-European studies: papers in honor of Madison*. Den Haag 1980, p. 188.

Coincidences between Proto-Eastern Miwokan and Late Common Indo –European

	Proto-Eastern Miwokan	Late Common Indo – European
	<i>Declarative Suffixes</i>	<i>Secundairy affixes (active)</i>
1 sg	*-m	*-m
2 sg	*-s	*-s
3 sg	*-∅	*-t < **∅
1 pl	*-maş	*-me(s)/-mo(s)
2 pl	*-to-k	*te

Een gelijkaardige uitleg voorziet ook Rhodes. Deze suggereert immers dat de keuze van klanken in voornaamwoorden beïnvloed wordt door meerdere factoren. Ten eerste moeten dergelijke elementen gemakkelijk uitgesproken kunnen worden, aangezien ze veelvuldig worden gehanteerd. Dit heeft tot gevolg dat ze vaak uit ongemarkeerde klanken zullen bestaan. Ten tweede moet men moeiteloos een onderscheid kunnen maken tussen de verschillende persoonsvormen, waardoor men al gauw zal kiezen voor drie verschillende klanken voor de drie verschillende personen, waar een duidelijk onderscheid tussen is.⁸²

Greenberg en andere linguïsten zijn het daar dan weer helemaal niet mee eens. Zij stellen dat er duidelijk verscheidene klanken worden gebruikt voor de pronomina over de hele wereld. Zo argumenteert Greenberg: ‘The enormously widespread n first person and m second person in the americas as against m first person and t second person in Europe and Northern Asia is powerful evidence which requires explanation.’⁸³ In het derde deel wordt hier verder op ingegaan. Een opvallende overeenkomst in het voornaamwoordsysteem is immers het stokpaardje van de Nostratische hypothese. Het is dus opmerkelijk dat zij die contra zijn, hardnekkig zullen stellen dat gelijkenissen op dat vlak louter toeval zijn en vice versa.

3.3 Stap 3: De comparatieve methode an sich

Uit stap 3 blijkt dat het niet zo eenvoudig is om woorden die toevallig op elkaar gelijken te onderscheiden van verwante termen. Men kan eigenlijk nooit de volle honderd percent zeker zijn of twee morfemen al dan niet door toeval er hetzelfde uitzien of niet. Dit tenzij men een soort regelmaat zou kunnen vinden tussen al deze woorden, die zodanig uitzonderlijk is, dat ze niet meer aan toeval kan worden geweten. Dat is bijgevolg datgene waarnaar men op zoek gaat bij het hanteren van de eigenlijke comparatieve methode. De linguïst plaatst alle overeenstemmende

⁸² Rhodes (1997), pp. 297-300.

⁸³ Zie hiervoor Greenberg, J.H., *Correction to Matisoff: on Megalocomparison*. Language 66 (1990), 19.

morfemen van twee of meerdere talen waar men stap 1 en 2 op heeft toegepast en waarvan hij overtuigd is dat ze geen leenwoorden of door toeval tot stand gekomen woorden zijn, naast elkaar. Vervolgens speurt hij naar klankovereenkomsten. Indien hij deze kan traceren, is de kans zeer groot dat de twee talen verwant zijn.

Naast het vaststellen van een dergelijke verwantschap tussen twee talen, heeft deze methode ook nog twee andere doeleinden. Ten eerste kunnen we met behulp van de klankovereenkomsten die morfemen, die weliswaar op elkaar gelijken, maar toch niet verwant zijn, eruit halen. Zo lijken het Franse 'feu' en Duitse 'Feuer' heel sterk op elkaar. Na enig onderzoek ondervindt men echter dat de Franse vorm afkomstig is van het Latijnse 'focus' (haard) en de Duitse van het PIE *péh₂ur (vuur). Dat het Franse woord niet afkomstig is van het PIE woord voor 'vuur', weten we omdat de klankovereenkomsten ons duidelijk maken dat 'feu' verwant is aan het Spaanse 'fuego' en het Italiaanse 'fuoco'.⁸⁴

Dergelijke vormen kunnen echter ook heel erg misleidend zijn bij de zoektocht naar klankovereenkomsten. Ze worden 'faux amis' genoemd omdat het woorden zijn waarvan men ten zeerste vermoedt dat ze verwant zijn, maar het toch niet zijn. Zo lijken ook het Nederlands 'dag' en Spaanse 'dia' op elkaar. De eerste vorm komt echter van het Proto-Germaans *dagaz wat op zijn beurt van het PIE *d^heg^{wh}- (branden, verlichten) afkomstig is. De Spaanse term dan weer, is afkomstig van het Latijnse 'dies', wat een evolutie is van het PIE *dyew- (hemel).⁸⁵

Omgekeerd kan je met behulp van de overeenkomsten ook morfemen die weliswaar verwant zijn, maar nauwelijks of niet op elkaar lijken, met elkaar verbinden. Zo lijkt het Armeense woord voor twee 'erku' helemaal niet op het PIE woord *duō. Na enig graafwerk komen de volgende klankverschuivingen al gauw aan de oppervlakte: *duō > *du̯ō > *dg^uō > *rg^uō > *erg^uō > *erk^uō > erku.⁸⁶ Dergelijke overeenkomsten kunnen niet op het eerste zicht ontwaard worden. Het is de bedoeling dat je eerst de gelijkende morfemen naast elkaar plaatst, en aan de hand van de klankovereenkomsten die je daartussen vindt, op zoek gaat naar moeilijkere vormen.⁸⁷

Hoewel deze methode vrij eenvoudig klinkt, botst men ook bij deze stap opnieuw tegen een heleboel problemen op. Ten eerste staan klankovereenkomsten niet altijd garant voor historische verwantschap. Zo werd er bij stap 2a op gewezen dat ook leenwoorden klankovereenkomsten vertonen. Bovendien kunnen ook twee niet verwante talen soms getuigen van klankovereenkomsten. Zo zou men een klankovereenkomst tussen de twee k's en twee r'en kunnen afleiden uit volgende paren bestaande uit respectievelijk Maori en Fins: 'kuri' en 'kaira' (hond), 'kiri' en 'kuori' (huid), 'kuru' en 'koru' (versiering), en 'kiri' en 'kori' (mand). Deze overeenkomsten zullen echter louter toevallig blijken te zijn en verdwijnen van zodra men meerdere woorden met dergelijke klanken vergelijkt.⁸⁸ Hieruit zal immers blijken dat er ook een heleboel uitzonderingen op deze klankovereenkomsten bestaan. Pas wanneer men ook een systematiek kan bespeuren tussen de onregelmatige overeenkomsten, kan er worden geconcludeerd dat de twee talen verwant zijn.⁸⁹

Vervolgens kan het voorvallen dat het onmogelijk is om klankovereenkomsten te vinden. Dit kan te wijten zijn aan verscheidene factoren. Zo kunnen door assimilatie, dissimilatie, metathesis, analogie... klanken veranderd zijn. Ook grammaticalisatie kan zijn tol eisen. Zo kan bijvoorbeeld een diminutiefsuffix nauwelijks zijn sporen nalaten en zijn oorspronkelijke waarde verliezen, maar toch voor een verschillende vorm zorgen. Aldus is het Italiaanse 'sole' afkomstig van het Vulgair Latijnse 'solem', in tegendeel tot het Franse 'soleil', dat afkomstig is van het Latijnse 'soliculum' (kleine zon).⁹⁰

---

⁸⁴ Greenberg (2005), pp. 130-131.

⁸⁵ Campbell en Poser (2008), p. 200.

⁸⁶ Greenberg (2005), pp. 130-131.

⁸⁷ Ramer (1998) p. 66.

⁸⁸ Campbell en Poser (2008), p. 175.

⁸⁹ Bomhard (2014), p. 10.

⁹⁰ Greenberg (2005), p. 86.

Daarnaast kan ook woordaaneenschakeling of sandhi ervoor zorgen dat letters aan een woord worden toegevoegd, of dat ze juist wegvallen.⁹¹ Het kan ook voorvallen dat er verscheidene vormen van een morfeem voorhanden waren in de prototaal en dat verscheidene dochtertalen elk een variant hebben uitgekozen. Of meer nog, dat dergelijke dialectvarianten door elkaar werden geslagen. Zo zijn er Indisch woorden waarin een 'l' of een 'r' staat, terwijl er in de andere talen enkel of een 'l' of een 'r' in kan staan. Men kan geen logica ontwaren waarom het Indisch nu eens voor een 'l' heeft gekozen en dan weer voor een 'r'. De theorie luidt dat de verscheidene dialecten elk hun variant hadden en dat het literair Sanskriet nu eens een variant uit het ene dialect zou gekozen hebben en dan weer een uit een ander.⁹²

Aangezien al deze klankveranderingen ervoor kunnen zorgen dat klankovereenkomsten onzichtbaar worden, bedacht Dolgopolsky het volgende systeem. Hij verdeelde alle klanken in tien verschillende types. Vervolgens stelde hij dat alle klanken die onder één type vallen, onderling verwisselbare allofonen zijn wanneer twee talen met elkaar vergeleken worden. Zo onderscheidde hij 'type P' dat alle labiale obstruenten⁹³ bevat.⁹⁴ Een dergelijke oplossing brengt echter vele valkuilen met zich mee. Zo wijzen Campbell en Poser op de Proto-Amerind reconstructie *t'ana van Ruhlen. Deze reconstructie was gebaseerd op een woordfamilie bestaande uit de termen 'klein', 'persoon', 'dochter', 'vrouw', 'oud', 'schoonzus', 'schoonbroer', 'zoon', 'vader', 'oudere broer', 'jongen', 'kind', 'bloedverwant', 'tante', 'oom', 'man', 'moeder', 'grootvader', 'grootmoeder', 'mannelijk dier', 'baby', 'kleinkind', 'nicht', 'neef', 'schoondochter', 'vrouw', 'meisje', 'mannelijk', 'vrouwelijk', 'vriend', 'oude vrouw', 'eerstgeborene', 'schoonzoon', 'oude man'. De gelijkenis tussen al deze elementen was dat ze voldeden aan de vorm /TV(N)/, of uitgeschreven aan de vorm /t/d/ts/s/čV/(w/y)V(n/ŋ)/. Het spreekt voor zich dat je een dergelijk morfeem echter in alle talen ter wereld kan terugvinden. Zo kan men het Engelse 'son' opmerken of het Nederlands 'tante' of 'tyoonan' wat oudste zoon in het Japans betekent, of het woord voor jongere broer/zus in het Maori, namelijk 'teina', enzovoort.⁹⁵

Kort samengevat kunnen klankovereenkomsten in twee gevallen met 100% zekerheid de verwantschap tussen twee talen bewijzen. Ofwel als men met behulp van de gewaargeworden klankovereenkomsten ook de overeenkomst tussen twee woorden die niet op elkaar lijken kan aantonen. Ofwel indien men een regel kan vinden voor de uitzonderingen van de klankovereenkomsten.

3.4 Stap 4: Reconstructie

Net zoals het vinden van klankovereenkomsten een toetssteen is om er zeker van te zijn dat je niet met toeval of leenwoorden te maken hebt, is de reconstructie nodig om er zeker van te zijn dat de klankovereenkomsten kloppen. De reconstructies die hieruit voortvloeien, moeten immers typologisch correct zijn. Zijn ze dit niet, dan zijn de klankovereenkomsten hoogstwaarschijnlijk fout. Er wordt hierbij uitgegaan van het uniformitarianistisch principe, namelijk dat de veranderingen die vroeger plaatsvonden op exact dezelfde wijze verliepen als diegene die men nu kan aanschouwen. Dit wil zeggen dat klankverschuivingen en dergelijke duizenden jaren geleden via dezelfde processen verliepen als die van heden ten dage.⁹⁶ Bovendien heeft Greenberg ook weten aan te tonen dat taalverandering op dezelfde wijze gebeurt in geschreven als ongeschreven talen.⁹⁷

---

⁹¹ Greenberg (2005), p. 85.

⁹² Greenberg (2005), pp. 83, 85, 86.

⁹³ De term 'obstruenten' is de verzamelnaam voor alle occlusieven, affricaten en fricatieven.

⁹⁴ Dolgopolsky (1986), p. 35.

⁹⁵ Campbell en Poser (2008), p. 205.

⁹⁶ Rankin (2003), p. 186.

⁹⁷ Croft (2005), p. xii; Merk op dat dit niet wil zeggen dat ze even snel gebeuren.

Men begint aldus met de reconstructie van de profonemen, gaat dan over naar de protomorfemen en kan zich ten slotte ook wagen aan het heropbouwen van de syntaxis.

3.4.1 Stap 4a: Reconstructie van profonemen

Klankveranderingen zijn gelimiteerd door onze spraakorganen en moeten dus een natuurlijk fonetisch proces volgen. Bij de reconstructie van profonemen dient de taalgeleerde deze evolutie bijgevolg omdraaien en terug in de tijd klimmen.⁹⁸ De onderzoeker legt hierbij de twee overeenkomstige fonemen naast elkaar en onderzoekt dan van welk foneem deze twee klanken afkomstig kunnen geweest zijn. Zo blijft een /m/ in 90% van alle gevallen een /m/. Bijgevolg is de kans dat twee /m/'en afkomstig zijn van bijvoorbeeld een /b/ of een /w/ miniem.⁹⁹ De overgang van een profoneem naar een foneem, wordt een klankwet genoemd.¹⁰⁰

Soms zal er keuze zijn uit meer dan één profoneem dat aan de basis van twee klanken kan gelegen hebben. Meestal zal na verloop van tijd duidelijk worden dat er toch slechts één mogelijk is. In tussentijd noteert men dit profoneem dan met een hoofdletter die duidelijk moet maken tot welke klasse het foneem behoort. Indien het foneem bijvoorbeeld een klinker is, maar men weet niet welke, schrijft men 'V', indien de klank een dentale occlusief is, noteert men 'T', enzovoort. In andere gevallen kan men ervan uitgaan dat de prototaal voorzien was van verscheidene profonemen die konden alterneren. De ene dochtertaal zou dan de ene gekozen hebben en de andere de tweede. Indien je echter stelselmatig ervan uitgaat dat er alternaties waren en je uiteindelijk een prototaal reconstrueert met bijvoorbeeld 125 fonemen, zal een dergelijke uitkomst verworpen moeten worden op typologische gronden.¹⁰¹

Het niet vinden van een klankwet wil niet onmiddellijk zeggen dat de verwantschap tussen twee of meerdere morfemen niet correct is. Zoals daarjuist reeds werd aangestipt, kunnen er verscheidene oorzaken aan de basis liggen van het verdwijnen van klankovereenkomsten. Nu eens gebeurt het dat men later alsnog een klankwet op de uitzonderingen vindt. Dit was bijvoorbeeld het geval met de wet van Verner. Dan weer moet men er vanuit gaan dat het gewoonweg onmogelijk is om nog een klankovereenkomst of -wet op te sporen, omdat de morfemen teveel veranderd zijn in de loop der jaren. Het komt ook voor dat bepaalde klankwetten bij nader onderzoek niet meer juist blijken te zijn, wat daarom niet onmiddellijk betekent dat de klankovereenkomsten fout waren. Zo is de Oudindische stam bhar- ongetwijfeld verwant aan het Griekse pher-, welke beide 'dragen' betekenen. Deze vormen zouden van het PIE *bhar- afkomstig zijn. Volgens sommige linguïsten, zoals Gamkrelidze, zou het profoneem *bh in het PIE echter in gedrang komen ten gevolge van typologische gronden. Stel dat deze verdenking juist zal blijken te zijn, zal hieruit niet onmiddellijk volgen dat de twee vormen opeens niet meer aan elkaar verwant zijn.¹⁰²

Het spreekt echter voor zich dat een dergelijk geval maar uitzonderlijk mag voorkomen, indien de taalkundige er zeker van wilt zijn dat de klankovereenkomsten juist zijn en die bijgevolg niet met toevallige overeenkomsten te maken heeft.

---

⁹⁸ Rankin (2003), pp.205-206.

⁹⁹ Dolopolsky (1986), p. 35.

¹⁰⁰ Merk het verschil tussen klankovereenkomst en klankwet op. Stel dat er een profoneem *k is die in taal A ongeconditioneerd een /x/ werd, maar in taal B een /č/ voor de voorklinkers en anders k bleef, dan is er sprake van drie klankwetten, maar slechts twee klankovereenkomsten. Deze zijn respectievelijk k>x, k>č en k>k, en x : č en x : k. Greenberg (2005), p. 82.

¹⁰¹ Greenberg (2005), p. 84; Ter volledigheid moet erbij vermeld worden dat het !Xóó volgens http://web.phonetik.uni-frankfurt.de/upsid_nr_seg.html 141 fonemen telt. Hoe dan ook vormt deze taal een uitzondering.

¹⁰² Greenberg (1991), pp. 128-129.

3.4.2 Stap 4b: Reconstructie van protomorfemen

Nadat de taalgeleerde de profonemen heeft gereconstrueerd, kan hij de taak op zich nemen om vervolgens de morfemen te reconstrueren. Dergelijke protomorfemen worden etymologieën genoemd. Het heropbouwen van het protovocabularium vormt tevens een manier om de juistheid van de zogenaamde verwante woorden te testen. De gereconstrueerde woorden moeten namelijk in overeenstemming zijn met de tijd waarin het protovolk zou hebben geleefd. Zo is het onmogelijk dat een gereconstrueerde vorm van ‘computer’ in het Proto-Germaans correct kan zijn. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat er bij de reconstructie, van bijvoorbeeld het PIE, geen reconstructie wordt gemaakt van een vast punt in de tijd. De kans is reëel dat er diachrone elementen van de taal worden hersteld, die hoogstwaarschijnlijk nooit allemaal op eenzelfde moment aanwezig waren.

3.4.3 Stap 4c: Reconstructie van de syntaxis

Ten slotte gaat de onderzoeker over tot de reconstructie van de zinsbouw. Wat bij de reconstructie van de profonemen gold, geldt niet bij de syntaxis. Veranderingen op dit vlak zijn namelijk niet gelimiteerd door fysiologische factoren. Daarentegen lijken dergelijke omwentelingen wel vaak te worden gedreven door ‘typological drifts’ die slechts in één richting werken. De taalkundige kan dus via gekende grammaticalisatieprocessen of syntactische evoluties terug opklimmen naar de oorspronkelijke zinsbouw. Ook heeft men ontdekt dat bepaalde typologische kenmerken vaak samen gaan in één taal. Kan je één van dergelijke kenmerken reconstrueren, dan weet je dat de andere bijhorende kenmerken ook voorhanden waren in die prototaal.¹⁰³

Hoewel het interessant is om ook de zinsbouw van een taal te reconstrueren, moet er nogmaals op gewezen worden dat syntactische elementen onder de noemer typologie vallen, en bijgevolg niet kunnen bijdragen tot het vaststellen van de verwantschap van een taal.¹⁰⁴

3.5 Stap 5: Herhaling en stamboom

Nadat de linguïst verscheidene elementen van de prototaal heeft gereconstrueerd, zal blijken dat sommige vormen niet correct zijn en andere dan weer wel. Hij moet dus steeds opnieuw op zoek gaan naar nieuwe vormen die eventueel verwant kunnen zijn, nieuwe klankovereenkomsten en nieuwe klankwetten.¹⁰⁵ Zo kan het zijn dat men een nieuwe typologische ontdekking doet, waardoor heel wat vormen aangepast moeten worden. Dit was bijvoorbeeld het geval binnen de IE taalfamilie toen de laryngalen ontdekt werden.¹⁰⁶ In zekere zin is de comparatieve methode dus geen lineair proces, maar één dat zichzelf steeds blijft herhalen.

Ten slotte kan je met behulp van de reconstructies ook de taxonomie van de zusters talen bepalen en ze in een stamboom plaatsen.

---

¹⁰³ Rankin (2003), p. 187.

¹⁰⁴ Croft (2005), p. 187.

¹⁰⁵ Greenberg (2005), pp. 127-128.

¹⁰⁶ Rankin (2003), p. 187.

3.6 Tussentijdse conclusie

Samengevat kan worden gesteld dat de onderzoeker bij het vergelijken van gelijkende elementen tussen twee of meerdere talen moet proberen aan te tonen dat deze overeenkomsten niet zijn ontstaan ten gevolge van toeval of ontlending. Hierbij dient de taalkundige eerst en vooral alle aspecten die onder de noemer 'typologie' vallen, buiten beschouwing laten. Vervolgens gaat die op zoek naar gelijkende vormen. De regel geldt dat hoe langer de vormen zijn en hoe meer de betekenis overeenstemt, des te groter de kans is dat ze verwant zijn. De linguïst behoort op te passen voor woorden als onomatopeeën en faux amis, en affixen die enkel uit ongemarkeerde fonemen bestaan. Om er zeker van te zijn dat deze gelijkende woorden weldegelijk verwant zijn, dient de wetenschapper klankovereenkomsten op te sporen. Hierbij is het noodzakelijk om op te letten dat deze klankovereenkomsten niet te wijten zijn aan ontleningen en dat men ook de onregelmatige kan verklaren. Daarop schakelt de taalgeleerde over naar de reconstructie van de fonemen en morfemen. Dit doet hij om er zeker van te zijn dat alle resultaten in overeenstemming met de gekende typologische processen zijn. Ten slotte moet nog worden benadrukt dat hoe meer allofonen men in de laatste twee stappen toelaat, hoe groter de kans is dat de toevalsfactor op komt duiken.

Hoofdstuk 4: Fase 4: Oordeel vellen

4.1 Voldoende bewijs

Aan de hand van alle resultaten dient men vervolgens een oordeel te vellen in de vierde en laatste fase. Hierbij zijn er twee mogelijkheden. Indien je genoeg bewijzen kan voorleggen die erop wijzen dat de overeenstemmende elementen tussen twee talen niet te wijten zijn aan toeval of ontlening, kan je concluderen dat de twee talen verwant zijn aan elkaar. Vervolgens kan je overgaan op het eigenlijke doel van het aantonen van de verwantschap, namelijk de zaken die besproken werden in het tweede hoofdstuk van het eerste deel.

4.2 Onvoldoende bewijs

Indien dit echter niet het geval is moet men aanvaarden dat de talen ofwel nooit verwant waren aan elkaar, ofwel te lang geleden om nog aantoonbaar te zijn. Er kan immers nooit gestaafd worden dat twee talen niet verwant zijn aan elkaar. Het enige wat met zekerheid vastgesteld kan worden, is dat het niet mogelijk is om aan te tonen dat ze wél verwant zijn.¹⁰⁷

Het spreekt namelijk voor zich dat talen evolueren door de jaren heen. Hoe meer tijd er verlopen is sinds de opsplitsing van een prototaal in zustertalen, des te meer de talen onderling veranderd zullen zijn. Bijgevolg zal je hoe langer hoe minder gelijkenissen tussen twee of meerdere zustertalen kunnen ontwaren en zal het steeds moeilijker worden om de verwantschap onderling aan te tonen. Hieruit volgt dat na een bepaalde tijd de overeenkomsten dusdanig gering zullen zijn, dat het onmogelijk is om met zekerheid te kunnen zeggen dat de gelijkende elementen met elkaar overeenstemmen op grond van verwantschap.¹⁰⁸

4.2.1 Vervaldatum?

Meer nog, sommigen zijn er zelfs van overtuigd dat de comparatieve methode zijn limiet kent na een vast aantal jaren. Zo stelt Nichols: 'Since the comparative method is only valid for time depths up to about 10000 years, in principle it cannot tell us whether any two stocks of a continent-sized area are related or not, and thus in principle it cannot tell whether features shared by several stocks

---

¹⁰⁷ Peiros (1997), p. 271.

¹⁰⁸ Harrison (2003), p. 230.

in a continent are ultimately related.¹⁰⁹ Anderen achten de methodologie zelfs niet zo lang geldig. De berekeningen waar de wetenschappers van gebruik hebben gemaakt om aan een dergelijk getal te komen, zijn gebeurd op basis van wiskundige modellen zoals de glottochronologie. Hierbij berekent men het gemiddeld aantal woorden van de bovengenoemde Swadeshlijst, dat verandert na x aantal jaar, en leidt daaruit af na hoeveel jaar het merendeel van de woorden vervangen zijn.¹¹⁰ Zoals boven echter werd aangestipt, wordt het Nostratisch zo een 17000 jaar geleden gedateerd.¹¹¹ Hoewel Renfrew stelt dat de dialecten tussen 15000 en 10000 v.Chr. moeten ontstaan zijn¹¹², zou dit betekenen dat het in principe a priori al vaststaat dat het onmogelijk is om de hypothese aan te kunnen tonen.

4.2.2 Tegenargument

Hier moet echter aan worden toegevoegd dat deze berekeningen vaak niet deugen. Alle talen veranderen weliswaar op dezelfde manier, maar niet aan hetzelfde tempo. Verscheidene factoren staan immers in voor de mate waarin een taal verandert. Zo is het algemeen geweten dat IJsland door zijn geïsoleerdheid nauwelijks woordveranderingen heeft ondervonden in de laatste 1000 jaar.¹¹³ Naast deze factor moet er ook rekening worden gehouden met het feit dat, hoewel sommige woorden worden vervangen door een ander woord, dit niet onmiddellijk inhoudt dat het oude woord verdwijnt. Zo werd het Engelse 'hound' vervangen door 'dog'. Desalniettemin bleef de eerste term voortbestaan met de specifieke betekenis van jachthond.¹¹⁴ Naast deze twee aspecten zijn er nog talrijke andere elementen die je niet uit het oog mag verliezen en die ervoor zorgen dat je geen vaste vervaldatum op de comparatieve methode kan plakken. Het Proto-Australisch vormt hier het beste tegenvoorbeeld van. Deze taal zou volgens sommige schattingen wel 30000 jaar oud zijn. Toch kan men nu nog steeds duidelijke gelijkenissen ontwaren tussen de dochtertalen onderling.¹¹⁵ Bovendien kan men, hoewel het PAA door de meesten 12000 jaar oud wordt geschat, zelfs daarvan nog steeds overeenkomsten opmerken tussen de dochtertalen en daaruit zelfs het lexicon reconstrueren.¹¹⁶

Tot slot moet er op gewezen worden dat er een kans bestaat dat twee talen waarvan de verwantschap door gebrek aan bewijs niet kan worden aangetoond, misschien later wel nog verwant

---

¹⁰⁹ Zie hiervoor Nichols, J., *Linguistic Diversity in Space and Time*. Chicago 1992.

¹¹⁰ Swadesh stelde een lijst op van woorden die het minst werden vervangen door neologismen of leenwoorden. Hierna berekende hij met behulp van de bronnen die voorhanden zijn, aan welk tempo deze woorden gesubstitueerd werden. Op basis hiervan concludeerde hij dat 20% van alle woorden per duizend jaar wordt verwisseld. Na tweeduizend jaar schiet er bijgevolg nog 80% van 80% over, ofwel 0.80^2 . Er blijft met andere woorden na t aantal millennia nog 0.80^t over van de oorspronkelijke taal. Indien een taal opsplijt in twee talen, zal na duizend jaar in het slechtste geval nog 80% van de gemeenschappelijke woorden overschieten van de 80% woorden in de ene of de andere taal. De basisformule voor t aantal jaren is bijgevolg: 0.80^t . Het wordt al wat ingewikkelder indien men de formule op meer dan twee talen wil toepassen. In dat geval moet men immers niet alleen rekening houden met de woordschat die de drie talen gemeenschappelijk hebben, maar ook de woordschat die gedeeld wordt onder telkens twee talen onderling. Greenberg rekende uit dat slechts 1,1% van het oorspronkelijke aantal woorden overblijft bij twee talen na 10000 jaar, en 0% na 20000 jaar. Bij zes talen daarentegen blijft er na 10000 jaar wel 12,9% over en na 20000 jaar nog 2%. Men zou echter ook het gegeven erin kunnen rekenen dat de woorden die na 5000 jaar nog overblijven minder rap zullen veranderen.

Dit fenomeen staat ook wel beter bekend als het 'dregs phenomenon'. Aan de hand van nieuwe berekeningen die hiermee rekening houden, schiet er respectievelijk voor twee en voor zes talen na 10000 jaar 5,1% en 27,4% over, en na 20000 jaar 1,0% en 6,8%. Zie hiervoor Greenberg (2005), pp. 108-111.

¹¹¹ Als men een taal dateert, duidt die datering normaal gezien op de laatste periode alvorens de prototaal wordt opgesplitst in de verscheidene dochtertalen.

¹¹² Zie hiervoor Makkay (2004), pp. 148-149.

¹¹³ Zie hiervoor Bergsland K., Vogt, H., *On the validity of glottochronology*, *Current Anthropology* 3 (1962), 115-153.

¹¹⁴ Greenberg (2005), p. 98.

¹¹⁵ Coleman (2004), pp. 76-77; Bomhard (2014), pp. 11-12.

¹¹⁶ Bomhard (1998), p. 21; Orel en Stolbova (1995), p. ix; Dit wordt berekend op basis van de archeologische vondsten enerzijds en wiskundige modellen als de glottochronologie anderzijds. Harrison (2003), p. 230; Het spreekt voor zich dat hierbij dezelfde opmerkingen kunnen worden gemaakt wat betreft het dateren van een taal via een dergelijke methode. Er worden dan ook heel erg uiteenlopende data voor het PAA voorgeschoteld, over het algemeen variërend van 6000 tot 10000 v.Chr.

zullen blijken te zijn, eenmaal men de twee talen binnen een grotere taalfamilie heeft weten te plaatsen. Net zoals de verwantschap tussen het Engels en Hindi maar echt duidelijk werd toen ook hun zusters talen erbij betrokken werden, bestaat er een mogelijkheid dat bijvoorbeeld het PIE en Proto-Amerindisch verwant zullen blijken te zijn nadat men hen in de toekomst in de juiste context heeft weten te plaatsen.

4.3 Tussentijdse conclusie

Aan de hand van fase 1, 2 en 3 besluit de taalkundige of de talen al dan niet verwant zijn. Indien er niet voldoende bewijsmateriaal op tafel ligt, moet er geconcludeerd worden dat de talen ofwel heel ver, ofwel niet, verwant zijn. Eigenlijk kan men nooit aantonen dat twee talen niet verwant zijn aan elkaar. In zekere zin is de vraag die je je moet stellen dus niet of twee talen verwant zijn, maar in welke mate ze verwant zijn. De tijd kan er immers voor zorgen dat een aanzienlijk aantal verwantschapssporen worden uitgewist. Toch mag dit ons niet afschrikken om de relatie tussen twee oude talen te analyseren.

Deel 3: Toepassing van de methodologie op de Lislakh-hypothese

Inleiding

In het eerste deel van de thesis werd betoogd dat de Lislakh-hypothese misschien onterecht als een afgesloten casus wordt beschouwd. In het tweede deel werd in detail uit de doeken gedaan welk stappenplan men moet volgen indien men de verwantschap van twee of meerdere talen wenst te onderzoeken. In dit derde en tevens laatste deel zal worden geëxamineerd of zowel de voor- als tegenstanders van de stelling zich aan deze procedure hebben gehouden. Aan de hand hiervan zal ten slotte worden geoordeeld of het postulaat al dan niet terecht werd afgewezen.

Hoofdstuk 1: fase 1: Niet-taalkundige invloeden

1.1 Geografische plausibiliteit

Hoewel niet met zekerheid kan worden gezegd waar de Proto-Indo-Europeanen en Proto-Afro-Aziaten vertoefden alvorens ze zich verspreidden over Europa, Noord-Afrika en Zuid-West-Azië, lijkt het me veilig om aan te nemen dat een verwantschap tussen beide volkeren geografisch gezien plausibel is.

1.2 Etnische beweegredenen

Alvorens verder te gaan naar de volgende fase moeten er eerst nog enkele casussen worden opgemerkt waarin wetenschappers zich hebben gewaagd aan het indelen van de taalgroepen op basis van raciale kenmerken. Zo wijst Greenberg op de verkeerde beweegredenen van Cuny: 'This <het aantonen van de verwantschap tussen het Semitisch en IE> was obviously motivated by nonlinguistic considerations as shown most vividly and in terms that would today probably be characterized as racist by Cuny when he asserts that Pedersen 'did not hide his faith in the single origin of the languages of the white race.'¹¹⁷ Hierbij moet echter opgemerkt worden dat het niet is omdat Cuny de verkeerde beweegredenen vertoonde om de verwantschap te onderzoeken, dat zijn onderzoek zelf fout is.

Dit kan helaas niet worden gezegd van enkele hedendaagse wetenschappers die opnieuw talen trachten te classificeren op grond van fysiologische eigenschappen. Deze keer voltrekt dit zich niet aan de hand van de huidskleur van een volk, maar aan de hand van het DNA dat men draagt.¹¹⁸ Het indelen van talen in families door mensen, die de desbetreffende talen spreken, in volkeren aan de hand van DNA, wordt 'archaeogenetics' genoemd. De redenering achter deze methode gaat als volgt: als een volk geïsoleerd blijft, zal ook de taal ervan geïsoleerd blijven, maar vanaf het moment dat het volk zich gestaag zal mengen met andere volkeren, zal ook de taal zich aan hetzelfde tempo vermengen met de andere talen. Het volk en de taal zouden dus een parallelle ontwikkeling moeten vertonen.¹¹⁹ Campbell en Poser weerleggen deze visie echter aan de hand van enkele tegenargumenten. Ze betogen dat mensen dan misschien wel slechts één set genen hebben, maar dat dit niet tegenhoudt dat iemand meertalig kan zijn. Bovendien kunnen genen niet verwisseld worden in tegenstelling tot de taal die men spreekt. Een 'language shift' is geen onbekend fenomeen in de geschiedenis. Hierbij neemt een volk de taal van een ander volk over. Hiermee hangt samen

---

¹¹⁷ Greenberg (2005), p. 336.

¹¹⁸ Zie hiervoor onder andere Barbujani, G., Pilastro, A., *Genetic evidence on origin and dispersal of human populations speaking languages of the Nostratic macrofamily*, Proc. Natl. Acad. Sci. 90 (1993), 4670-4673; Nettle, D., Harriss, L., *Genetic and Linguistic Affinities between Human Populations in Eurasia and West Africa*, Human Biology 75 (2003), 331-344; Ceuninck, I.D.d., Schneider, S., Langaney, A., Excoffier, L., *Inferring the impact of linguistic boundaries on population differentiation: application to the Afro-Asiatic-Indo-European case*, EJGH 8 (2000) 750-756.

¹¹⁹ Zie hiervoor Cavalli-Sforza, L.L., *Genes, People and Languages*. Londen 2001, 150; Coleman (2004), pp. 72-73.

dat het ook kan voorvallen dat een taal uitsterft, terwijl het volk blijft voortbestaan.¹²⁰ In het artikel van Coleman wordt dit duidelijk wanneer men een blik werpt op de stamboom van de volkeren, die opgesteld werd op basis van DNA (zie bijlage 3). De Berbers en Noord-Afrikanen blijken genetisch gezien het verst af te stammen van onder andere de Ethiopiërs. De officiële taal in Ethiopië is echter het Amharic, een Semitische taal. Afgezien daarvan is de grootste etnische groep in Ethiopië de Oromo, die Oromo spreken, een Koetsjitische taal. Er moet dus – net zoals Coleman doet in zijn artikel – geconcludeerd worden dat de archaeogenetica, hoewel uitermate interessant, geen doorslaggevend bewijs kan vormen in de speurtocht naar de verwantschap tussen talen.

---

¹²⁰ Campbell en Poser (2008), p. 206.

Hoofdstuk 2: Fase 2: Datavergaring

2.1 Afro-Aziatische data

In de tweede fase van het proces botsen we al gauw tegen een heleboel problemen aan. Het aantal en de kwaliteit van de gegevens en de kennis die men heeft over het (P)AA kan het best uitgedrukt worden met het woord ‘rampzalig’. In een artikel dat geschreven werd naar aanleiding van het online zetten van het Nostratisch woordenboek van Dolgopolsky in 2008, beoordeelde Takács als volgt het AA materiaal: ‘Unfortunately, the objective circumstances are many times less favorable in the case of Proto-Afro-Asiatic, (...), where we until now simply lack a comprehensive and high-quality comparative lexicon and a reliable lexical reconstruction.’¹²¹ Van alle talen en taalfamilies die Bomhard vervolgens bespreekt in zijn werk ‘A Comprehensive Introduction to Nostratic Comparative Linguistics’ dat nog geen vijf maanden geleden werd uitgegeven, is het AA de enige tak waar hij even blijft stilstaan om onder andere te vermelden dat ‘(...) progress here lags behind other areas.’¹²²

De redenen die aan de basis van dergelijke oordelen liggen, zijn drieërlei. Ten eerste is men er nog steeds niet in geslaagd om alle verschillende tekens, die gehanteerd werden om de AA talen mee neer te pennen, te transcriberen. Een tweede en belangrijker reden is het feit dat er al bij al nog niet zoveel onderzoek is voltrokken naar deze taalfamilie. Een derde oorzaak ten slotte is het gegeven dat de loop der geschiedenis een stokje in de wielen heeft gestoken voor zij die het PAA wensen te reconstrueren.

2.1.1 Transcriptie

Vele AA talen werden vroeger niet in een alfabet geschreven, maar in een abjad, een consonantenschrift, of in een syllabogrammenschrift, of zelfs in logogrammen. Over het algemeen is dit niet zo problematisch aangezien tegenwoordig de meeste talen gebruik maken van een alfabet of leesmoeders die klinkers aanduiden. Bovendien bevatten vijf van de zes taalfamilies nog steeds ontzettend veel talen die tot op de dag van vandaag worden gesproken. Deze levende talen hebben het bijgevolg mogelijk gemaakt om het klanksysteem van hun voorouders te reconstrueren. De enige uitzondering hierop echter vormt het Egyptisch. Deze zesde tak van de AA familie is immers volledig uitgestorven sinds de 17de eeuw. Gelukkig kan men aan de hand van de laatste variant ervan, het Koptisch, vele klanken opsporen. Dit werd immers grotendeels geschreven in het Griekse alfabet, dat voorzien is van klinkers. Bovendien verkrijgen we veel inzicht in de Egyptische fonologie aan de hand van transcripties van het Egyptisch naar een andere taal, of etyma van andere talen in het Egyptisch.¹²³ Desondanks schrijft Takács: ‘Many fundamental problems are still unsettled in the historical phonology of the languages of the ancient Nile Valley, and there exist

---

¹²¹ Takács (2011) p. 2.

¹²² Bomhard (2014), p. 12.

¹²³ Hodge (1990) p. 641.

contradicting views on a few important points.”¹²⁴ In een artikel over enkele fonologische problemen in het Egyptisch kaart Takács onder andere het gegeven aan dat men nog steeds niet weet wat de exacte foneemwaarde is van de Egyptische ‘aleph’, de ‘3’. Soms lijkt deze immers overeen te stemmen met een Sem/AA *r/*l en soms met een Sem/AA *. Onderzoekers hebben echter geen idee wat de oorspronkelijke waarde van de ‘3’ kan geweest zijn en welke omstandigheden voor een dergelijke alternatie hebben gezorgd.¹²⁵ Ook vele andere Egyptische lettertekens blijven een raadsel. Aangezien de Egyptenaren geen klinkers schreven, kan men bijvoorbeeld ‘mn’ lezen als ‘man’, ‘min’, ‘mun’, ‘mana’...¹²⁶ Zelfs met behulp van bovengenoemde elementen, kunnen taalgeleerden de klinkerwaardes vaak nog steeds niet invullen.

Tot slot zijn er vele consonantencombinaties in de gereconstrueerde PAA vormen, die helemaal niet kunnen voorkomen in het Egyptisch. Of dit ons iets meer vertelt over de gereconstrueerde PAA vormen of over de klankevoluties van het Eg zal de toekomst moeten uitwijzen. Er kan bijgevolg besloten worden dat nog vele Egyptische klankevoluties en letterwaardes een groot vraagteken blijven.¹²⁷

2.1.2 Naslagwerken

Het aantal naslagwerken vervolgens over het PAA is op twee handen te tellen. Er zijn drie etymologische woordenboeken, twee onvolledige reeksen van etymologische woordenlijsten en twee algemene grammaticaboeken voorhanden.

2.1.2.1 Cohen

De eerste taalkundige die zich waagde aan het opstellen van een vergelijkend AA werk was M. Cohen die in 1947 het werk ‘Essai comparatif sur le vocabulaire et la phonétique du Chamito-Sémitique’ uitgaf. Hierin reconstrueert hij niets van het PAA jargon, maar brengt hij uit de verscheidene zustertalen 515 assemblages van termen, die min of meer hetzelfde betekenen en er ietwat hetzelfde uitzien, samen. Wat betreft de grammatica vermeldt hij enkel de pronominale bezit- en objectsuffixen van het Klassiek Arabisch, Egyptisch, de Berbertalen, Bedja (Koesjitsch) en Haussa (Tjsadisch).¹²⁸

Er volgde echter vrij veel kritiek op zijn studie. Om te beginnen kwam de tweedeling Hamito-Semitisch – zoals de titel van het werk reeds suggereert – te veel aan bod. Het zou nog enkele jaren duren alvorens officieel zou worden aanvaard dat er geen ‘Hamito’-groep bestaat, maar dat de talen die daarin werden onderverdeeld op dezelfde hoogte staan als het Sem.¹²⁹ Want hoewel Cohen zelf beweert een opdeling te hebben gemaakt tussen het Sem, Eg, de Berbertalen, Koetsjitsch en Hausa, zijn er van de 515 termen 450 voorzien van een Sem vertegenwoordiger. Het Hausa daarentegen, komt maar 61 keer voor.

Een volgend bijkomend probleem is het feit dat er op dat moment, met uitzondering van het Sem, nog geen etymologische woordenboeken van de dochtertalen afzonderlijk bestonden. Cohen zelf geeft toe dat dit tot gevolg heeft dat vele van zijn vormen uit het Hausa, de Berbertalen of het Koetsjitsch twijfelachtig zijn. De bronnen die hij over deze taalgroepen immers ter beschikking had, zijn modern en nog niet genoeg bestudeerd. Hij beaamt dat er een grote kans is dat heel wat termen

---

¹²⁴ Takács (2000), p. 345.

¹²⁵ Takács (2000), pp. 345-346.

¹²⁶ Diakonoff (1988), p. 29.

¹²⁷ Takács (2000), p. 352.

¹²⁸ Zie hiervoor Cohen (1947) pp. 43-45; Het Hausa is de taal die het meest gesproken woord binnen de Tjadische taalfamilie.

¹²⁹ Diakonoff (1988), pp. 14-15.

uit het Koetsjitsch en Haussa recente ontleningen, al dan niet van de andere AA talen, kunnen zijn.¹³⁰ Hij praat dit echter goed door te stellen dat ‘Tout d’abord rappelons d’une racine empruntée par la langue initiale ne fait pas moins partie du fonds commun hérité que celles pour lesquelles on ne connaît pas d’appartenance extérieure.’¹³¹ Even later komt hij ook op zijn woorden terug wat betreft het probleem van het gebrek aan etymologische woordenboeken van de zustertalen. Hij verklaart dat reconstructies eigenlijk niet noodzakelijk zijn als je ook gewoon met de echte vormen kan werken.¹³² Zoals in het vorige deel echter werd besproken, zorgt dit ervoor dat er gemakkelijk veel fouten in de data kruipen, waardoor men verkeerde vormen met elkaar vergelijkt, of omgekeerd, niet ziet dat twee vormen verwant zijn aan elkaar.

Vervolgens blijken sommige woorden, die hij als verwant beschouwt, op semantisch vlak enigszins af te wijken van elkaar. Zo vergelijkt hij onder nummer 513 het Arabische ‘waliya’ (dichtbij zijn, zich afwenden) met het Eg ‘w3y’ (verwijderd zijn, vertrekken) en ‘3wy’ (lang zijn, uitstrekken) Toeareg (< de Berbertalen) ‘alu’ (groot, breed zijn).¹³³ Ter vergelijking: in het etymologisch woordenboek uit 1995 van Orel en Stolbova reconstrueert men *way- (ver zijn) op basis van Eg ‘w3y’ (ver weg zijn) en het WCh ‘*yi-way-’ (ver) op basis van de vorm in het Warji ‘yiwei’, waarbij de yi- een prefix is.¹³⁴

Tot slot geeft Diakonoff te verstaan dat ook de klankovereenkomsten die Cohen weet te onderscheiden op basis van zijn woordenlijst te wensen overlaat. Zo geeft Cohen aan dat de Sem /s/ overeenkomt met zowel Koetsjitsch /s/, als de /č/, /š/, /s/, /d/, /t/ en /z/, /s/ en /d/ van de Berbertalen, zonder dat hij hierbij enige regel verschaft om de uitzonderingen te verklaren.¹³⁵ Maar zoals Diakonoff er later aan toevoegt, kan men hem dit moeilijk kwalijk nemen. Met uitzondering van de Sem tak, had men nog geen klankovereenkomsten gevonden tussen de woorden van de dochtertalen van de zustertalen. Bijgevolg was het vrij onmogelijk om klankovereenkomsten te vinden tussen de zustertalen zelf. Diakonoff verklaart dat volgens sceptici slechts 1/3 of ¼ van alle vormen correct zijn.¹³⁶

Het huidige oordeel over het werk van Cohen kan dus worden weergegeven aan de hand van Takács die beaamt dat ‘<it> has long become fully outdated and only very few entries can be used’.¹³⁷

2.1.2.2 Etymologische woordenboeken en lijsten

Al deze aspecten hadden tot gevolg dat het PAA en de AA taalfamilie zelf jarenlang grotendeels onbekend terrein bleven. Zo getuigt Diakonoff 40 jaar na het verschijnen van het werk van Cohen: ‘Many of the Chadic, Cushitic and Omotic languages are documented very inadequately, some of them have not been described at all, and are known only by their names (sometimes, even their original names, or autonyms, are not attested). (...) it is possible that some of the Afrasian languages are still not accounted for.’¹³⁸

Een eerstvolgende poging tot het creëren van een AA etymologisch woordenboek, werd pas bewerkstelligd in de jaren '80 door een Moskou-team onder leiding van Diakonoff zelf. Ze publiceerden reeksen van PAA termen onder de titel ‘Comparative-historical Dictionary of Afrasian Languages’. Hij gaf drie artikelen uit waarin hij de woorden beginnend met een labiale occlusief, dentale occlusief en sibilanten waar een labiale occlusief als tweede radicaal op volgt besprak. Daarna moest hij echter het werk stopzetten.¹³⁹

¹³⁰ Cohen (1947), pp. 50-51.

¹³¹ Cohen (1947), pp. 56.

¹³² Cohen (1947), pp. 63-64.

¹³³ Cohen (1947), p. 198.

¹³⁴ Orel en Stolbova (1995), p. 529, nr. 2536.

¹³⁵ Diakonoff (1965), p. 10.

¹³⁶ Diakonoff (1988), p. 27.

¹³⁷ Takács (2011), p. 110.

¹³⁸ Diakonoff (1988), p. 21.

¹³⁹ Takács (2011), p. 110.

In de lijn van de resultaten van dit onderzoek, volgde in 1995 het 'Hamito-Semitic Etymological Dictionary' van Orel en Stolbova (O&S). In datzelfde jaar verscheen ook het boek 'Reconstructing Proto-Afroasiatic (Proto-Afrasian)' van Ehret. Beide woordenboeken omvatten tabellen met klankovereenkomsten van de verscheidene zusters talen waaruit de oorspronkelijke PAA fonemen worden gereconstrueerd. Daarnaast bieden ze respectievelijk 2672 en 1024 PAA etymologieën aan. Hoewel dit veelbelovend klinkt, is er een grote keerzijde aan de medaille. Noch de klankovereenkomsten, noch de reconstructies, noch de etymologieën, noch de methodologie van beide werken komen overeen.

O&S enerzijds sluiten de mogelijkheid niet uit dat de Koet talen enkel zo vele gelijkenissen met elkaar vertonen ten gevolge van areale interacties. Ze stellen dat men eigenlijk niet zeker kan zijn dat ze een echte genealogische subgroep vormen binnen de AA talen. Ten gevolge hiervan worden ze als aparte groepen behandeld en maken ze geen gebruik van Proto-Koetsjitische reconstructies.¹⁴⁰ Afgezien daarvan zijn alle etymologieën gebaseerd op reconstructies van de dochtertalen.

Ehret daarentegen acht het niet nodig om eerst een reconstructie te maken van alle subgroepen. Aangezien de AA groep uit dusdanig veel families bestaat, kan men ervan uitgaan, zijns inziens, dat een reconstructie van het PAA gebaseerd op voldoende representatieve data en reconstructies van enkele talen binnen een subgroep, correct is.¹⁴¹ Voorts hanteert Ehret geen materiaal uit de Berbertalen. Er zouden immers dusdanig veel fonetische veranderingen zijn voltrokken bij de overgang van het PAA naar de Berbertalen dat het insluiten van deze zusters taal enkel maar verwarring teweeg kan brengen.¹⁴² Hierbij moet opgemerkt worden dat Ehret de AA familie niet indeelt volgens de traditionele classificatie, en de Berbertalen hierbij niet als een van de hoofdzusters talen beschouwt, waardoor deze ook minder gewichtig is (zie bijlage 4).

Deze gegevens, gecombineerd met het feit dat ze gebruik maken van verschillende klankovereenkomsten en -reconstructies, geeft als resultaat dat ze een verschillende uitkomst hebben verkregen bij het reconstrueren van de etymologieën. Wat betreft de klinkers reconstrueren O&S een systeem bestaande uit een i, ü, e, a, o en u, daar waar Ehret een a, e, i, o, u herstelt.¹⁴³ Inzake de medeklinkers zijn er tevens heel wat verschillen op te merken.

Takács betoogt: 'Orel and Stolbova (...) suffers from a number of fundamental methodological problems. The comparative lexicon by Ehret from 1995 contains unfortunately more problems and errors than solutions and is hardly more important than the very uncertain comparative dictionaries.'¹⁴⁴ Er moet bijgevolg worden geconcludeerd dat beide werken tekortkomingen vertonen ten gevolge van een foute methodologie, maar dat van de beide werken O&S het meest correct is.

Een derde en laatste reeks PAA etymologieën werd en wordt nog steeds uitgegeven door Takács zelf. Vanaf 2002 begon hij stelselmatig lijsten te publiceren in een bepaalde lettervolgorde. Tot dusver heeft hij reeds 988 woorden weten te reconstrueren. Opvallend hierbij is dat hij geen gebruik maakt van klinkers, aangezien er nog steeds te veel onenigheid over bestaat.¹⁴⁵

2.1.2.3 Grammaticale naslagwerken

Naast deze lexicale werken zijn er ook twee grammaticale boeken geschreven door Diakonoff. Zowel in 1965 als in 1988 schreef hij een compilerend werk, respectievelijk 'Semito-Hamitic languages' en

---

¹⁴⁰ Orel en Stolbova (1995), p. x.

¹⁴¹ Ehret (1995), p. 3.

¹⁴² Ehret (1995), p. 12.

¹⁴³ Zie hiervoor Orel en Stolbova (1995), p. xxi en Ehret (1995), p. 67; Greenberg merkt bovendien op dat Diakonoff een nog ander klinkersysteem voorlegde, bestaande uit slechts een a en een ə, waar later een i en e in de buurt van palatale consonanten en een u en o in de buurt van velare consonanten uit voortgebracht werden. Greenberg (2005), pp. 136-138.

¹⁴⁴ Takács (2011), pp. 110-111.

¹⁴⁵ Takács (2011), p. 142.

'Afrasian languages', waarin hij onder andere vergelijkende tabellen opstelt van de voornaamwoorden, enkele werkwoordsvormen en affixen zoals die van het getal, de geslachten en naamvallen. Het eerste deel bevat ook een lijst van de klankovereenkomsten tussen het Semitisch, de Berbertalen, Egyptisch, Koetsjitsch en Tjadisch. Een reconstructie van het PAA klankstelsel zelf is echter maar voorhanden in het tweede deel. Merk op dat er vóór 1988 dus nog geen klankreconstructies van het PAA ter beschikking waren.

2.1.2.4 Oorzaken van gebrekkig materiaal

Het geringe aantal naslagwerken is grotendeels te wijten aan het feit dat de AA familie onvoldoende werd en nog steeds wordt bestudeerd. Vroeger richtte men alle aandacht immers, in het kader van de Bijbel, op de Semitische tak en dan meer bepaald het Hebreeuws.¹⁴⁶ Deze factor gecombineerd met het gegeven dat bijna alle oudste bronnen van AA zich binnen de Sem talen bevinden en dat deze tak een homogene groep vormt die heel gelijkend is, heeft er bovendien voor gezorgd dat alle andere AA talen op deze klasse werden afgestemd. Hierdoor werd het PAA een 'Semitisch getypeerde' taal. Bij de andere taalgroepen – met uitzondering van het Eg - is er immers geen sprake van een lange geschreven geschiedenis, waardoor men niet gemakkelijk inzichten kan verwerven over de precieze evoluties die hebben plaatsgevonden.¹⁴⁷ Zo zijn er meer dan 100 talen in de Tjadische tak waarvan een groot deel nog steeds niet adequaat werd onderzocht.¹⁴⁸ Merk bovendien op dat er tot op de dag van vandaag nauwelijks universiteiten voorhanden zijn die voorzien zijn van een leerstoel AA talen.

2.1.3 De taalfamilie zelf

Een derde probleem ten slotte, is te wijten aan de aard van de taalfamilie zelf. Zo is de reden waarom er nog steeds zo weinig onderzoek naar de verscheidene Tjadische talen gedaan is, ook enigszins te wijten aan het feit dat het bronnenmateriaal te wensen overlaat. Zo betoogt Jungraithmayr: 'However, since most of the ancient (Hamitosemitic) structures and properties of the Chadic languages have been destroyed or at least mutilated and transformed to the extent that they can hardly be identified as such any more, it is crucial to study these languages as deeply and thoroughly as possible.'¹⁴⁹ Het Tjadisch is bovendien door de jaren heen veelvuldig beïnvloed door de Niger-Congotalen en Nilo-Saharaanse families. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat er eigenlijk nog niet zo veel taalwetten zijn gevonden tussen deze tak en de andere AA groepen. Zo verklaart P. Newman, een specialist van het Tjadisch, dat de verwantschap met het AA eerder voortvloeit uit gebrek aan een betere verklaring voor de overeenkomsten, dan uit daadwerkelijke linguïstische bewijzen. Hij schrijft: 'The classification of Chadic within Afroasiatic is thus fully justified, not because it has been "proved" as in a court of law, but because it is the explanation most consistent with the facts as a whole.'¹⁵⁰

Meer nog, tussen alle dochtertalen van de AA groep is het aantal overeenkomsten dat men heeft kunnen ontwaren, over het algemeen beperkt. De familie wordt voornamelijk verbonden door enkele morfologische gelijkenissen zoals de voornaamwoordelijke verbuigingen en enkele

---

¹⁴⁶ Lieberman (1990), p. 556

¹⁴⁷ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/8488/Afro-Asiatic-languages/278102/Proving-genetic-relationship-problems-of-internal-comparison>

¹⁴⁸ Lieberman (1990), p. 566

¹⁴⁹ Zie hiervoor Jungraithmayr, H., *Chadic: a network of genetic and areal relationships*, in: Zima, P. (ed.), *Areal and genetic factors in language classification and description: Africa south of the Sahara*. Munich 2000, 91; Campbell en Poser (2008), p. 138-139

¹⁵⁰ Newman, P., *Comparative Linguistics*, in: Hein, B., Nurse, D. (edd.), *African Languages: an introduction*. Cambridge 2000, 260-261

overeenkomstige affixen zoals de -t die het mannelijk van het vrouwelijk onderscheidt.¹⁵¹ Dit gegeven wordt verklaard door Diakonoff die expliciteert dat de afstand tussen de talen binnen de AA taalgroep veel omvangrijker is dan tussen de IE talen. Zowel het Tjadisch als het Koetsjitsch bestaan op hun beurt eigenlijk elk uit nog minstens drie taalfamilies die onderling eerder te vergelijken zijn met de verhoudingen tussen bijvoorbeeld het Grieks en het Slavisch dan tussen het Frans en het Spaans. Het PAA zou immers veel vroeger dan het PIE zijn opgesplitst in de verscheidene dochtertalen. Dit heeft er voor gezorgd dat ze een langere afzonderlijke evolutie hebben meegemaakt en meer hebben gedivergeerd dan de IE talen.¹⁵²

2.1.3 Gevolgen voor de Lislakh- en Nostratische hypothese

Het spreekt voor zich dat gebrekkig materiaal de geloofwaardigheid en wetenschappelijkheid van de Nostratische stelling naar beneden trekt.

Eenzijds geeft men aldus aan de tegenstanders de pap in de mond om gemakkelijk veel kritiek te leveren. Zo legt Bomhard in een review over het woordenboek van Dolgopolsky uit dat er nog steeds geen eensgezindheid bestaat over de sibilanten, affricaten, fricatieve lateralen, laat staan over de labiovelaren en postvelaren in het AA. Alle reconstructies bijgevolg, waarin een dergelijke klank voorkomt, vormen onmiddellijk een twistpunt.¹⁵³

Anderzijds houdt dit ook in dat vele vormen niet correct zijn. Wat betreft de meeste werken die geschreven zijn door de taalkundigen, die aanhangers waren van de Indo-Euro-Semitische hypothese, moet men concluderen dat het niet anders kan dan dat zij boordevol errata zijn, aangezien zelfs het boek van Cohen nog niet uitgegeven was.

In de inleiding op het werk van IS, geeft Dybo toe dat IS niet kon beschikken over een etymologisch AA woordenboek bij het schrijven van zijn werk en dat dit een heus gebrek was. Dybo stelt dat hij zich voornamelijk heeft gebaseerd op Cohen en Diakonoff (1966). In geen van beide werken bevinden zich echter fonetische reconstructies van het PAA. Ook de vergelijkende morfologie is gering.¹⁵⁴ Ramer, hoewel een voorstander van de Nostratische hypothese, bevestigt deze zwakke plek. IS behandelt omwille van het gebrek aan bruikbare middelen, de AA talen immers apart eerder dan als een familie. Hierbij wordt de AA groep soms vertegenwoordigd door slechts één taal. De kans is dus heel groot dat hij zowel verkeerde termen aan elkaar zal gelijkgesteld hebben, als dat hij sommige AA vormen over het hoofd zal gezien hebben, die een andere etymologie misschien wel sterker had kunnen maken.¹⁵⁵

Wat betreft de personen die wél gebruik hebben kunnen maken van de etymologische woordenboeken, zoals Bomhard en Dolgopolsky, kan men stellen dat deze werken hoogstwaarschijnlijk minder datafouten zullen vertonen. Desalniettemin lijkt het me vrij onwaarschijnlijk dat men op dit ogenblik voor een macrofamilie als het Nostratisch, dat bestaat uit onder andere het AA, volledig correcte klank- en woordreconstructies heeft gevonden. Dit vanwege het feit dat de AA talen op zich al kantje boordje als een taalfamilie worden geaccepteerd.

Er moet echter aan toegevoegd worden dat dit niet betekent dat alles wat men tot nu toe bereikt heeft binnen de Nostratische hypothese en dat gebaseerd is op gegevens uit de AA taalfamilie, radicaal fout is. Hoogstwaarschijnlijk zullen enkele vormen verkeerd zijn, maar andere dan weer correct. Het probleem hierbij is echter dat men niet kan weten wat juist en fout was/is zolang men

---

¹⁵¹ Campbell en Poser (2008), p. 137.

¹⁵² Diakonoff (1988), pp. 15-16.

¹⁵³ Bomhard (2008) p. 4.

¹⁵⁴ Illič-Svityč (1964), pp. 46-48.

¹⁵⁵ Ramer (1993), pp. 214-215.

niet meer te weten komt over het AA, zolang men haar niet doorgrond heeft. Men moet immers eerst weten wat juist is alvorens men kan oordelen wat fout is.

2.2 Indo-Europese data

In tegenstelling tot die van het AA, kan men kort over de IE datavergaring gaan. Uiteraard heeft men nog niet alle mysteries van deze familie kunnen uitpluizen. Zo geeft Bomhard toe: '(...) after nearly two full centuries of investigation of what must surely be the most thoroughly-studied language family on the face of the earth, there still remain many uncertainties about the reconstruction of the Indo-European parent language.'¹⁵⁶ Het feit dat het oorspronkelijk aanvaarde gereconstrueerde PIE occlusievensysteem onhoudbaar is op typologische gronden, is een dergelijk raadsel dat nog moet worden opgelost. Stel dat een van de mogelijke alternatieven zoals de 'glottalic theory' het zal winnen van de huidige aanname, zal dit toch geen afbreuk doen aan hetgeen men tot nu toe gereconstrueerd heeft. Het aantal fonemen blijft immers hetzelfde en de klankovereenkomsten zullen nog steeds voorhanden zijn.¹⁵⁷ Daarnaast bezit ook de IE familie talen die iets minder geattesteerd zijn, zoals het Thracisch, Illyrisch en Mesapisch.

Afgezien daarvan is het aantal en de omvang van de veranderingen die zich hebben voorgedaan de afgelopen decennia niet zo drastisch als in de AA tak. Zoals boven vermeld werd door Diakonoff, zijn de IE talen immers veel dichter verwant aan elkaar en wordt het IE bovendien reeds enkele eeuwen lang grondig bestudeerd. Bijgevolg is de kans aanzienlijk geringer dat kleine fouten in de IE data afbreuk doen aan de verwantschap tussen twee woorden.

Er zijn echter enkele omwentelingen waar men wel rekening mee moet houden. Zo verwijt Ramer – opnieuw- IS dat hij gebruik heeft gemaakt van conservatieve bronnen. Hij geeft aan dat IS dikwijls geen rekening heeft gehouden met recentere ontdekkingen. Het valt Ramer immers op dat er heel erg weinig laryngalen voorkomen in de PIE vormen. Hieruit concludeert hij dat er hoe dan ook fouten zitten in de etymologieën van de prototaal en bijgevolg ook in de reconstructies van het Nostratisch.¹⁵⁸

2.3 Tussentijdse conclusie

Hoewel we groen licht kregen in fase 1, blijkt het er niet zo rooskleurig uit te zien in fase 2. Een gebrek aan AA data heeft ervoor gezorgd dat er heel wat onnauwkeurigheden te bespeuren zijn in de werken die de verwantschap tussen het IE en AA hebben onderzocht. Deze tekortkomingen vormen het ideale excuus voor de tegenstanders om afbreuk te doen aan de hypothese. Het is bijgevolg een *conditio sine qua non* dat men eerst meer foutloze data verzamelt en voldoende kennis vergaart van het (P)AA alvorens men het onderzoek naar de verwantschap verder zet. Deze nieuwe en zuivere informatie zal dan enerzijds inzicht moeten verschaffen in wat nu precies juist en fout is en in hoeverre de foute vormen een hinderpaal vormen voor de these. Anderzijds zal het misschien interessante elementen aan het licht brengen, die de stelling opeens in een heel andere richting kunnen sturen.

---

¹⁵⁶ Bomhard (2014), pp. 10-11.

¹⁵⁷ Clackson (2008), p. 45-48; In deze theorie stelt men dat de stemhebbende occlusieven oorspronkelijk ejectives waren. De traditionele stemloze en geaspireerde stemhebbende zouden origineel stemloze en stemhebbende occlusieven geweest zijn, waar de geaspireerde vorm slechts een allofoon van was. De theorie wordt toegeschreven aan T.V. Gamkrelidze, P.J. Hopper en V.V. Ivanov.

¹⁵⁸ Ramer (1993), p. 215.

Hoofdstuk 3: De comparatieve methode

Hoewel in het vorige hoofdstuk reeds enigszins duidelijk werd gemaakt hoe het eindverdict zal luiden, is het toch nodig deze fase te overlopen. We willen immers te weten komen hoe het komt dat er twee heel erg uiteenlopende opinies zijn omtrent de Lislakh-hypothese. Aangezien beide partijen met hetzelfde materiaal hebben gewerkt, kan het gebrek aan data niet de enige reden hiertoe zijn. Ook de wijze waarop men met de data is omgegaan, en de conclusies die men daaruit heeft getrokken, moeten dus worden beoordeeld. Hierbij is het echter niet de bedoeling om iedere vorm die ooit naar voor werd geschoven om de stelling te bewijzen onder de loep te nemen. Evenmin is het mijn intentie om alle commentaar die werd geleverd hier neer te pennen.

Zoals echter in het eerste hoofdstuk van het eerste deel reeds werd aangestipt, kan men drie verschillende stromingen ontwaren die drie verschillende methodes hebben gehanteerd om de verwantschap tussen het IE en AA aan te tonen. Er zal bijgevolg worden nagegaan op welke belangrijke punten elke methodologie afwijkt van de standaardwerkwijze, die in deel twee uit de doeken werd gedaan. Tevens zal er onderzocht worden waarom men deze zus of zo heeft aangepast en wat de min- en pluspunten ervan zijn. Hierbij zal ook telkens geëxamineerd worden wat de bijhorende commentaar van de tegenpartij was. Opdat dit zo overzichtelijk mogelijk zou gebeuren, zal er een tweedeling worden gemaakt tussen het vocabularium en de grammatica, aangezien de aangehaalde grammaticale elementen bij alle voorstanders van de hypothese zowat gelijklopend zijn.

3.1 Vocabularium

3.1.1 De Indo-Euro-Semitische fase

De eerste groep onderscheidde zich van de andere door geen gebruik te maken van representatief werk. Alle taalkundigen – met uitzondering van Cuny - maakten slechts gebruik van woorden uit enkele dochtertalen, zonder eerst op zoek te gaan naar reconstructies. Het gevolg hiervan is – zoals al enkele keren werd aangestipt - dat de kans aanzienlijk is dat zijn werk gelijkenissen bevat, die niet te wijten zijn aan verwantschap.

Enerzijds kan toeval immers aan de bron liggen en is de kans reëel dat vele woorden, eenmaal gereconstrueerd in het PIE en PAA, niet meer op elkaar zullen gelijken qua vorm en inhoud. Anderzijds is er een bijzondere plausibiliteit dat men met leenwoorden te maken heeft. Deze optie wordt immers pas grotendeels uitgeschakeld mits men hetzelfde woord in de vele dochtertalen terug kan vinden.

Het gevolg hiervan was dat niet enkel tegen-, maar ook voorstanders deze koplopers van heel wat commentaar hebben voorzien.

Zo reageerde IS dat Möller geen rekening had gehouden met leenwoorden. Hij had immers vele cultuurwoorden aangeboden waarvan de kans groot was dat ze ontleningen vanuit het Sem naar het IE waren.¹⁵⁹ Ook Levin kreeg de volle lading. Vele woorden die hij aanhaalde, waren immers dusdanig gelijkend dat ze verdacht waren. Zo postuleerde Ramer dat termen zoals het Arabische 'pawran' (stier) en Griekse 'ταῦρον' (stier) enerzijds, en het Akkadische 'qarnu(m)' en Latijnse 'cornu(m)' anderzijds, waarschijnlijk leenwoorden zijn.¹⁶⁰

Naast het gebruik van niet representatief materiaal, is het ook eigen aan deze groep dat ze wel eens hun fantasie de vrije loop durven laten gaan wanneer ze zoeken naar verwante vormen.

Zo vergelijkt Levin woorden zoals het Hebreeuwse "ašté^y 'ésré^h" (elf) en Sanskriet 'aṣṭá' (acht). Het semantisch verschil legt hij als volgt uit: 'What indeed have 'ašta' or 'aṣṭá' 'eight' and 'ašté^y', the first part of 'eleven', in common semantically, beyond being numerals? Well, both of them mark the resumption – or recommencement – of a count, after pausing upon the climactic number 'seven' or 'ten'.¹⁶¹ Cuny dan weer, splitst af en toe woorden verkeerdelijk op in morfemen die niet bestaan, opdat hij twee termen vlotter naast elkaar zou kunnen plaatsen. Zo deelt hij "*peńk₂^w" (vijf) op in *pen-/*pem- en *k₂^we, waarna hij beweert dat het eerste deel gelijk is aan het PS *ḥam-. Het Psem en PIE zouden zijns inziens op hun beurt van *fām(ā) komen, dat we vervolgens nog eens kunnen opsplitsen in *fa, wat 'voet' zou betekenen, en *mä, wat hand zou beduiden.¹⁶²

Tot slot moet ook nog eens worden benadrukt wat reeds aan bod kwam in het vorige hoofdstuk, namelijk dat ze allen – met uitzondering van Levin die zijn werken in de tweede helft van de 20ste heeft geschreven – slechts erbarmelijk materiaal voorhanden hadden. Dit had tot gevolg dat hun kennis nog gebrekkig was. Zo maakte Cuny niet enkel gebruik van data uit de traditionele AA talen, maar ook van de Nilotische talen, die hij onder de Hamitische tak plaatst, maar waarvan enkele jaren later zou blijken dat ze zelfs niet tot de AA, maar tot de Nilo-Saharaanse taalfamilie behoren.¹⁶³

Bij wijze van conclusie kan men bijgevolg opmaken dat het niet hoeft te verwonderen dat deze werken niet overtuigend overkwamen naar de buitenwereld toe. Hoewel waarschijnlijk niet alle geopperde ideeën die naar boven kwamen in deze fase gebrekkig zijn, is de manier waarop men ze geuit heeft te verwerpen. De bevindingen kwamen vaak niet tot stand aan de hand van wetenschappelijke methodes. Men zou aldus opnieuw een blik op de woorden moeten werpen en pogen om van de termen die plausibel klinken, op te zoeken of ze tot de prototaal behoorden om daar dan verdere conclusies uit te kunnen trekken. Dat is dan meteen ook wat de onderzoekers hebben gedaan in de tweede fase.

3.1.2 De Indo-Euro-Afro-Aziatisch fase

De tweede fase onderscheidt zich aldus van de eerste door het in beschouwing nemen van alle takken van de IE en AA families. Evenwel vertoont ook dit ontwikkelingsstadium vele misstappen in de verdere methodologie. Er zijn twee taalkundigen die hierbij besproken moeten worden: Hodge en Bomhard.

¹⁵⁹ Zie hiervoor Illič-Svityč, V.M., *Drevnejšie indoevropsjko-semitskie jazykovye kontanky. Problemy indoevropsjko jazykoznanija*. Moskou 1964, 3-11; Kaiser (1997), p. 184.

¹⁶⁰ Ramer (1993), p. 225; Zie hiervoor Levin (1995), pp. 14-34.

¹⁶¹ Levin (1995), p. 449.

¹⁶² Leroy (1946), pp. 349-350; Zie hiervoor Cuny (1946), p. 257.

¹⁶³ Zie hiervoor Cuny (1946), p. 46.

3.1.2.1 Hodge

De eerste, Hodge, sluit vrij dicht aan bij de vorige groep in die zin dat, hoewel hij rekening houdt met alle takken van de AA taalfamilie, hij niet met reconstructies werkt van het PIE of het PAA. Hij maakt echter wel gebruik van reconstructies van de prototalen van de dochtertalen en houdt rekening met klankovereenkomsten, waar de gelijkgestelde woorden aan moeten voldoen. Hoewel dit niet onmiddellijk erg onvoordelig klinkt, stoot hij zich aan dezelfde steen als DeLancey en Ruhlen in deel 2. Niet alleen werkt hij ook met taalfamilies, maar ook met wortelfonemen in plaats van volledige wortels. Zo heeft ook hij een ‘fire family’ gecreëerd.¹⁶⁴ De AA tak wordt hierbij vertegenwoordigd door het Sem *-kwiy- (branden), Tsjadische *kaw- (branden), Eg ‘s-č-t’ (aansteken), Ber *khh (branden), Om (Oyda) mičəne (het brandt me) en Koet *wak- (vuur). Wat betreft de IE groep, reconstrueert hij de vorm *kēu- zonder erbij te vermelden vanwaar deze afkomstig is. Ten eerste moet worden aangestipt dat enkel het Sem, Tsjad en PIE de twee wortelradicalen /KW/ delen. De andere talen hebben enkel een /K/ gemeenschappelijk en zijn bijgevolg zeer dubieus. Een snelle blik op het etymologisch woordenboek van O&S leert ons echter bij dat er effectief een PAA wortel *kaw- (in brand steken) kan gereconstrueerd worden op basis van de Sem en Tsjad vormen die ook Hodge ter sprake bracht. Men zou bijgevolg serieus kunnen overwegen dat de AA en IE vorm verwant zijn aan elkaar. Een vluchtige blik op een IE etymologisch woordenboek vertelt ons echter dat de IE wortel *kaw/kai enkel in het Griekse werkwoord ‘κά(ι)ω’ is geattesteerd. Hieruit moet men concluderen dat dit hoogstwaarschijnlijk een ontlending uit het Sem is. Zodoende blijkt dat na enig opzoekwerk de woorden niet verwant zijn aan elkaar. Ook de andere vormen die hij oprakelt in zijn artikel vertonen dergelijke mankementen, evenals de termen die ter sprake komen in een artikel dat hij zeven jaar later schreef. Hierin stelt hij bijvoorbeeld een verwantschap voor tussen het Eg ‘ʔ-3-q-t’ (groenten), Sem *w-r-q’ (groen), Ber *waray (geel) en Tsjad *l-k (blad) enerzijds, en het Avestische ‘varəka-’ anderzijds.¹⁶⁵ Dergelijke fouten tonen enerzijds aan dat het toch beter is om aan de hand van reconstructies van het PAA en PIE, gebaseerd op een representatief aantal dochtertalen, te werk te gaan en anderzijds dat het gevaarlijk is om gebruik te maken van woordfamilies bestaande uit slechts één of twee wortelfonemen.

Afgezien daarvan vertoont Hodge ook nog steeds de neiging om zijn verbeeldingskracht niet te toetsen aan de realiteit. Enerzijds verbindt hij vormen met een heel erg uiteenliggende betekenis aan elkaar. In een poging bijvoorbeeld om Levin te ontdoen van alle kritiek omtrent zijn leenwoorden, verzamelde hij een hele resem aan stammen uit beide taalgroepen waar het woord ‘hoorn’ in voor komt. Hij zou immers kunnen aantonen dat er misschien toch geen sprake is van een leenwoord als de term dusdanig talrijk aanwezig is in alle talen. Dit klinkt vrij overtuigend, totdat men echter de lijst onder de loep neemt. In een opsomming van dieren met horens waarbij ook hun AA/IE naam het woord horen bevat, vermeldt hij immers onder andere volgende woorden: ‘ukl’, de Zuid-Omotische term voor ‘aap’ en *krm, de Proto-Tsjadische stam voor krokodil. Aangezien deze dieren echter geen hoorn dragen, wordt de hele reeks plotsklaps minder geloofwaardig.¹⁶⁶ Anderzijds splitst ook hij woorden op in morfemen die niet altijd even correct zijn. Zo veronderstelde hij in een bepaalde vergelijking dat de PIE vormen *akwā- (water), *seikw- (uitgieten) en *gheu- (een plengoffer gieten) allen tot één woordfamilie behoren aangezien ze de radicalen /KW/ delen.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Zie hiervoor Hodge (1991), p. 145.

¹⁶⁵ Zie hiervoor Hodge (1998a), p. 242.

¹⁶⁶ Hodge (1998b), p. 323.

¹⁶⁷ Zie hiervoor Hodge (1991), p. 149.

3.1.2.2 Bomhard

De tweede persoon, die we kunnen onderscheiden in deze fase, is Bomhard. In tegenstelling tot Hodge maakt hij geen gebruik van woordfamilies, maar wel van PAA reconstructies. Niettemin vertonen ook zijn termen heel wat schoonheidsfoutjes.

Om te beginnen heeft hij enkele onomatopeeën in zijn woordenlijst opgenomen. Zo is de kans reëel dat zijn eerste vergelijking bestaande uit PAA *pəw-/paw- en PIE *pŭ- op toeval berust.¹⁶⁸ Vervolgens geeft hij soms een nieuwe semantiek aan de gereconstrueerde vorm van het PAA of PIE, die hij weliswaar afleidt uit de betekenissen van de woorden uit de dochtertalen, maar desondanks incorrect is. Een dergelijke drang ontwaart men bijvoorbeeld bij de 65ste vergelijking. Hier stelt hij PAA *t'əy-/t'ay gelijk aan PIE *t'i/t'əj-/t'ai.¹⁶⁹ Hij neemt aan dat beide wortels een gemeenschappelijke betekenis 'to be bright' delen. In de AA talen, die bovendien enkel gerepresenteerd worden door de Sem tak, is er echter geen dergelijke betekenis voorhanden. Alle wortels waarop de reconstructie gebaseerd is, betekenen iets in de aard van 'to be good' of 'to be pleasing', maar niet 'to be bright'.¹⁷⁰

Bovendien merken zowel Kaiser als Helimski op dat hij niet alleen de semantische lading van de woorden soms ietwat durft aan te passen, maar ook de vormen zelf. Hier en daar heeft hij een stuk van de wortel achterwege gelaten, opdat de woorden beter zouden overeenstemmen.¹⁷¹ Zo laat hij in nummer 150 de derde radicaal van het Psem *gar-ap verdwijnen in de reconstructie van het PAA, namelijk *gər-/gar-, opdat dit beter zou overeenstemmen met de PIE vorm die *gər-/gar- is.¹⁷²

Een volgende lapsus, die zojuist al even werd aangehaald, is het gegeven dat de PAA reconstructies vaak gebaseerd zijn op slechts één dochtertaal. Volgens Kaiser en Shevoroshkin zou tot wel 17% van al zijn vormen deze gebrekkigheid vertonen. Het gevolg hiervan is dat men niet met zekerheid kan weten of deze woorden effectief tot het PAA vocabularium behoorden.¹⁷³

Tot slot betoogt Helimski dat de door Bomhard gevonden overeenstemmingen dusdanig veel op elkaar gelijken, dat het verdacht is. Hij voegt er echter aan toe dat dit niet zo een groot probleem vormt, indien men ervan uitgaat dat er slechts enkele millennia zijn verstreken sinds de opsplitsing van het Lislakh en het vervolgens uiteenvallen van de prototalen in hun dochtertalen. Als hier immers veel tijd tussen verstrijkt, heeft de taal heel wat evoluties ondergaan, die je niet meer kan achterhalen bij het reconstrueren van de prototaal.¹⁷⁴ Aangezien de IE talen echter nog dusdanig veel gelijkenissen met elkaar vertonen, is de kans klein dat dit het geval is. Hieruit moet worden geconcludeerd dat het ten zeerste plausibel is dat heel wat overeenkomsten te wijten zijn aan toeval of ontlening. Men zou echter kunnen beargumenteren dat dit dan weer onmogelijk is aangezien Bomhard tevens klankovereenkomsten biedt die op verwantschap wijzen. Er werd echter in het vorige deel gewezen op het feit dat ook leenwoorden klankovereenkomsten kunnen vertonen. Evenzo werd aangestipt dat er soms ook klankovereenkomsten gevonden kunnen worden als men slechts met een beperkt aantal woorden rekening houdt. Zo betoogde Helimski dat je moeiteloos een tiental andere klankovereenkomsten kan vinden tussen gelijkende woorden van het Psem en PIE als je dezelfde fouten toelaat die Bomhard heeft begaan. Ze gaf aan dat ze op twee uur tijd wel 20 gelijkende woorden qua vorm en inhoud kon vinden, die wezen op een klankovereenkomst b:t in respectievelijk het Psem en PIE.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Zie hiervoor Bomhard (1984), p. 188.

¹⁶⁹ Merk op dat, aangezien Bomhard een aanhanger is van de 'glottalic theory', bij hem de /t'/ gelijk is aan de traditionele /d'/.

¹⁷⁰ Markey en Shevoroshkin (1986), p. xxxiii.

¹⁷¹ Kaiser (1997) pp. 187-188.

¹⁷² Helimski (1987) pp. 89-99.

¹⁷³ Kaiser en Shevoroshkin (1987), p. 35.

¹⁷⁴ Helimski (1987), pp. 98-99.

¹⁷⁵ Helimski (1987), pp. 99-100.

De conclusie die men uit dit alles moet trekken, is dat de combinatie van het te los omgaan met het materiaal en het zich te strak willen houden aan exacte woordovereenkomsten ervoor heeft gezorgd dat er zich heel wat dwalingen in de lijst bevinden. Het gevolg hiervan wordt duidelijk gemaakt door Kaiser die verklaart: 'Other scholars duly noted the lack of a rigorous methodology and dismissed not only Bomhard's questionable reconstructions, but, unfortunately, his good reconstructions and the entire concept of Nostratics, as well.'¹⁷⁶ Er moet dus worden vastgesteld dat wetenschappers met behulp van betere data de vormen opnieuw zouden moeten overlopen om zo de termen, die geen bovenvermelde mankementen vertonen, eruit te halen en te gebruiken als een startpunt voor verder onderzoek.

3.1.2.3 Algemeen

Men zou bijgevolg verwachten dat dit in de derde en laatste fase werd verwezenlijkt. Dit is echter niet helemaal het geval. Er heerste namelijk al sinds de uitgave van de werken over het Nostratisch door IS en Dolgopolsky een consensus over het aantal talen dat een taalkundige moet vergelijken indien hij er zeker van wil zijn dat er zich geen toevalligheden of ontleningen bevinden tussen de gelijkende elementen.¹⁷⁷ De taalgeleerden waren het er immers over eens dat, als je een vorm kon vinden in drie of meerdere talen, waarvan je de verwantschap wilde aantonen, dat dit dan instond voor een veel grotere garantie op verwantschap. Dit was dan ook de algemene commentaar van Shevoroshkin, Markey en Kaiser jegens Bomhard (1984) en zijn voorlopers. Ze betoogden dat een dergelijke binaire vergelijking veel fouten toelaat, die slechts vermeden zouden kunnen worden bij ruimere vergelijkingen.¹⁷⁸ Net zoals een reconstructie van het PIE, die enkel gebaseerd is op de Germaanse en Griekse tak, tot verkeerde conclusies zou leiden, zou ook de binaire vergelijking van het PAA en PIE een verkeerd beeld geven. Hierdoor zouden vele zaken onopgelost blijven.¹⁷⁹

3.1.3 Nostratisch

Zoals in het eerste hoofdstuk van het eerste deel reeds werd vermeld, kan men vier grote namen koppelen aan deze methodologie, waarbij men meerdere talen tezelfdertijd naast elkaar plaatst, namelijk IS, Dolgopolsky, Bomhard en Greenberg¹⁸⁰. Het is nodig even enkele feiten te recapitulieren. Eind de jaren '60 werd aldus het oeuvre van IS dat 378 vormen bevatte, uitgegeven. Dit gebeurde bijna tegelijkertijd met de bevindingen van Dolgopolsky. Op basis daarvan bracht deze laatste in 2008 een Nostratisch woordenboek uit, dat wel 2805 etymologieën bevatte. Ook Bomhard stond niet stil. Enkel al in de laatste tien jaar, namelijk in 2008, 2011 en 2014, kwamen er drie Nostratische grammatica- en woordenboeken onder zijn naam op de markt. De laatste ervan omvat niet minder dan 963 termen.

---

¹⁷⁶ Kaiser (1997), pp. 187-188.

¹⁷⁷ Om helemaal correct te zijn, moet er vermeld worden dat de laatste jaren V. Blažek ook nog enkele artikelen heeft gepubliceerd met daarin binaire vergelijkingen tussen het AA en IE. Zo publiceerde hij in 2011 het artikel 'Indo-European laryngeals in Afroasiatic perspective'. Hierin gaf hij tachtig gelijkende woorden weer. De meeste misstappen echter, die Bomhard werden verweten, gelden ook hier. Zo zijn vierenveertig van de tachtig vormen gebaseerd op slechts één taal. In tweeënveertig gevallen is dit het Semitisch.

¹⁷⁸ Markey en Shevoroshkin (1986), p. xxxii.

¹⁷⁹ Kaiser (1997), pp. 187-188.

¹⁸⁰ Hoewel Greenberg een nog ietwat andere methodologie hanteert dan de anderen, namelijk die van de 'multilateral comparison', is er voor hem geen plaats in dit werk. Hij brengt immers het Afro-Aziatisch niet ter sprake in zijn Euraziatische taalfamilie. Bovendien is de idee die schuilt achter de 'multilateral comparison' mijns inziens grosso modo dezelfde als de methodologie van de andere Nostratici.

De vraag luidt nu echter hoe men deze nieuwe methodologie kan beoordelen. Het spreekt voor zich dat men in alle werken kleine ‘verstrooidheidsfouten’ kan opsporen. Zo hebben ze af en toe een onomatopee opgenomen in de woordenlijsten. Bomhard noteert bijvoorbeeld de wortel ***mur-/**mor-* die ‘murmureren, geluid maken’ betekent. Dit aan de hand van het PAA **mur-* (geluid maken, murmureren), een hele lijst aan Dravidische woorden die allemaal de stam *mur-/morgemeenschappelijk* hebben en ‘een geluid maken’ inhouden, het PIE **murmur-*, **mormor-* (murmureren, ritselen), het Proto-Finoegrisch **mura* (huilen, schreeuwen, zingen) en Sumerische ‘mur’ (schreeuwen, huilen, stem).¹⁸¹ Tevens kan men termen opsporen die gebaseerd zijn op woorden waarvan de gelijkenis tussen de betekenissen wel heel ver te zoeken is. Zo werd er een vorm ***dalq/u/* met de betekenis ‘een golf’ afgeleid door IS uit de AA vorm **dlx* die de betekenis ‘overstuur, opgewekt’ draagt, de IE reconstructie voor ‘zee’, namelijk: **d^helH* – mits er een suffix volgt -, het Dravidische woord voor ‘overstuur’, zijnde **talla-*, en de Altaïsche term voor ‘golf’: **d/ā/lu-/dōli-*. Naast dergelijke semantische fouten, komen er onopgeloste onnauwkeurigheden voor wat betreft de klankovereenkomsten en -wetten. Zo merkt Ramer op dat ***ḵerd* (de borst) uitmondde op **k^verd* (het hart) in het PIE, maar dat ***ḵad(V)* (vlechtwerk weven), **ket* (vlechtwerkgebouw) voortbracht. Nergens wordt verklaard waarom de /d/ nu eens een /d/ bleef, en dan weer overschakelde op een /t/. Ramer voegt er echter aan toe dat dit niet onmiddellijk inhoudt dat deze termen onjuist zijn. Hoe dan ook zou men een klankwet moeten vinden die deze onregelmatigheid verklaart opdat de termen als correct aanschouwd kunnen worden.¹⁸² Vervolgens moet men ook acht slaan op het feit dat ze niet allemaal dezelfde talen betrekken bij de hypothese noch de talen onderling in dezelfde taalgroepen categoriseren, noch stevast werken met de reconstructies van de dochtertalen. De combinatie van al deze opmerkingen heeft ervoor gezorgd dat ze niet allemaal precies dezelfde klankovereenkomsten, klankreconstructies, laat staan etymologieën verschaffen.

Toch zou het – afgezien van quasi onmogelijk – niet zo zinvol zijn om iedere term in alle woordenboeken te overlopen en hier een hele lijst weer te geven van alle opmerkingen die men zou kunnen opbrengen. De conclusie die daaruit zou volgen zou immers hoogstwaarschijnlijk dezelfde zijn als die van de vorige paragraaf, namelijk dat niet alle termen juist zijn, maar ook niet allemaal fout en dat een nieuw en grondiger onderzoek dit moet uitwijzen. Dergelijke fouten zijn echter niet te wijten aan de specifieke methodologie die de linguïsten hebben toegepast. Hetgeen we immers willen te weten komen, is of de methodologie effectief baat heeft. We willen exploreren of de werkwijze echt garant staat voor het uitsluiten van toeval. Hiervoor moeten we de proef op de som nemen en enkele woorden onder de loep nemen. In plaats van lukraak te werk te gaan, zal de lijst van Dolgopolsky onder handen worden genomen. Deze bestaat namelijk uit de vijftien woorden die – volgens Dolgopolsky – het minst vervangen en bijgevolg ook ontleend worden in alle talen. Aangezien hij voor – op één na – alle woorden verscheidene gelijkende termen uit de verschillende taalfamilies¹⁸³ kon tevoorschijn toveren, concludeert hij hieruit dat er geen sprake kan zijn van toeval. De combinatie van woorden die zelden ontleend worden en het aldus uitschakelen van toeval, vormde voor Dolgopolsky het ultieme argument om het bestaan van het Nostratisch te bevestigen.¹⁸⁴ Een kleine inspectie doet ons echter het omgekeerde vermoeden.

Het eerste, derde en vierde woord, namelijk de eerste en tweede persoon, en het betrekkelijk voornaamwoord zullen bij het deel ‘grammatica’ besproken worden en laat ik hier achterwege. Voor het dertiende woord, traan, vond hij geen gelijkenissen. Bijgevolg laten we ook dit buiten beschouwing.

Wanneer men het eerste woord dat men tegenkomt, namelijk ‘twee’, aanschouwt, valt er onmiddellijk iets op. Hij voorziet namelijk drie verschillende combinaties van wortelfonemen. Voor de eerste radicaal /T/, vindt hij gelijkende woorden uit drie groepen. Voor de tweede stam /KT/,

¹⁸¹ Bomhard (2014), pp. 1013-1015; cf. de commentaar van Mottausch op het boek van 1994 van Bomhard, namelijk: Bomhard, A.R., Kerns, J.C., *The Nostratic Macrofamily, A Study in Distant Linguistic Relationship*. Berlijn 1994. Mottausch (2005), p. 132.

¹⁸² Ramer (1993), p. 221.

¹⁸³ Er moet aangestipt worden dat hij voor dit onderzoek in 1986 enkel de IE, AA, Oeraalse, Altaïsche, Zuid-Kaukasische talen en het Tsjoecksjo-Kamtsjadaals en Soemerisch naast elkaar heeft geplaatst.

¹⁸⁴ Dolgopolsky (1986) pp. 28-47.

ontwaart hij termen uit twee families. Voor de derde radicaal /K.../¹⁸⁵ vindt hij dan weer woorden uit slechts twee takken. Voor het vijfde woord ‘tong’, vindt hij woorden uit vier taalfamilies die voldoen aan de vorm /KR/. Voor de zesde vorm vervolgens, ‘naam’, voorziet hij opnieuw drie mogelijkheden. Er zijn twee taalgroepen die de radicalen /NM/ delen, er is er één met enkel het foneem /N.../ en er zijn er opnieuw twee die een /S.../ in hun desbetreffende term hebben. Er zijn vier taalgroepen met de stam /Ø.../ voor het zevende woord ‘oog’. Voor het achtste woord zijn er wel vier wortels voorzien. Er zijn vijf taalgroepen vertegenwoordigd door de radicalen /KR/, één voor /KT/, één voor /RP/, één voor /R.../ en één voor /MP/. Het negende woord ‘tand’ vervolgens kan door vijf verschillende fonemencombinaties worden uitgedrukt. Twee taalfamilies hebben /TN/ gemeenschappelijk, twee een /T.../, drie /ST/, twee /KP/, twee /KS/ en één bestaat uit een /S.../. Er zijn vier mogelijkheden voor het tiende woord ‘niet’. Hierbij zijn er vier vertegenwoordigers voor /ØR/, vier voor /Ø/, vier voor /N/ en drie voor /M/. Voor de elfde, ‘vingernagel/teennagel’, zijn er opnieuw vier mogelijkheden: /PR/, vertegenwoordigd door drie families, /P.../ door één, /KN/ of /KM/ door drie en /KK/ door slechts één. Het twaalfde woord, ‘luis’, kan dan weer worden uitgedrukt door /WT/, /ØM/ of /ØN/, /KM/, /TR/. Er zijn twee taalfamilies met de eerste combinatie, twee voor de tweede, drie voor de derde, en vier voor de laatste. De voorlaatste vorm, ‘water’, telt vervolgens vijf radicaalcombinaties. Voor de eerste /W(N)T/ zijn er twee vertegenwoordigers, voor /W/ één, voor /MR/ drie, voor /M/ één, en voor /Ø.../ drie. Het laatste woord ‘dood’ ten slotte, kent wel zeven mogelijkheden. /M.../, /MR/, /K.../, /WR/, /W.../ en /P.../ worden telkenmale door slechts één familie gehanteerd en /KR/ door twee.¹⁸⁶

Er kunnen twee zaken worden geconstateerd. Ten eerste is het zeer verdacht dat de woorden die volgens Dolgopolsky het minst aan verandering onderhevig zouden zijn, zo vele varianten kennen. Dit zou enkel verklaard kunnen worden indien men aanneemt dat de verschillende wortels reeds voorhanden waren in het Nostratisch zelf. Het lijkt echter allerminst plausibel dat er vier synoniemen zouden geweest zijn voor vingernagel/teennagel. Ten tweede valt het op dat geen enkele vorm in alle zeven talen tegelijkertijd voorkomt. Er zijn vijftien wortels die slechts in één taal voorkomen, twaalf in twee talen, acht in drie, zeven in vier en één in vijf. Het spreekt voor zich dat de fonemencombinaties die slechts in één of twee talen voorkomen, niet geldig zijn. Er blijven bijgevolg nog zestien wortels over die mogelijks juist zijn, mits men diegene die slechts in drie taalfamilies aanwezig zijn, meetelt. Er moet bijgevolg worden geconcludeerd dat de onderlinge verwantschap helemaal niet zo overtuigend klinkt. Hoewel Dolgopolsky van een aardig aantal talen gebruik maakt in de hoop de toevalfactor te kunnen uitsluiten, stuit hij – op enkele uitzonderingen na – op gelijkende woorden van minder dan de helft van alle families. Aangezien deze elf woorden worden beschouwd als het grootste bewijs van de Nostratische hypothese, komt men tot de slotsom dat – zelfs zonder ingegaan te zijn op de woorden zelf – de stelling te verwerpen is.

Er zou echter geponeerd kunnen worden dat deze elf woorden geen representatief beeld bieden. Evenwel weerlegt Ringe in het artikel ‘Nostratic’ and the factor of chance’ ook deze optie. Hij ging na op basis van hoeveel van de zes families de reconstructies van het eerste boek van IS waren gebaseerd. Van de 205 woorden waren er vierentachtig vormen die in slechts twee takken ter beschikking waren, zeventig in drie, zevenendertig in vier, negen in vijf en vijf in zes.¹⁸⁷ Hierop berekent hij dat een hoog percentage – respectievelijk 18,9%, 44,4% en 60% – van alle vormen die door vier, vijf of zes groepen vertegenwoordigd zijn, slechts één consonant bevatten. Uiteindelijk concludeert hij dat de Nostratische hypothese niet kan worden aanvaard: ‘Finally, the results of this comparison show graphically that Nostraticists have not demonstrated greater-than-chance similarity between the language families which they claim are distantly related.’¹⁸⁸

¹⁸⁵ De ‘...’ wijzen erop dat hier nog fonemen kunnen staan, maar dat er geen regelmaat is in hoeveel en dewelke er precies staan. Zo onderscheidt hij voor deze categorie onder andere enerzijds het Mongolische ‘qoyar’ en anderzijds het Tsojoektsjische ‘kuvrät’.

¹⁸⁶ Zie hiervoor Dolgopolsky (2008), p. 37-44.

¹⁸⁷ Ringe (1995), pp. 56-57. Het eerste werk van IS bevat eigenlijk 241 vormen, maar Ringe heeft de vormen die IS zelf als twijfelachtig beschouwde, achterwege gelaten.

¹⁸⁸ Ringe (1995), pp. 58-59; p. 71.

Een steekproef in de etymologische woordenboeken van Dolgopolsky (2008) en Bomhard (2014), wijst erop dat Ringe gelijk heeft. Van de eerste vijftig woorden uit het woordenboek van Dolgopolsky, zijn er acht die slechts in twee talen voorkomen, drieëntwintig in drie, elf in vier, zes in vijf en twee in zes. In het werk van Bomhard vervolgens zijn er elf die door twee talen worden gerepresenteerd, tweeëntwintig door drie, twaalf door vier, vier door vier en één door negen. Hierbij moet opgemerkt worden dat, hoewel IS met zes taalgroepen werkte, Dolgopolsky er van tien gebruik maakt en Bomhard van elf.¹⁸⁹

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Totaal
IS		84	70	37	9	5	/	/	/	/	/	205
Dolgopolsky		8	23	11	6	2					/	50
Bomhard		11	22	12	4				1			50

Op het schema is duidelijk te zien dat de meerderheid van de vormen niet kan worden aanvaard. Hoe meer talen men immers vergelijkt, des te groter de kans is dat men tussen twee of drie talen een gelijkaardige vorm zal ontwaren, zeker indien men enige speling op het semantische vlak toelaat. Dergelijke woorden moeten dus verbannen worden omdat de kans te groot is dat ze enkel toevallig op elkaar gelijken. Gezien de weinige vormen die er overblijven zou men, net als Ringe, kunnen opmaken dat de Nostratische hypothese in haar totaal te verwerpen is. Een dergelijk oordeel is echter niet helemaal gegrond. Het enige wat men hieruit kan afleiden, is dat er een grote waarschijnlijkheid is dat niet alle talen die men opgenomen heeft, evenzeer verwant zijn aan elkaar. De kans is groot dat twee of meerdere dochtertalen relatief dicht verwant zijn. Door vele talen tegelijkertijd naast elkaar te plaatsen, bestaat de mogelijkheid dat een dergelijke dichte verwantschap werd verdoezeld door alle fouten en toevallige gelijkenissen.

De conclusie luidt bijgevolg dat de nieuwe methodologie, die instond voor het uitschakelen van de toevalsfactor, er juist voor heeft gezorgd dat de kans op dit aandeel vergroot werd. Dit leidde dan weer tot bevestiging door de tegenpartij dat de stelling niet correct is. Die houdt immers geen rekening met de plausibiliteit dat een deel van alle talen binnen het Nostratisch toch nog verwant kunnen zijn.

3.2 Grammaticale elementen en voornaamwoorden

3.2.1 Algemeenheden

Op Levin na, zijn het enkel de Nostratici die zich echt hebben beziggehouden met het vergelijken en reconstrueren van grammaticale elementen. Wat betreft Levin kunnen we echter kort zijn: dezelfde opmerkingen die gegeven werden in het deel ‘vocabularium’, zijn ook hier opnieuw op hun plaats. Zo wendt hij zich opnieuw enkel tot de Semitische tak, werkt hij niet met reconstructies en stelt hij zaken aan elkaar gelijk, die onmogelijk met elkaar in verband kunnen staan. Aangezien er reeds enkele voorbeelden uit zijn werken naar voor werden gebracht, volgt nu een exemplum uit het repertoire van de Nostratici. Ook zij hebben immers af en toe een dergelijke misstap begaan. Zo verschafte Ivanov volgende twee paradigmata van het werkwoord ‘weten’:

¹⁸⁹ Dolgopolsky betreft in zijn etymologisch woordenboek van 2008 de IE, AA, Zuid-Kaukasische en Oeraalse talen, het Altaïsch, de Dravidische talen, het Eskimo-Aleoetisch, het Tsjoektsjo-Kamtsjadaals, het Nivch en het Elamitisch. Bomhard van zijn kant bespreekt het IE, AA, de Zuid-Kaukasische talen, het Oeraals-Joekagiërs, het Elamo-Dravidisch, het Altaïsch, het Tsjoektsjo-Kamtsjadaals, het Nivch, het Eskimo-Aleoetisch, de Tyrreense talen en het Soemerisch.

Persoon	Oud-Akkadisch	Indo-Europees
1.	īd-e	*woid-H ₂ -e
2.	t-īd-e	*woid-t-H ₂ -e
3.	īd-e	*woid(-H ₂ -)-e

De gelijkenissen tussen de twee vervoegingen zijn werkelijk overdonderend. Ivanov concludeert bijgevolg dat enkel genealogische verwantschap aan de basis kan liggen van een dergelijke overeenkomst.¹⁹⁰ Toch blijken deze paradigmata niet zoveel meer overeen te stemmen eenmaal men de werkwoorden grondig geanalyseerd heeft. Door de manier waarop Ivanov de woorden heeft opgesplitst, lijkt het immers alsof de eind /-e/ van de Akkadische vormen telkenmale overeenstemt met de persoonsaffix /-H₂-e/ van het IE werkwoord. Deze /-e/ vormt echter geen uitgang, maar is de derde radicaal van het werkwoord “WD” of “D”. De voornaamwoordaffixen bevinden zich immers vooraan en zijn respectievelijk: /a-/, /ta-/ en /i-/. De klinkers zijn telkens versmolten met de eerste radicaal. Voeg hier nog aan toe dat het Akkadische werkwoord in die hoedanigheid enkel nog maar in de derde persoon is geattesteerd, en dat het bovendien in het praeteritum staat in tegenstelling tot de PIE vorm, die een perfectum is, en de twee paradigmata zijn plotsklaps niet meer zo gelijkend. Ten slotte moet ook worden opgemerkt dat hij geen gebruik maakt van de PAA vorm, maar slechts die van een dochtertaal van een dochtertaal.

Dergelijke fouten zorgen er echter voor dat de tegenstanders de pap in de mond wordt gegeven om veel kritiek te kunnen leveren en op basis daarvan de hypothese af te wijzen. Dit heeft tot gevolg dat men niet stil staat bij het feit dat de stammen van de twee werkwoorden zelf wel sterk gelijkend zijn. Zo reconstrueren O&S immers de volgende etymologie: *yada‘- (weten, denken) op basis van enerzijds het Semitische *wVdV’ (weten), Egyptisch id’ -waarvan weliswaar wordt geopperd dat het misschien een leenwoord uit het Sem is- en het ‘Lowland East Cushitic’ *yaHad- (denken). Er bestaat uiteraard een mogelijkheid dat de PIE en PAA vorm toevallig op elkaar gelijkjen. Desalniettemin is de conclusie die men uit dit voorbeeld moet trekken dat men -opnieuw- door fouten die gemakkelijk vermeden hadden kunnen worden, ervoor zorgt dat ook de potentieel interessante vormen uit het oog worden verloren.

3.2.2 Typologie

In de beoordeling van de andere grammaticale bevindingen van de Nostratici, speelt voornamelijk de typologie een belangrijke rol. Zoals in het tweede deel immers werd besproken, kennen de reconstructies van grammaticale elementen één groot struikelblok, namelijk: grammaticalisatie. Dit zorgt ervoor dat inhoudswoorden kunnen evolueren tot grammaticale affixen. Omgekeerd houdt dit bijgevolg ook in dat als men de oorsprong van een affix tracht op te sporen, men het grammaticalisatieproces moet omdraaien.

Hoewel deze zaken vrij vanzelfsprekend lijken, ziet men ze gemakkelijk over het hoofd. Zo kaart Shield in het artikel ‘Nostratic theory and new image morphology: A study in the compatibility of reconstructions’ het gegeven aan dat de onderzoekers bij de reconstructie van het Nostratisch zelden rekening hebben gehouden met dit proces. Ze onderscheiden immers grammaticale elementen in het N die niet zouden bestaan hebben in de oudste vormen van het PIE. Volgens ‘the new image’ – waartoe onder andere Adrados, Lehmann, Meid, Polomé, Schmalstieg en Shields behoren – zou men namelijk drie fases kunnen onderscheiden binnen de PIE taal. In de eerste en oudste fase zouden er nog geen verbuigingen zijn geweest. In de Anatolische talen zou men

¹⁹⁰ Ivanov (1986), pp. 7-8.

vervolgens de kenmerken van de tweede fase terugvinden. Er zouden al een beperkt aantal verbuigingen voorhanden zijn geweest, maar bijvoorbeeld nog geen verschillende werkwoordstammen. De derde en laatste fase uiteindelijk zou alle elementen bevatten die men traditioneel toeschrijft aan het PIE. Hiertoe rekent men onder andere het onderscheid tussen mannelijk en vrouwelijk, verschillende werkwoordsstammen om verschillende wijzen uit te drukken, enzovoort. Men reconstrueert in het Nostratisch echter drie categorieën affixen waarvan wordt vermoed dat ze niet bestonden in de oudste fase van het PIE, namelijk: affixen die het meervoud of de dualis aanduiden, andere casusuitgangen dan de nominatief, accusatief en genitief, en verschillende affixen voor de tweede en derde persoon van de werkwoorden. Hierop argumenteert Shields op grond van typologische redenen dat het vrij onwaarschijnlijk is dat er deiktische elementen bestonden die affixen zijn geworden in het Nostratisch, om dan terug naar deiktische elementen te transformeren, die op hun beurt overgegaan zijn naar dezelfde affixen.¹⁹¹ Hij voegt er echter een paar jaar later in een ander artikel aan toe dat dit niet onmiddellijk afbreuk hoeft te doen aan de theorie in haar geheel. Men zou immers kunnen stellen dat de reden waarom er zoveel affixen overeenstemmen tussen de Nostratische talen te wijten is aan het feit dat ze van eenzelfde deiktisch partikel afstammen. Indien de linguïsten van het Nostratisch een meer analytische taal zouden maken in plaats van een synthetische en bijgevolg dus meer functiewoorden in plaats van verbuigingen zouden trachten te achterhalen, is het typologisch probleem al gauw opgelost.¹⁹²

3.2.3 Affixen

Men heeft dan ook effectief getracht om vormen te reconstrueren die aan de basis kunnen liggen van enkele affixen. Men botst hierbij echter al gauw tegen een heleboel problemen aan. Een voorbeeld zal dit duidelijk maken.

Dolgopolsky reconstrueerde het woord ***na^ca*, dat ‘to go to do something’ zou betekenen. Uit deze term zouden onder andere de volgende affixen zijn ontstaan:¹⁹³

AA: Oud-Assyrisch: conjunctief *-ni*, Arabisch: modus energicus *-n*, *-nna*, Koetsjitsch: optatief-injunctief *-in*

Kartveelse talen: Oud-Georgisch: imperatief derde persoon *-n*

IE: (onvoltooid) tegenwoordige tijd: **-n-*

Oeraalse talen: Fins: potentialis *-ne-*, Hongaars: conditionalis: *-na-/-ne-*

Altaïsch: Toengoezische talen: een suffix dat ‘to go to do something’ betekent **-na-/-nä-*

Gezien het feit dat, zoals in het vorige deel werd beklemtoond, affixen enerzijds als eigenschap hebben dat ze kort zijn en anderzijds dat ze heel erg uiteenlopende functies kunnen vervullen, kan het zijn dat de reconstructie van Dolgopolsky correct is. De kans is echter dusdanig groot dat er sprake is van toeval, dat dergelijke vormen nooit als bewijs van verwantschap kunnen dienen.

Eenzelfde probleem treffen we ook bij de voornaamwoorden aan. Een voornaamwoord heeft immers verschillende functies en kan bijgevolg ook verschillende vormen aannemen. Zo is er onder andere een opdeling tussen bezittelijke en persoonlijke voornaamwoorden. Ook kunnen ze de gedaante aannemen van zowel een affix als een functiewoord. Hoewel deze verschillende soorten voornaamwoorden vaak in relatie staan met elkaar, kan een reeks voornaamwoorden van bijvoorbeeld de eerste persoon, nu eens uit het ene foneem bestaan en dan weer uit het andere. Zo heb je in het Nederlands enerzijds /k/ in ‘ik’, maar ook /m/ in ‘mij’ en /∅/ in werkwoordsuitgangen.

¹⁹¹ Shields (2001), pp. 367-375.

¹⁹² Shields (2011), pp. 134-135.

¹⁹³ Hegedus (1997), pp. 106-107.

Aangezien de Nostratici geen onderscheid maken tussen al deze verschillende functies, lijkt het me vrij logisch dat ze vele overeenkomsten hebben gevonden tussen alle pronomina van alle zustertalen. Bomhard reconstrueert bovendien wel vier verschillende soorten vormen van het voornaamwoord van de eerste persoon, namelijk *mi/*ma, *k^ha, *ḥa en *na.¹⁹⁴ Naar mijn mening is ook hier de kans op toeval dusdanig aanwezig, dat ze in een dergelijke hoedanigheid geen invloed kunnen uitoefenen in een oordeel over verwantschap.

3.2.4 Gevolg

We zagen in het vorige hoofdstuk dat de AA talen slechts enkele grammaticale morfemen delen. Deze elementen zijn bovendien vaak maar één foneem lang. In de afgelopen paragrafen werd gestipuleerd dat affixen die bestaan uit slechts één foneem, nooit kunnen functioneren als getuige van verwantschap. Hieruit volgt dat een verwantschap tussen het PAA en PIE slechts op twee manieren zal aangetoond kunnen worden. Ofwel zal het bewijs dat voortvloeit uit het vocabularium bijzonder sterk moeten zijn, ofwel zal men – zoals al eerder werd voorgesteld – moeten afwachten tot er meer PAA (grammaticale) data voorhanden zijn.

3.3 Tussentijdse conclusie

Men kan drie verschillende stromingen ontleden in de zoektocht naar verwantschap. Deze drie onderscheiden zich van elkaar op het methodologische vlak. In dit hoofdstuk werd uitgepluisd wat de sterke en zwakke punten waren van elke werkwijze. De eerste groep ging in zekere mate nog primitief te werk door het niet indachtig houden van alle dochtertalen van het AA. Tevens gaven ze af en toe de voorkeur aan hun fantasie, eerder dan aan taalkundige feiten. Hodge uit de tweede categorie sluit daar in zekere zin nog dicht bij aan. Hij maakt vele fouten omdat hij werkt met woordfamilies en niet met reconstructies. Bomhard (1984) daarentegen wendt een goede methode aan. Toch ziet hij vele zaken over het hoofd, waardoor er talrijke dwalingen te bespeuren zijn in zijn werken. De derde groep ten slotte, plaatst meerdere talen tezelfdertijd naast elkaar. Dit doen ze opdat er minder gelijkenissen op basis van toeval in hun woordenlijsten zouden tevoorschijn komen. Het blijkt echter dat deze methodologie niet baat en net het tegenovergestelde resultaat teweegbrengt.

Deze tekortkomingen hebben er steeds voor gezorgd dat de Lislakh-hypothese nooit ernstig werd genomen. Door de vele misstappen van de voorstanders van de these, werden tegelijkertijd ook alle veelbelovende vormen afgekeurd.

---

¹⁹⁴ Bomhard (2014), pp. 296-306.

Hoofdstuk 4: Oordeel

In het eerste hoofdstuk van het eerste deel werd aangetoond hoe verbazingwekkend het gegeven was dat de voorstanders, ondanks al hun bereikte resultaten, enkel harde kritiek terugkregen van de tegenstanders. Uit het eerste hoofdstuk van dit derde deel bleek alvast dat het oordeel van beide partijen eigenlijk niet correct kon zijn. Dit vanwege een gebrekkige kennis van de AA talen en het PAA zelf. Het laatste hoofdstuk vervolgens leerde ons dat er twee oorzaken aan de basis liggen van de twee ver uiteen liggende opinies die heersen over het postulaat. Deze zullen in dit deel verder worden behandeld. Ten eerste hebben beide kanten zich schuldig gemaakt aan het toepassen van een verkeerde methodologie. Ten tweede hangt daar mee samen dat er een foutieve mentaliteit bij zowel de voor- als tegenstanders heerst.

4.1 Methodologie

Afgezien van het feit dat beide partijen eerst meer correcte data dienen te vergaren, geldt zowel voor de aan- als de tegenhangers dat er meer moet worden gefocust op de correcte vormen. Het is wenselijk dat de pendanten afleren een globaal oordeel te vellen op basis van slechts enkele toevallig ontdekte fouten. Een standpunt zou mijn inziens maar ingenomen mogen worden nadat men zowel de pro's als de contra's heeft gewikt en gewogen. Bovendien valt het op dat geen enkele tegenstander zelf eerst op onderzoek is gegaan, om op basis daarvan conclusies te trekken. Men heeft telkens slechts een vlugge blik geworpen op de resultaten van de voorstanders en op basis daarvan zijn oordeel geveld.

De voorvechters daarentegen zouden meer aanzien krijgen, indien ze voorzichtiger zouden omgaan met het materiaal dat voorhanden is. Naar mijn mening zou het zinvol zijn om daar waar Bomhard gestopt is met de binaire vergelijking tussen het IE en AA, de draad terug op te pakken. Men zou alle vormen – zelfs die binnen de Nostratische hypothese – die ooit vergeleken zijn tussen het AA en IE opnieuw moeten bestuderen. Hierop zou men de meest overtuigende vormen, namelijk zij die de toets van kritiek hebben weerstaan, bijeen moeten rapen. Tot slot zou er aan de hand daarvan een correct standpunt moeten worden ingenomen.

4.2 Mentaliteit

Hoewel niet iedere taalkundige in het hokje voor- of tegenstander kan worden gestoken, is er over het algemeen een duidelijke tweedeling. Het is interessant om te aanschouwen hoe geen enkele taalkundige de these heeft benaderd met het doel de waarheid te achterhalen, eerder dan om zijn of haar gelijk te krijgen. Daar vloeit echter uit voort dat beide partijen dusdanig hard hun best doen om de andere op zijn of haar ongelijk te wijzen, dat geen van beide nog wetenschappelijk overkomt.

4.2.1 Tegenstanders

Bij de tegenstanders is het grootste struikelblok bij het beoordelen van de these, het feit dat ze niet openstaan voor het idee van een macrofamilie. Peiros beschrijft de redenering als volgt: 'I can not accept Nostratics or the Sino-Caucasian hypothesis as they contradict my intuition and they are too complex for me to evaluate. I do not have time to struggle with the evidence presented, and instead I will produce some general suggestions to support my feelings.'¹⁹⁵ Een dergelijke gedachtegang kan men bijvoorbeeld ontwaren bij Lehmann die stelt: 'Nostraticists apply a weakened form of the comparative method. Unlike Grimm, they do not account for possible cognates in every language; nor do they list exceptions.'¹⁹⁶ Zoals boven echter aangestipt, werden van in den beginne lijsten van overeenkomstige vormen altijd voorzien van klankovereenkomsten. Sterker nog, sommigen, zoals IS, duiden zelfs de etyma aan die een uitzondering vormden op de gevonden klankovereenkomsten.¹⁹⁷

Het spreekt voor zich dat, als men vertrekt van een dergelijke mentaliteit en men er al van uit gaat dat de these onjuist is, nog voor men ook maar enig werk heeft opengeslagen, men nooit een conclusie zal kunnen trekken op basis van objectieve standpunten.

4.2.2 Voorstanders

De voorvechters van de these vergrijpen zich onder andere aan dezelfde fout. Zo proberen ze dusdanig hard de anderen te overtuigen van de Lislakh- of Nostratische hypothese, dat ze al het mogelijke bewijs dat ze maar kunnen vinden naar voor schuiven. Het gevolg hiervan is dat ze ook de zwakkere vormen aanbieden en zo voer geven aan de critici om de these af te kraken. Hiermee verbonden is het gegeven dat ze niet echt de indruk geven dat ze openstaan voor kritiek. Zo merkte Mottausch in een artikel uit 2005 op dat er in het Nostratisch etymologisch woordenboek van Bomhard uit 1994 veel onomatopeeën staan. Hij haalde onder andere het voorbeeld van *mur-mor aan. In het woordenboek dat enkele maanden geleden verscheen, is de vorm echter nog steeds aanwezig. Analooft uitte ook Campbell een dergelijke frustratie: 'I hold no illusions that my arguments here will have any significant impact on ardent Nostratic supporters (...)'.¹⁹⁸

Me dunkt dat dit gemakkelijk een verkeerde reactie teweeg kan brengen. Doordat Bomhard om de paar jaar een 'nieuw' artikel of boek publiceert met daarin vrijwel dezelfde informatie als het vorige exemplaar en zonder gecorrigeerde vormen, denk ik dat men de neiging zal krijgen om niet te veel aandacht meer te willen schenken aan zijn oeuvre. Hieruit zou dan misschien – opnieuw – volgen dat ook de nieuwe, interessante termen verloren gaan.

Het vreemde is echter dat ook de omgekeerde tendens heerst bij de verdedigers. Een groot deel van de kritiek op de these werd immers geleverd door aanhangers van de these zelf. Zo kan men een duidelijke tweedeling ontwaren tussen de Moskouschool en de Westerlingen, en dan in het bijzonder Bomhard. Merk bijvoorbeeld op dat de harde commentaar jegens deze laatste in het eerste deel onder 1.1.2 uit de pennen van T.L. Markey en Vitalij V. Shevoroshkin vloeide. Zo vind ik het omgekeerd ook vreemd dat er niet meer wordt samengewerkt. Hoewel de actieve Nostratici maar gering in aantal zijn, publiceren ze vaak elk afzonderlijk hun eigen bevindingen die dikwijls verschillen van de anderen. Het feit echter dat iedereen uiteenlopende termen tentoonstelt, zorgt er – opnieuw – voor dat tegenstanders gemakkelijk met een drogreden kunnen afkomen in de aard van: 'indien de these gegrond was, zou iedereen dezelfde resultaten hebben'.

---

¹⁹⁵ Peiros (1997), p. 270.

¹⁹⁶ Ramer (1998), p. 62.

¹⁹⁷ Ramer (1998), p. 62.

¹⁹⁸ Campbell (1998), p. 145.

Ten slotte moet er nog aan worden toegevoegd dat – met uitzondering van Bomhard - de Nostratici niet echt hun best doen om de hypothese aan het licht te brengen. Zo heeft de meerderheid geen weet van het onderzoek naar de verwantschap tussen het PIE en het PAA, laat staan van de Nostratische hypothese. R. Coleman - een Australische geleerde buiten de taalkundewereld die zich uit interesse over de Nostratische kwestie boog - wees erop dat deze these zo goed als onbekend is bij alle academische linguïsten in de vier universiteiten van Sydney.¹⁹⁹ Bovendien werden, en worden nog steeds, vele werken enkel in het Russisch gepubliceerd. Voeg daar nog aan toe dat een werk zoals het etymologisch woordenboek van Dolgopolsky, dat online te raadplegen is, bomvol afkortingen en vreemde fonetische tekens staat die niet in overeenstemming met het IPA zijn, - om nog maar te zwijgen over het feit dat men werkelijk wordt ondergedompeld in een overvloed aan informatie uit tien taalfamilies -, en het raadsel waarom de Nostratische hypothese niet zo populair is, is meteen opgelost.

Kort samengevat kan men vaststellen dat zowel Nostratische-, als de Lislakh-hypothese aan een imagoprobleem lijdt.

---

¹⁹⁹ R. Coleman in I. Hegedus en Paul Sidwell (2004), p. 65.

Conclusie

Om te weten of twee talen aan elkaar verwant zijn, moet men een lange lijdensweg ondergaan. Dit proces werpt echter haar vruchten af. Doorheen de procedure botst men tegen leenwoorden op die ons veel kunnen bijleren over bepaalde patronen binnen de geschiedenis van de mens. Indien de talen effectief verwant blijken te zijn, vertelt ook dit ons meer over ons verleden. Bovendien kan zo ook meer vernomen worden over taalkundige processen.

De methodologie zelf omslaat drie grote stappen. Allereerst moeten alle ontaalkundige beweegredenen opzij gezet worden. Desalniettemin dient de onderzoeker eerst te staven of de talen geografisch gezien überhaupt ooit verwant kunnen geweest zijn. Vervolgens moet de wetenschapper ervoor zorgen dat hij zo veel en zo correct mogelijke data ter beschikking heeft van beide talen. Indien dit niet voorhanden is, heeft het geen zin om de zoektocht verder te zetten. Vervolgens behoort de taalkundige die data te analyseren. Nadat die de typologische elementen opzij heeft geschoven, is het nodig dat hij de ontleningen en toevalligheden opspoort en achterwege laat. Indien de linguïst hierin slaagt en nog steeds gelijkende vormen overhoudt, kan die concluderen dat de twee talen verwant zijn. In het andere geval dient de taalgeleerde te besluiten dat de eventuele verwantschap niet meer achterhaald zal kunnen worden.

Deze werkwijze toegepast op de Lislakh-hypothese bracht drie kwesties aan het licht. Ten eerste, hoewel dit pas op het einde duidelijk werd, blijkt dat het al fout loopt nog voor het onderzoek van start is gegaan. Zowel de voor- als tegenstanders van de these vertrekken vanuit het idee dat ze al hun troeven op tafel zullen gooien om de andere ervan te proberen overtuigen dat ze juist zijn. Dit doen ze nog voordat ze eigenlijk kunnen weten of ze wel een correct standpunt hebben ingenomen. Op enkele uitzondering na, loopt de eerste stap van de beproeving vlekkeloos. Bij de tweede stap van de methodologie, namelijk de datavergaring, wringt het schoentje opnieuw. Daar waar het onderzoek naar de Indo-Europese taalfamilie en de prototaal reeds een heel eind ver is gekomen, heeft dat van het (Proto-)Afro-Aziatisch nog niet zo lang geleden zijn eerste stappen gezet. Het zojuist vermelde mentaliteitsprobleem zorgt er dan weer voor dat het ook misgaat in stappen 3 en 4. In de binaire vergelijkingen tussen het Afro-Aziatisch en Indo-Europees liet men zich steeds verleiden tot het naar voor schuiven van incorrecte vormen opdat er meer gelijkenissen naar boven zouden komen. Dit gaf aan de tegenpartij de aanleiding om de these in haar geheel af te kraken op basis van die paar foute vormen. De Nostratici dan weer vergeleken zoveel talen tegelijkertijd in de hoop zo toeval uit te kunnen schakelen dat hetgeen wat hun sterkste punt had moeten zijn, hun zwakke plek werd. Opnieuw wees de tegenpartij elke mogelijke verwantschap af, omdat de toegepaste methodologie het niet toeliet een verwantschap te openbaren. Het oordeel dat beide kanten ten slotte velden, was eigenlijk een herhaling van hun intuïtieve gedachte over de these.

Om aldus op de vraag, waarrond dit werkstuk was opgebouwd, te antwoorden: neen, de these is niet terecht in een hokje gestoken. Alvorens een echt oordeel zal geveld kunnen worden, is het nodig dat iemand zonder vooroordelen de these onderzoekt. Niet om zijn of haar punt te bewijzen, maar om de objectieve waarheid te achterhalen. Het is een must dat deze persoon, of beter nog: een samenwerkende groep onderzoekers, zich van zowel de Afro-Aziatische als de Indo-Europese talen meester maakt. Hierop dient men opnieuw deze twee taalgroepen op een zo correcte mogelijke manier binair te vergelijken. Pas wanneer dit gerealiseerd is, mag men concluderen of de stelling verworpen moet worden of niet.

Bibliografie

Albert, C., *Invitation à l'étude comparative des langues indo-européennes et des langues chamito sémitiques*. Bordeaux 1946.

Bomhard, A.R., *Toward Proto-Nostratic, A New Approach to the Comparison of Proto-Indo-European and Proto-Afroasiatic*. Amsterdam 1984.

Bomhard, A.R., *Nostratic, Eurasiatic, and Indo-European*, in: Salmons, J.C., Joseph, B.D. (edd), *Nostratic, sifting the evidence*. Amsterdam 1998, 17-50.

Bomhard, A.R., *A Critical Review of Aharon Dolgopolsky's Nostratic Dictionary*, (2008).

Bomhard, A.R., *A Comprehensive Introduction to Nostratic Comparative Linguistics, With Special Reference to Indo-European*. Charleston 2014.

Campbell, L., *Nostratic, A Personal Assessment*, in: Salmons, J.C., Joseph, B.D. (edd), *Nostratic, sifting the Evidence*. Amsterdam 1998, 107-152.

Campbell, L., *How to show Languages are Related: Methods for Distant Genetic Relationship*, in: Joseph, B.D., Janda, R.D. (edd), *The Handbook of Historical Linguistics*. Blackwell 2003, 262-282.

Campbell, L., Poser, W.J., *Language Classification, History and Method*. Cambridge 2008.

Cohen, M., *Essai comparatif sur le vocabulaire et la phonétique du Chamito-Sémitique*. Parijs 1947.

Coleman, R.A., *Nostratic, Quo Vadis?*, in: Hegedüs, I., Sidwell, P. (edd.), *Nostratic Centennial Conference: the Pécs Papers*. Pécs 2004, 63-84.

Clackson, J., *Indo-European Linguistics, An Introduction*. Cambridge 2011.

Croft, W., *Editor's Introduction*, in: Croft, W. (ed.), *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, xi-xxxvi.

Dolgopolsky, A.B., *A Probabilistic Hypothesis Concerning the Oldest Relationships among the Language Families of Northern Eurasia*, in: Shevoroshkin, V.V., Markey, T.L. (edd.), *Typology, Relationship and Time*. Karoma 1986, 27-50.

Diakonoff, I.M., *Semito-Hamitic Languages*. Moskou 1965.

Diakonoff, I.M., *Afrasian Languages*. Moskou 1988.

Dolgopolsky, A.B., *A Probabilistic Hypothesis Concerning the Oldest Relationships Among the Language Families of Northern Eurasia*, in: Markey, T.L., Shevoroshkin, V.V. (edd.) *Typology, Relationship and Time*. Karoma 1986, 27-50.

Dolgopolsky, A.B., *The Nostratic Macrofamily and Linguistic Palaeontology*. Cambridge 1998.

Dolgopolsky, A.B., *Nostratic Dictionary*. Cambridge 2008.

Ehret, C., *Reconstructing Proto-Afroasiatic (Proto-Afrasian), Vowels, Tone, Consonants, and Vocabulary*. Berkeley 1995.

Greenberg, J.H., *Some Problems of Indo-European in Historical Perspective*, in: Lamb, S.M., Mitchell, E.D. (edd.), *Sprung from Common Source, Investigation into the Prehistory of Languages*. Stanford 1991, 125-140.

Greenberg, J.H., *The Convergence of Eurasiatic, and Indo-European*, in: Salmons, J.C., Joseph, B.D. (edd.), *Nostratic, sifting the evidence*. Amsterdam 1998, 51-60.

Greenberg, J.H., *Historical Linguistics and Unwritten Languages*, in: Croft, W. (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 3-32.

Greenberg, J.H., *Genetic Relationships among Languages*, in: Croft, W. (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 33-46.

Greenberg, J.H., *The Problem of Linguistic Subgroupings*, in: Croft, W. (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 47-58.

Greenberg, J.H., *The Principles of Genetic Linguistic Classification*, in: Croft, W., (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 73-113.

Greenberg, J.H., *The Concept of Proof in Genetic Linguistics*, in: Croft, W., (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 119-134.

Greenberg, J.H., *Review of Hamito-Semitic Etymological Dictionary: Materials for a Reconstruction*, by Vladimir E. Orël and Olga V. Stolbova, in: Croft, W., (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 135-142.

Greenberg, J.H., *The Convergence of Eurasiatic and Nostratic*, in: Croft, W., (ed.) *Genetic Linguistics, Essays on Theory and Method*. Oxford 2005, 331-340.

Hamp, E.P., *Some Draft Principles for Classification*, in: Salmons, J.C., Joseph, B.D. (edd.), *Nostratic, sifting the evidence*. Amsterdam 1998, 13-16.

Harrison, S.P., *On the Limits of the Comparative Method*, in: Joseph, B.D., Janda, R.D. (edd.), *The Handbook of Historical Linguistics*. Blackwell 2003, 213-243.

Hegedüs, I., *On Grammaticalization in Nostratic*, in: Hegedüs, I., Michalove, P.A., Ramer, A.M. (edd.), *Indo-European, Nostratic, and Beyond: Festschrift for Vitalij V. Shevoroshkin*. Washington 1997, 106-115.

Helimski, E., *Toward Proto-Nostratic: A New Approach to Comparison of Proto-Indo-European and Proto-Afroasiatic* by Allen R. Bomhard, *JAOS* 107 (1987), 97-100.

Hodge, C.T., *The role of Egyptian within Afroasiatic (/Lislakh)*, in: Baldi, P. (ed.), *Linguistic Change and Reconstruction Methodology*. Den Haag 1990, 639-660.

Hodge, C.T., *Indo-European and Afroasiatic*, in: Lamb, S.M., Mitchell, E.D. (edd.) *Sprung from Some Common Source, Investigations into the Prehistory of Languages*. Stanford 1991, 141-165.

Hodge, C.T., *The Implications of Lislakh for Nostratic*, in: Salmons, J.C., Joseph, B.D. (edd.), *Nostratic, Sifting the Evidence*. Amsterdam 1998a, 237-256.

Hodge, C.T., *Semitic and Indo-European: The Principal Etymologies, with Observations on Afro-Asiatic by Saul Levin*, *Anthropological Linguistics* 40 (1998b), 318-332.

Illič-Svityč, V.M., *Opyt sravnenija nostratičeskix jazykov (semitoxamitskij, kartvel'skij, indoevropskij, ural'skij, dravidijskij, altajskij). Vvedenie. Sravnitel'nyj slovar' (b-K)*. Moskou 1964.

Ivanov, V.V., *Proto-Languages as Objects of Scientific Description*, in: Markey, T.L., Shevoroshkin, V.V. (edd.) *Typology, Relationship and Time*. Karoma 1986, 1-26.

Kaiser, M., Shevoroshkin, V., *On Recent Comparisons between Language Families, the Case of Indo-European and Afro-Asiatic*, *General linguistics* 27 (1987), 34-46.

Kaiser, M., *Rigor or Vigor: Whither Distant Linguistic Comparison?*, in: Hegedüs, I., Michalove, P.A., Ramer, A.M. (edd.), *Indo-European, Nostratic, and Beyond: Festschrift for Vitalij V. Shevoroshkin*. Washington 1997, 183-197.

Lamb, S.M., Mitchell, E.D., *Introduction*, in: Lamb, S.M., Mitchell, E.D. (edd.), *Sprung from Common Source, Investigation into the Prehistory of Languages*. Stanford 1991, 1-8.

Levin, S., *Semitic and Indo-European: The Principal Etymologies, with Observation on Afro-Asiatic*. Amsterdam (1995).

Leroy, M., *Albert Cuny. Invitation à l'étude comparative des indo-européennes et des langues chamito-sémitiques*, *L'antiquité classique* 15 (1946), 348-350.

Lieberman, S.J., *The Regularity of Sound Change: A Semitistic Perspective*, in: Baldi, P. (ed.), *Linguistic Change and Reconstruction Methodology*. Den Haag 1990, 697-721.

Mákkay, J., *Before Indo-European and Uralic*, in: Hegedüs, I., Sidwell, P. (edd.), *Nostratic Centennial Conference: the Pécs Papers*. Pécs 2004, 143-164.

Markey, T.L., Shevoroshkin, V.V., *Foreword*, in: Markey, T.L., Shevoroshkin, V.V. (edd.) *Typology, Relationship and Time*. Karoma 1986, vii-xliv.

Mottausch, KH, *Nostratisch - ein Phantom? Ein Plädoyer für eine verschmähte Sache*, *IF* 110 (2005), 127-151.

Nichols, J., *Diversity and Stability in Languages*, in: Joseph, B.D., Janda, R.D. (edd.), *The Handbook of Historical Linguistics*. Blackwell 2003, 283-210.

Orel, V.E., Stolbova, O.V., *Hamito-Semitic Etymological Dictionary, Materials for a Reconstruction*. Leiden 1995.

Oswalt, R.L., *A Method for Assessing Distant Linguistic Relationships*, in: Lamb, S.M., Mitchell, E.D. (edd.), *Sprung from Common Source, Investigation into the Prehistory of Languages*. Stanford 1991, 389-404.

Peiros, I., *Macro Families: Can a Mistake be Detected?*, in: Hegedüs, I., Michalove, P.A., Ramer, A.M. (edd.), *Indo-European, Nostratic, and Beyond: Festschrift for Vitalij V. Shevoroshkin*. Washington 1997, 265-292.

Ramer, A.M., *Review Article on Illič-Svityč's Nostratic Theory*, *StudLang* 17 (1993), 205-237.

Ramer, A.M., Michalove, P.A., Baertsch, K.S., Adams, K.L., *Exploring the Nostratic Hypothesis*, in: Salmons, J.C., Joseph, B.D. (edd.), *Nostratic, Sifting the Evidence*. Amsterdam 1998, 61-84.

Rankin, R.L., *The Comparative Method*, in: Joseph, B.D., Janda, R.D. (edd.), *The Handbook of Historical Linguistics*. Blackwell 2003, 183-212.

Renfrew, C., *Introduction: the Nostratic Hypothesis, Linguistic Macrofamilies and Prehistoric Studies*, in: Dolgopolsky, A. (ed.), *The Nostratic Macrofamily and Linguistic Palaeontology*. Cambridge 1998, vii-xxii.

Rhodes, R.A., *On pronominal Systems*, in: Hegedüs, I., Michalove, P.A., Ramer, A.M. (edd.), *Indo-European, Nostratic, and Beyond: Festschrift for Vitalij V. Shevoroshkin*. Washington 1997, 293-319.

Ringe, D.A., 'Nostratic' and the Factor of Chance, *Diachronica* 12 (1995), 55-74.

Shields, K., *Nostratic Theory and New Image Morphology: A Study in the Compatibility of Reconstructions*, *JIES* 29 (2001), 367-378.

Shields, K., *The "New Image" of Indo-European and the Nostratic Hypothesis: a Possible Reconciliation of Reconstructions*, *SEC* 16 (2011), 129-139.

Saul, L., *Semitic and Indo-European, Volume 1: The Principal Etymologies, With Observations on Afro-Asiatic*. Amsterdam 1995.

Saul, L., *Semitic and Indo-European, Volume 2: Comparative Morphology, Syntax and Phonetics*. Amsterdam 2002.

Stachowski, M., *Teoria nostratyczna i szkoła moskiewska*, *LingVaria* 11 (2011), 241-274.

Takács, G., *Recent Problems of Egyptian Historical Phonology at the Present Stage of Comparative-Historical Afroasiatic Linguistics*, in: Lecarme, J., Lowenstamm, J., Shlonsky, U. (edd.), *Research in Afroasiatic Grammar, Papers from the Third Conference on Afroasiatic Languages*. Amsterdam 2000, 345-378.

Takács, G., *A. Dolgopolsky's Nostratic Dictionary and Afro-Asiatic (Semitic-Hamitic)*, *Lingua Posnaniensis* 53 (2011), 109-119.

Internetquellen:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/8488/Afro-Asiatic-languages/278102/Proving-genetic-relationship-problems-of-internal-comparison>

Bijlagen

Bijlage 1: Lijst van alle vermelde talen

Legende:

'<' = is een dochtertaal van

(?) = indeling wordt niet algemeen aanvaard

(IS) = indeling wordt aanvaard door Illič-Svityč

(D) = indeling wordt aanvaard door Dolgopolsky

(B) = indeling wordt aanvaard door Bomhard

!Xóõ < Khoisantalen

Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Ainu < geïsoleerd

Akkadisch < Semitisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Aleoetisch < Eskimo-Aleoetisch < Nostratisch (D) (B) (?)

Altaïsch < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Amharic < Semitisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Anatolische talen < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Arabisch < Semitisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Arisch = Indo-Iraans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Armeens < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Assyrisch < Semitisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Avestisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Baltisch < Balto-Slavisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Balto-Slavisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Bedja < Koetsjitsch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Berbertalen < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Dravidische talen < Elamo-Dravidisch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Dravidische talen < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Duits < Germaans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Egyptisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Elamitisch < Elamo-Dravidisch (?) < Nostratisch (B) (?)

Engels < Germaans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Eskimo < Eskimo-Aleoetisch < Nostratisch (D) (B) (?)

Etruskisch < Tyrreense talen (?) < Nostratisch (B) (?)

Fins < Finoegrisc < Oeraals < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Fins-Oegrisc talen < Oeraalse talen < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

Frans < Romaans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

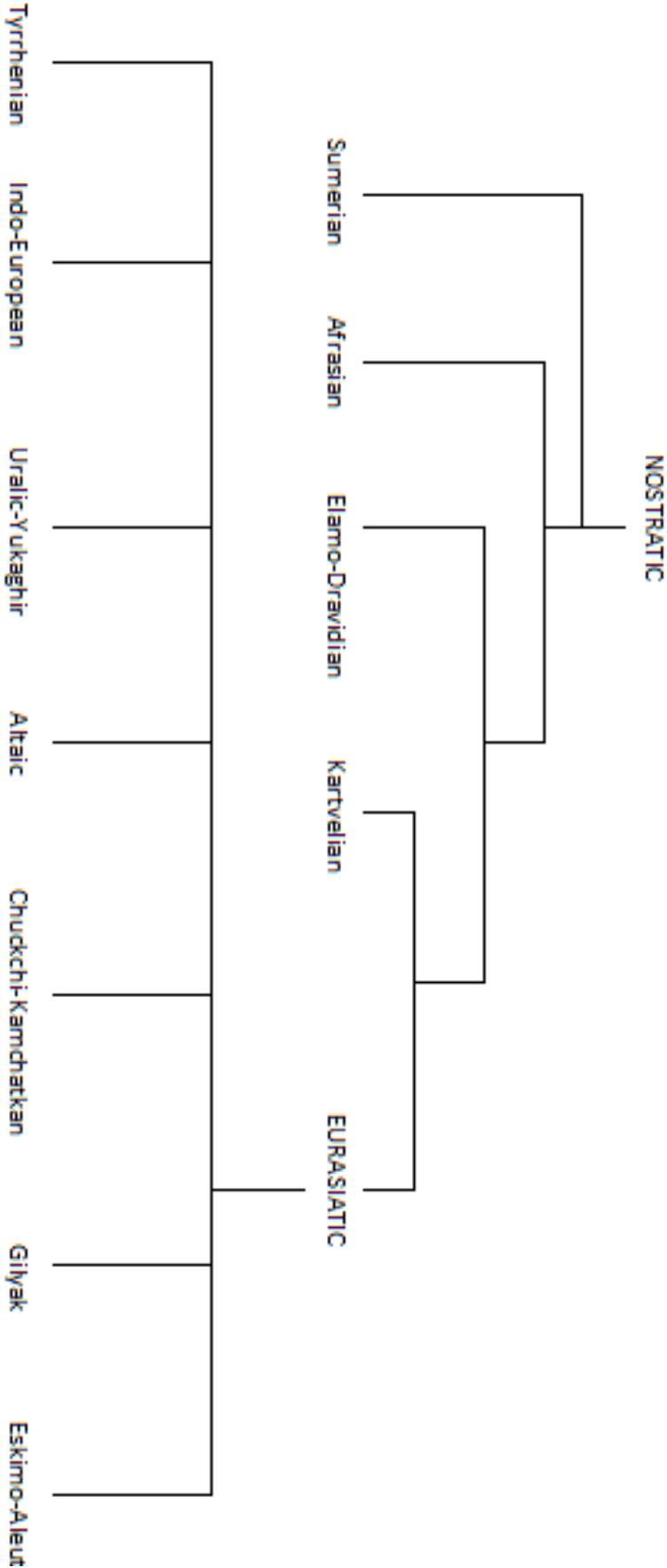
Georgisch < Zuid-Kaukasisch talen = Kartveelse talen < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Germaans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Gilyak = Nivch < geïsoleerd < Nostratisch (D) (B) (?)
 Grieks < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Hausa < Tsjadisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Hebreeuws < Semitisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Hindi < Indo-Iraans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Huaxteeks < Maya
 Illyrisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Indo-Iraans = Arisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Indonesisch < Malayo-Polynesisch < Austronesische talen
 Italiaans < Latijn < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Japans < Altaïsch (?) < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Joekagiers < Oeraals-Joekagiers (?) < Nostratisch (B) (?)
 K'iche < Maya
 Kartveelse talen = Zuid-Kaukasische talen = < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Kashmiri < Indo-Iraans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Keltisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Khoisantalen
 Klamath < Plateau Penutisch < Penutische talen (?)
 Koasati < Muskogi
 Koesjitsch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Koptisch < Egyptisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Koreaans < Altaïsch (?) < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Latijn < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Malayo-Polynesisch < Austronesische talen
 Maori < Malayo-Polynesisch < Austronesische talen
 Mesapisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Mixe-Zoquetalen < Maya-Mixe-Zoquetalen (?)
 Nederlands < Germaans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Niger-Congotalen
 Nilo-Saharaanse talen
 Nilotische talen < Nilo-Saharaans
 Nivch = Gilyak < geïsoleerd < Nostratisch (D) (B) (?)
 Oeraalse talen < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Omotisch = Wets-Koesjitsch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Oromo < Koetsjitsch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Oyda < Omotisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Roemeens < Latijn < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Romaans < Latijn < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Sahaptin < Plateau Penutisch < Penutische talen (?)
 Sanskriet < Indo-Iraans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Scandinavisch < Germaans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Semitisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Servisch < Balto-Slavisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Sindhi < Indo-Iraans < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
 Soemerisch < geïsoleerd < Nostratisch (B) (?)

Spaans < Romaans < Latijn < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Thracisch < Indo-Europees < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Toeareg < Berbertalen < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Toengoezische talen < Altaïsch < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Tsjadisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Tsjoektsjisch < Tsjoektsjo-Kamtsjadaals < Nostratisch (D) (B) (?)
Turks < Altaïsch < Oeral-Altaïsch (?) < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Tyrreense talen (?) < Nostratisch (B) (?)
Warji < Tsjadisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Wets-Koesjitisch = Omotisch < Afro-Aziatisch < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)
Yokutstalen < Penutische talen
Zuid-Kaukasische talen = Kartveelse talen < Nostratisch (IS) (D) (B) (?)

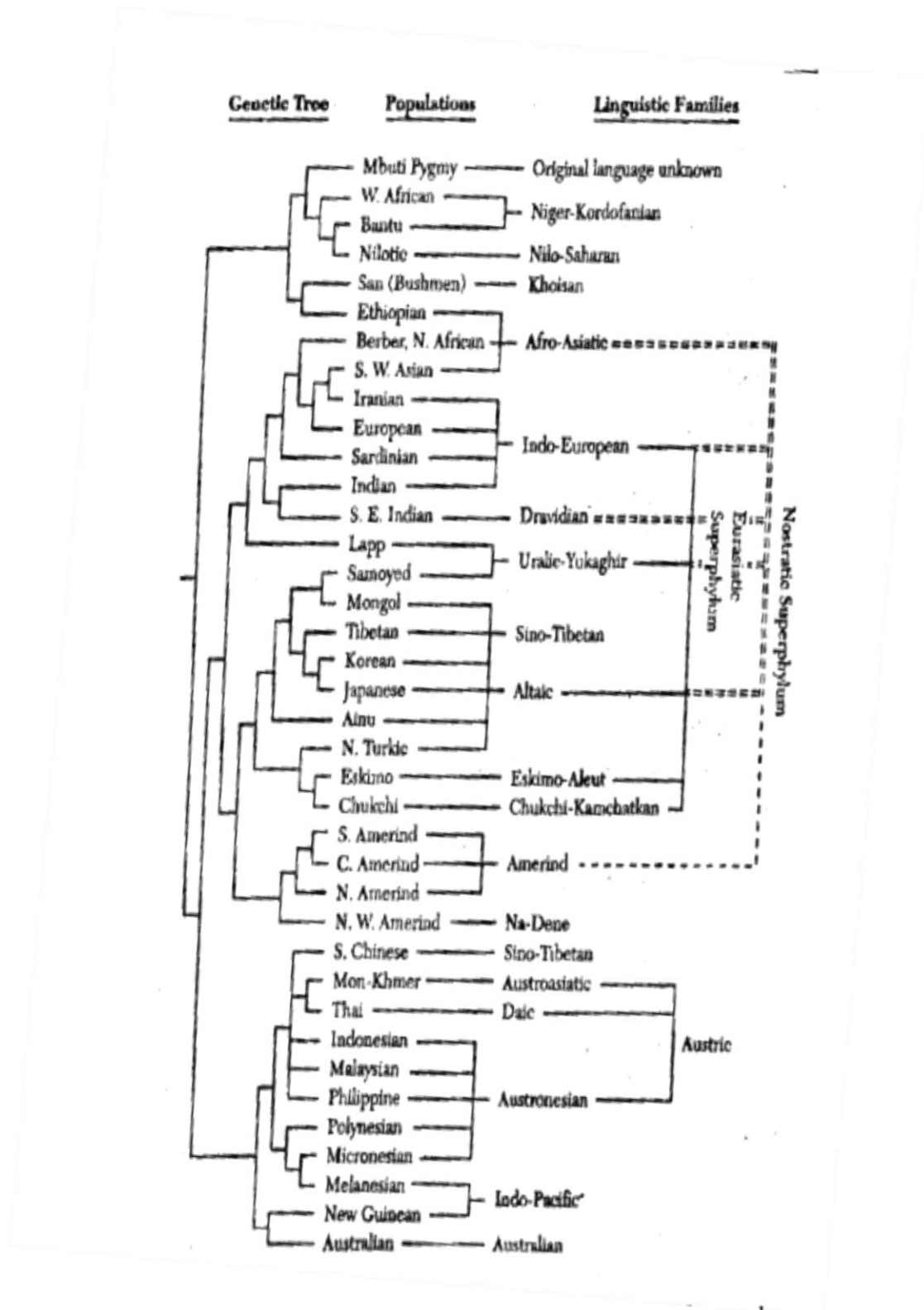

Bijlage 2: De Nostratische taalfamilie naar Bomhard

Bron: Bomhard, A.R., *A Comprehensive Introduction to Nostratic Comparative Linguistics, With Special Reference to Indo-European*. Charleston 2014, 562-563.

Bijlage 3: Het resultaat van DNA-onderzoek

Bron: Coleman, R.A., *Nostratic, Quo Vadis?*, in: Hegedüs, I., Sidwell, P. (edd.), *Nostratic Centennial Conference: the Pécs Papers*. Pécs 2004, 74.

Bijlage 4: De indeling van de Afro-Asiatische talen naar C. Ehret.

Subclassification of Afro-Asiatic (Afrasian)

I. Omotic

- A. North Omotic
- B. South Omotic

II. Erythraean

A. Cushitic

- 1. Beja
- 2. Agaw
- 3. East-South Cushitic
  - a. Eastern Cushitic
  - b. Southern Cushitic

B. North Erythraean

- 1. Chadic
- 2. Boreafrasian
  - a. Egyptian
  - b. Berber
  - c. Semitic

Bron: Ehret, C., *Reconstructing Proto-Afroasiatic (Proto-Afrasian), Vowels, Tone, Consonants, and Vocabulary*. Berkeley 1995,490.

